

A HVG ZRT. KIADVÁNYA

MŰÉRTŐ

2015. FEBRUÁR

MŰVÉSZETI ÉS MŰKERESKEDELMI FOLYÓIRAT

ÁRA: 890 FORINT

Lovagi páncél és szovjet űrkapszula

német aukciós házak 2014-ben

Adolf Menzel: Álló lovagi páncélok, 1866

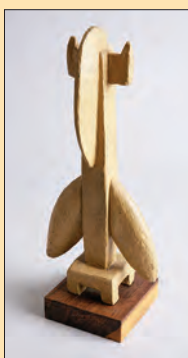
18. oldal

Vaktában kilőtt nyílveessző

életműkiállítás New Yorkban

Jakovits József: Vajda Lajos-emlékműterv, 1948

21. oldal

Müller-Kathly gyűjtemény, New York

Budapesti könyvrablások

német-magyar együttműködés 1944-ben

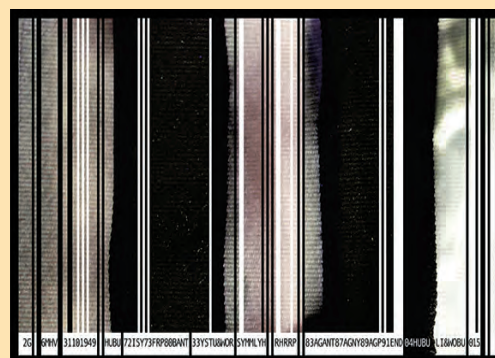
12–13. oldal

Személyes vonalkód

portré Lajtai Péterről

Lajtai Péter: My Complete Personal Bar Code, 2015

9. oldal

Kultpol, 2014

Zsúfolt, eseménytelen év

A hazai művészet intézményi oldala 2014-ben a dermedtség jeleit mutatta. A Szépművészeti Múzeum produkált egyedül olyan kiállítási szennazációt (Rembrandt és a holland arany évszázad festészete), amelynek alapján a közönség úgy vélhette, hogy a közpénzen fenntartott nagy intézményekben valódi munka folyik. A Hősök tere szemközti oldalán a Múcsarnok hivatalosan is kijelentkezett az eleven kortárs művészet közegeéből az MMA által odaültetett új igazgató emlékezetes mondataival, amelyek nemkívánatosnak minősítették a kritikai művészetet. Ilyesmi nem is fordul elő a Múcsarnok falai között, amely az építészeti szalon után az év végén újabb szalonkiállításra szóló felhívást tett közzé. Lesz egy kurátori válogatás „a mai magyar képzőművészet értékálló teljesítményeiről”, és emellé kerülnek a tar.hely.múcsarnok.hu-ra bárki által feltölthető anyagok. A koncepció szerint „digitális felületeken” (?). Így áll össze ma egy kiállítás az ország első számú Kunsthalléjában. Mit lehet erre mondani? A környéken nem ez az egyetlen homályos projekt, fut egy másik is, százmilliárdos tétekkel, viszont éppen ilyen érthetetlenül. December végén nyilvános lett a Liget Budapest néhány nyertes múzeumterve, a Fotómúzeum, az Építészeti Múzeum, a Zene Háza és a Néprajzi Múzeum. Látványos videók pörögnek a neten, minden szép lesz és jó, a projekt halad, még akkor is, ha a 2015-ös költségvetésben éppoly hiába kerestük a valós fedezetét, mint a szórványos nyilvános vitákon az értelmét.

Ha a művészeti intézményrendszer megkerülhetetlenül fontos eseményeket nem is produkált, vezetőváltásokat annál inkább. Az Iparművészeti Múzeum éléről januárban lemondott Takács Imre helyére novemberben a volt műemlékes Cselovszki Zoltán érkezett.

(folytatás a 6. oldalon)

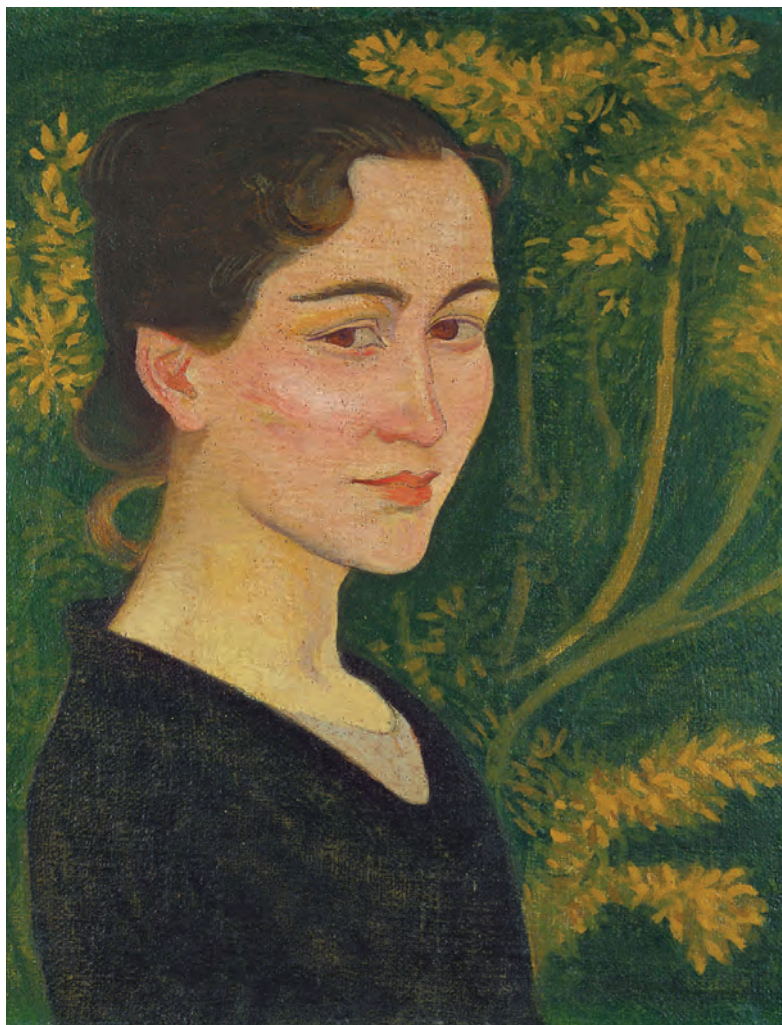
9 771419 056018 1 5 0 0 2

Magyar Nemzeti Galéria, Budapest

Hasonlóság és másság

Megjósolható volt, hogy Rippl-Rónai József francia kapcsolatainak eddigi, összefoglaló jellegű bemutatásai után most az egyes mesterekkel, elsősorban Aristide Maillollal való összehasonlítása következik. Jóllehet idáig is szinte minden jelentősebb tanulmányban felmerült Maillol neve, egymást segítő, értő barátságukról Rippl-Rónai Emlékezéseiben is olvashatunk (A Nyugat kiadása, 1911). A mostani kiállítás – melyre a francia mester műveit a Musée d'Orsay, a párizsi Fondation Dina Vierny–Musée Maillol gyűjteményéből válogatták – ugyancsak ennek a baráti viszonynak a bemutatására s természetesen az alkotásokban megnyilvánuló kapcsolatokra koncentrált, amelyek elsősorban a profilportrékban és a hímezésekben érhetők tetten.

Mindkét mester életében meghatározó volt az 1890-es évek Párizsa, ahová a világ minden pontjáról özönlöttek a tanulni vágyó fiatalok. A sokszínű, kezdeményezésekben gazdag korszak legújabb mozgalmaként a szimbolizmus és a szecesszió volt, amelyet a művészek általában csak töredékesen ismertek fel, s még kevesebben járultak hozzá egyéni jegyekkel. Az art nouveau, a francia szecesszió vezető mesterei közé tartoztak a Gauguin példája nyomán induló nabi festők. Társaságuk – mint rokon törekvésű alkotókat – a katalán Maillolt és a magyar Rippl-Rónait is tagjai közé fogadta.

Aristide Maillol: Mme Maillol portréja, 1894

olaj, vászon, 47x39 cm

Musée Maillol – Fondation Dina Vierny © Aristide Maillol / ADAGP, Párizs 2014

A kiállítás Maillol remekével, Női profil című (1890) festményével indul, melynek kifinomult formálása, légiessége s posztimpreszionista technikája ellenére dekoratív összehatása karakteresen eltér Rippl-Rónai jórészt pasztellel készült, síkszerű, egynemű színfoltokra épített női profiljainak gyakran puha és homályba burkolt közegétől, rafinált egyszerűségétől. A profilképek sorozata jól láttatja a kompozíciós azonosság ellenére különbözőségüket. Rippl-Rónai-nak a kilencvenes években készült, egységes tónusú festményein (Kalitkás nő, 1892; Öreganyám, 1894), melyeket a tárlat szép számmal felvonultat, ugyancsak visszatérnek a szinte világító fehérségű arcok.

A hasonlóság és másság finom játékának bemutatása a vezető nabi mesterek grafikáiból összeállított válogatásban is végigvonul a kiállításon, melynek kiemelt installálása is jelzi a rendező, Földi Eszter grafika iránti elkötelezettségét. Főként a Szépművészeti és részben a kaposvári Rippl-Rónai Múzeum francia grafikai anyaga is reprezentálni tudja, hogy ugyanaz a stílus, a szecesszió hányféle változatban jelentkezett a kiemelkedő tehetségű mesterek munkáiban. Egyben rávilágít a magyar művész erős egyéniségére is, aki a hatások özönéből ki tudta válogatni a számára elfogadhatót, továbbgondolhatót.

(folytatás a 10. oldalon)

Off-biennále Budapest, 2015. április 23.–május 31.

Közpénz nélkül

Két tucat helyszínen, központi kurátori kiállítás nélkül, önszerveződésben, állami források nélkül. Így jött létre az Off-Biennále Budapest (OFF), a kortárs művészeti színtér új kulturális brandje. Az OFF-ot január végén mutatták be a kezdeményezők a budapesti Higgs Field művészeti galériában tartott sajtótájékoztatójukon.

Az OFF nemzetközi kortárs biennále szándéka szerint a színtér legizgalmasabb szereplőit – művészeket, kurátorokat, galeristákat – mozgósítja, s velük együtt a magán- és alapítványi támogatók jelentős körét. A teljes egészében önszerveződésen, hálózatos

együttműködésen alapuló alternatív biennalénak nem lesz központi kiállítás – ezzel az OFF a nemzetközi biennalék koncepcióját is kritikával kezeli –, hanem számos budapesti, vidéki és néhány külföldi helyszínen egy időben valósul meg. A belvárosi Higgs Fieldben működik majd egy biennále-centrum, amely az esemény ideje alatt sajtóközpont, találkozási pont és partihelyszín is lesz.

Az egyes programokat a magyar kortárs képzőművészeti élet szereplői (kurátorok, művészetszervezők, művészek, alkotócsoporthok, forprofit és nonprofit galériák) önállóan szervezik.

(folytatás a 3. oldalon)

2015.02.

CONCERTO
BUDAPEST

A ZENEAKADÉMIA
REZIDENS ZENEKARA

CONCERTO HEAVY METAL II.
BUDAPEST MUSIC CENTER
2015. február 13. 19:30

Sztán Attila és a Harsona
Közreműködik: BRINDÁS Barnabás,
In Medias Brass rézfúvós kvintett

CONCERTO OPEN II.
MŰVÉSZETEK PALOTÁJA
2015. február 14. 19:30

HAYDN • MIECZYSLAW WEINBERG • BEETHOVEN
Közreműködik: Gidon KREMER
Vezényel: KELLER András

ÚJ DIMENZIÓK II.
ZENEAKADÉMIA
2015. február 22. 19:30

DURKÓ ZSOLT • LIGETI GYÖRGY
SOLTI ÁRPÁD • SZÖLLÖSSY ANDRÁS
Közreműködik: KELLER András, Vezényel: RÁCZ Zoltán

www.concertobudapest.hu

XVIII. ÉVFOLYAM – 2. SZÁM

Egy időszerű program

A lábam földbe gyökerezett a plakát előtt. A metróállomáson láttam meg, de nem hittem a szememnek: múzeumi programot hirdetett. Mire e sorokat olvassák, az esemény már le is zajlott az ország első galériájában, fent a magas Várpalotában. Témája több mint aktuális; mintegy megelőlegezi a sokat látott építmény régi fényét és funkcióját helyreállító múzeumtanítását. A politikusi szállóige óta azt is tudjuk, hogy a vissza-palotásítás ugyan „sokba fog kerülni, de mindannyiunk örömét fogja szolgálni”. De addig is, amíg a hatalmi reprezentáció – mindannyiunk öröme – be nem rendezkedik az egykori királyi és kormányzói termekben, a múzeum előre álmodja azt, aminek beteljesülése egyelőre csak a horizonton sejlik fel.

A múzeum-palotában rendezett „est témája a Pompa” (így, nagy kezdőbetűvel; forrásunk a honlap), „s ehhez illően szó lesz régi és új főurakról, a barokk művészet pompájáról, gazdagon terített asztalokról, és olyan ruhákról, amikben bizonyosan pompásan néznének ki. Ezen az estén a borok, pezsgők és a kiállítóterek különleges fényei szintén a pompás hangulatot szolgálják.”

Aligha akadna ennél időszerűbb és empatikusabb felvetés! Mi más, mint a pompa, jelesül a barokk pompa az, ami manapság múzeum és látogató számára egyaránt telibe talál? Ami pontosan megfelel az ország, a (nem kivételezett) múzeumok és (egykori) látogatóik aktuális életlehetőségeinek és mentális kondíciójának? Amit tanult kurátorok szakzsargonban úgy fogalmaznának, hogy *urgency*, sürgősség, mindennél-előbbre-valóság?

A (fizető)vendégek az est folyamán a „pompás öltözékek”, a „főúri csillogás”, és az – egyelőre csak festett – „asztali pompa”, a „pezsgő-osztriga-kaviár” világába nyernek szakszerű és trendi beavatást; többek között egy stylist is tárlatvezetést tart.

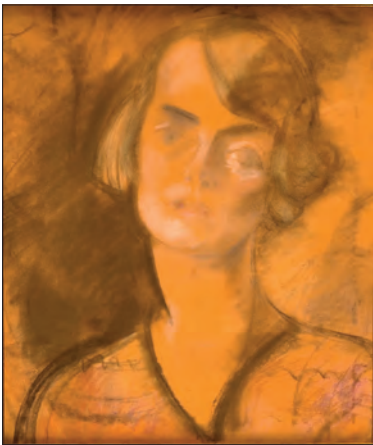
Addig is, amíg a (neo)barokk pompa valóságos, múzeumtalan formájában is be nem rendezkedik a budai Várban, hívjuk az irodalmat segítségül a palota két háború közötti, rendeltetészerű használatát emlékezetünkbe idézendő: „Fönt, a márványfalú előcsarnokban díszgyenruhás lakájok, begombolt piros frakkban, térdnadrágban, fehér harisnyában a meghívókat gyűjtötték össze... Szemben a lépcsővel, a Habsburg-teremben, tíz lépéssel a bejárat mögött állt a kormányzó és a felesége, mellettük jobb- és baloldalt a polgári és a katonai kabinetiroda főnöke. ...A kegyelmes asszony hideg vesepecsenyét, libamájjal töltött sonkatekerccset, orosz hússalátát és három töltött tojást szedett a tányérjára, a kegyelmes úr két szelet fogasfilét, két szelet özfilit, két szelet sertéssültet és néhány kanál ecetben savanyított gombát. ...Az ablakból egész Pestre lehegett látni... A külvárosok, bal kéz felől Angyalföld, jobbról Csepel, már sötétbe merültek, de a belső részek, amelyek még csak most emésztették meg a végtagok gyűjtötte értéktobbletet, már ejtőzni kezdtek, s hirtelen kítüzesedtek. ...ha egy autó befordult a Lánchídra, reflektorfénye egy pillanatra átnyúlt a túlsó partra, s megejtő közvetlenséggel összekötötte a Kereskedelmi Bankot a királyi palotával.” (Déry Tibor: *Felelet*)

CSÓK: ISTVÁN

Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest

Sorslogika

Egy gyerekpofikájú femme fatale néz komoly, nagy szemekkel a látogatóra a Csinszka – a modell és múzsa című kiállítás elején. Sőt egy egész falnyi ebből az arcból, a kislánytól az érett, stílussteremtő, öntudatos nőig; ugyanaz a félrecsúszott szimmetria, ugyanaz az elszánt tekintet és mögötte a furcsaságait kívánatosá formáló öntudat. A képek mellett a kortársak

Márffy Ödön: Csinszka, pasztell, papír, é. n.

visszaemlékezései egy-egy mondatban a hisztériára hajlamos, egyszerű ellenszenves és vonzó nőről, a vicces és erőszakos, nagy műveltségű, gyerekes zsarnokról, akinek hatása alól senki sem tudta kivonni magát.

Mindössze negyven évet élt, de meghihette korának legnagyobb művészeit. Csalhatatlan biztonsággal szemelte ki a legeredetibb személyiségeket, és hol ujjá köré csavarta, hol űzőbe vette őket a szerelem vad ígéretével. Nem véletlen, hogy Ady is, Márffy is a tekintetét örököltette meg a legszívesebben. Ez a nő tüéles megfigyelő volt.

A kiállítás Boncza Berta születésének 120. és halálának 80. évfordulója kapcsán nem egy irodalmi műzsát elemez, nem is egy festő érzékeny modelljét. Csinszka korántsem volt csupán üres vászon, amelyre Ady, Márffy – és persze a többiek: Babits, Móricz, Szabó Lőrinc és még sokan mások – odaképzelték a maguk szenvedélyeit, hanem igazi ösztönző erő. Bonyolult női világot hordozott ez a sötét és derűs, tettere kész és megadó, önálló asszony, folyamatos impulzusokkal kereste a kifejezés határait. Új minőséget vitt az éppen akkor megszülető modern magyar művészetbe. Csinszka avatott kutatója, Rockenbauer Zoltán a századforduló és az avantgárd nagy műzsáinak, Alma Mahlernek vagy Gala Dalínak a hatásához méri Csinszkaéét, aki egyedülálló módon több művészeti ágban is erőteljes nyomot hagyott. Hogy ezt milyen tulajdonságaival, mely eszközökkel érte el, mi volt a Csinszka-jelenség titka, azt az utóbbi évtizedben – elsősorban Rockenbauer kutatásai nyomán – több kiállítás is próbálta megfejteni.

A PIM-ben most Hegyi Katalin és Kovács Ida kurátorként nem a titok, hanem éppen az életszerűség felől közelít a témához. Remekül válogatott fotóanyaggal, tárgyakkal, eredeti és idézett levelekkel, kéziratokkal, kisebb enteriőrökkel jelenítik meg Boncza Berta életének egy-egy állomását, és így az eddig ismert té-

nyek, adatok, történetek egy sorsban rendeződnek össze.

Csinszka két élete, az Adyhoz kötődő, és – alig valamivel később – a Márffy Ödönnel kötött házasság évei külön fejezetet kaptak. Az irodalom és a festészet Csinszkája nem ugyanaz a nő, de nem is egészen más; a tárlat azonban ügyesen külön kezeli a kettőt, nem versenyezteti meg Ady kései szerelmi líráját, az Őrizem a szemed végtelenbe nyíló, érzékiségen túli szerelmét Márffy legértettebb korszakának Csinszka-festményeivel. Ezáltal realisabb képet kapunk erről az asszonyról, hiszen a tárlat nem kétféle olvasatban közelít hozzá, hanem egy gazdag személyiség rétegeit bontja ki, kezdve az apával, aki saját unokahúgát vette feleségül, majd a szülésbe huszonegy évesen belehalt anyával; a szerelmi ajándékként felépített csucsai tündérkastéllyal, a bölcs és szigorú nagymamával. És folytatva a svájci kollégiumban nevelt lázadó kamasz lánnyal, aki már tizenévesen ügyesen rajzolt, verselt, és áradó stílusú leveleivel tehetséges férfiakat hódított sorra.

A bevezető után a kettéosztott terem első felében Ady Csinszkájával találkozunk, a bonbonok közé rejtett Ady-kötet tulajdonosával és a merész, némi tehetségről valló kollégiumi lányversek költőjével, a „várkisasszonnyal”, akiből gyorsan lett a nemzet költőjét ápoló ifjú feleség. Családi fotók a falakon és a komódon, óriásira felnagyított kettős portrék és egy századforduló utáni polgári otthon kissé áporodott szagú tárgyai keretezik ezt a periódust, még semmi jel nem utal a későbbi, nagyvilági, bohém és nyíltan hódító Csinszka-figurára. Ám a lehetőség benne van. A közös fotókon a beteg költő hóna alatt nem egy rajongó kislány bújik meg, hanem egy potenciális ragadozó.

Ady halála után tehát nem szerepet váltott, csupán a maga sorslogikáját követte, amikor először Babitsot ostromolta, aztán villámgyorsan férjül vette az Ady baráti köréhez tartozó Márffy Ödönt. A Nyolcak fauve-os kifejezősmódját lassan oldott, fényekkel telített, vibráló hatású színkezeléssel felváltó Márffy azt is meglátta Csinszka szemében, amit Ady nem: a tragédia állandó jelenlétét. Házasságuk 14 éve alatt festett képeiből és grafikáiból a kiállítás csupán 15 darabot mutat be, de ennyiből is lemérhető, hogy Márffy – ez idő tájt az

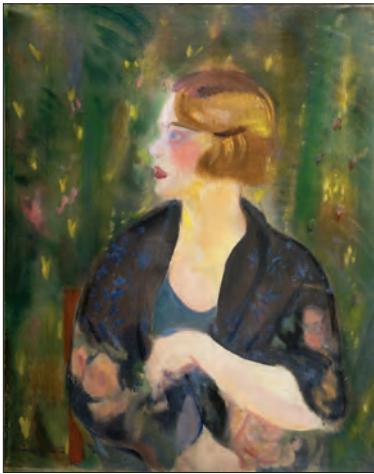

Székely Aladár: Csinszka, 1915

Székely Aladár: Ady és Csinszka, 1915

egyik legkeresettebb magyar festő, akit egy felfedezője sikerrel mutatott be washingtoni és New York-i önálló tárlatokon is – a feleségében találta meg a kor polgári eszményeinek kétarcú nőideálját. A távolba vesző, fájdalomtól átítatott tekintet Csinszka utolsó arcképén, a vad ösztönöket hullámozó kontúrokká szelídítő aktrajzok, az egyre merevebb pózokban kényszerített portrék és a külvilág feloldódása a háttér villódzásában egy szépséget és szenvedést egyszerre jelentő világot sejtet. A tárlatnak ebben az egységében alig szerepelnek tár-

Márffy Ödön: Csinszka mintás vállkendővel olaj, vászon, 1929

gyak, és jóval kevesebb a fotó is. A kamaszkori rajzok, karikatúrák, illetve a későbbi tanulmányokból származó saját akvarellek, grafikák egyetlen falnyi részétől eltekintve itt Márffy vásznai uralkodnak, Csinszka ezeken él.

A kurátorok jó arányérékkel kezelték azt a különbséget, ahogyan Ady és Márffy látta az asszonyt, és ehhez illesztették a fő téma tárgyi megjelenítését. Annyira pontosan, hogy a tárlat végén a néző érteni véli, mi vitte ezt az asszonyt odáig, hogy boldog házasságban élve, a budai villában művészeti szalont berendező szobadísz-szerep mellett hajnalig bohém társaságokban mulatott, vadul üldözött a szerelmével nálánál jóval idősebb férfiakat, és karikatúrát rajzolt a felemelkedő hitleri hatalomról. Csinszka nem szerepeket játszott, hanem életeket; a saját sorsában az első pillanattól az utolsóig középen állt, és abból nem engedett. Ezzel az attitűdjével egy műfajokon túli művészetet művelt, amire a környezete a maga módján reagált. A kiállítás – alcímére rációfolva – nem a műzsát és nem a modellt, hanem ezt a művészt idézi meg. (*Megtekinthető március 20-ig.*)

GÖTZ ESZTER

Antik & Kortárs

műtárgy.com
műtárgykeresés szakértelemmel

A hazai műkereskedelem vezető műtárgyhirdetési weboldala

www.mutargy.com

MŰÉRTŐ

MŰVÉSZETI ÉS MŰKERESKEDELMI FOLYÓIRAT

Főszerkesztő: ANDRÁSI GÁBOR
Szerkesztő: NAGY MERCÉDESZ
Tervezőszerkesztő: CSÉVE GÁBOR
Olvasószerveztő: FENYVES KATALIN
Korrekto: KISS MARIANNE
Munkatársak: AKNAI KATALIN, GRÉCZI EMÓKE, EMŐD PÉTER, KOZMA ZSOLT, NAGY GERGELY, PRÉKOPA ÁGNES, SPENGLER KATALIN

Külföldi tudósítók:
BERECZ ÁGNES – New York
CALBUCURA LAURA – Bécs
DARÁNYI GYÖRGY – Bazel
HUNYADI SZILVIA – Eindhoven
HUSHEGYI GÁBOR – Pozsony
KERÉNYI ÉVA – Madrid
KRASZNAHORKAI KATA – Berlin
MOLNÁR DÓRA – Párizs
MOLNÁR EDIT – Berlin
STEIERHOFFER ESZTER – London

Szerkesztőség:
1037 Budapest, Montevideo u. 14.
Telefon: 436-2270, fax: 436-2275
E-mail: muerto@hvg.hu
KIADJA A HVG KIADÓ ZRT.

Felelős kiadó: Szauer Péter
ügyvezető igazgató
Kiadóhivatal:
1037 Budapest, Montevideo u. 14.
Telefon: 436-2000
Hirdetés: Tasnádi Rózsa
Telefon: 436-2027
E-mail: hirdet@hvg.hu
Előfizethető:
HVG Zrt. terjesztési osztály
1037 Budapest, Montevideo u. 14.
Telefon: 436-2045, fax: 436-2012
E-mail: terjeszt@hvg.hu
Előfizetési díj egész évre 15% kedvezménnyel: 8575 forint, HVG klubkártyás előfizetői ár egész évre: 8070 forint.
Nyomdai előkészítés: HVG Press Kft.
Tóth Péter vezető
Nyomtatás: mondAt Kft.
Felelős vezető: Nagy László ügyvezető igazgató
ISSN: 1419-0567

A Műértő folyóirat kiadója, a HVG Kiadó Zrt. a lap bármely részének másolásával, terjesztésével, a benne megjelent adatok elektronikus tárolásával és feldolgozásával kapcsolatos minden jogot fenntart. A Műértőben megjelent minden szerzői mű (cikkek, fotók, táblázatok, grafika) csak a kiadó előzetes írásbeli vagy elektronikus dokumentumban foglalt engedélyével tehető hozzáférhetővé, illetve másolható a nyilvánosság számára a sajtóban. Ez a nyilatkozat a szerzői jogról szóló 1990. évi LXXVI. törvény 36. § (2) bekezdésében foglaltak szerint tiltó nyilatkozatnak minősül.
A hirdetések tartalmáért a kiadó nem vállal felelősséget.

Off-biennále Budapest, 2015. április 23.–május 31.

Közpénz nélkül

(folytatás az 1. oldalról)

Két tucat helyszín, közel 50 projekt, 21 országból érkező művészek, és 300 önkéntes – ezek az adatok jellemzik az Off-biennalét. Ezeket az OFF közös brand alatt, összehangolt kommunikációval, fesztiválszerű programsorozatban mutatja be.

Somogyi Hajnalka kurátor, az OFF elindítója így mutatta be a biennalét: „Az OFF szervezését intézményi és pénzügyi háttér nélkül kezdte el egy maroknyi szakember, akik azzal a céllal állították maguk mellé a résztvevőket, hogy megteremtsék egy független, sokszínű képzőművészeti színtér alapjait. Az OFF száz százalékban állami támogatás nél-

kül, az állami kulturális infrastruktúrától függetlenül, nemzetközi és magántámogatásból valósul meg.”

A világ legtöbb nagy nemzetközi biennaléja a művészeti élet drága csúcseménye. Az OFF nem ilyen: minimális költségvetésből igyekszik kihozni a maximumot. Lokális problémákra keres olyan helyi vála-

szokat, amelyek szinkronban vannak a nemzetközi kortárs művészet áramlataival.

Az OFF-ot az a helyzet hívta életre, hogy a nagy intézményekben a magyar kortárs művészeti „össztermék” jó része szinte láthatatlan. A kortárs szcénának tehát új módon kell megszerveznie önmagát. Ezért kezdeményezői úgy gondolják, itt az ideje megszüntetni az „államfüggeszt”, és az OFF erre is kínál lehetséges modellt. Szándékuk továbbá, hogy a rendezvény fenntartható legyen, és két évente megismétlődjön.

A programokról, eseményekről a www.offbiennale.hu ad tájékoztatást.

Paksi Képtár

A keletkezés fátyla

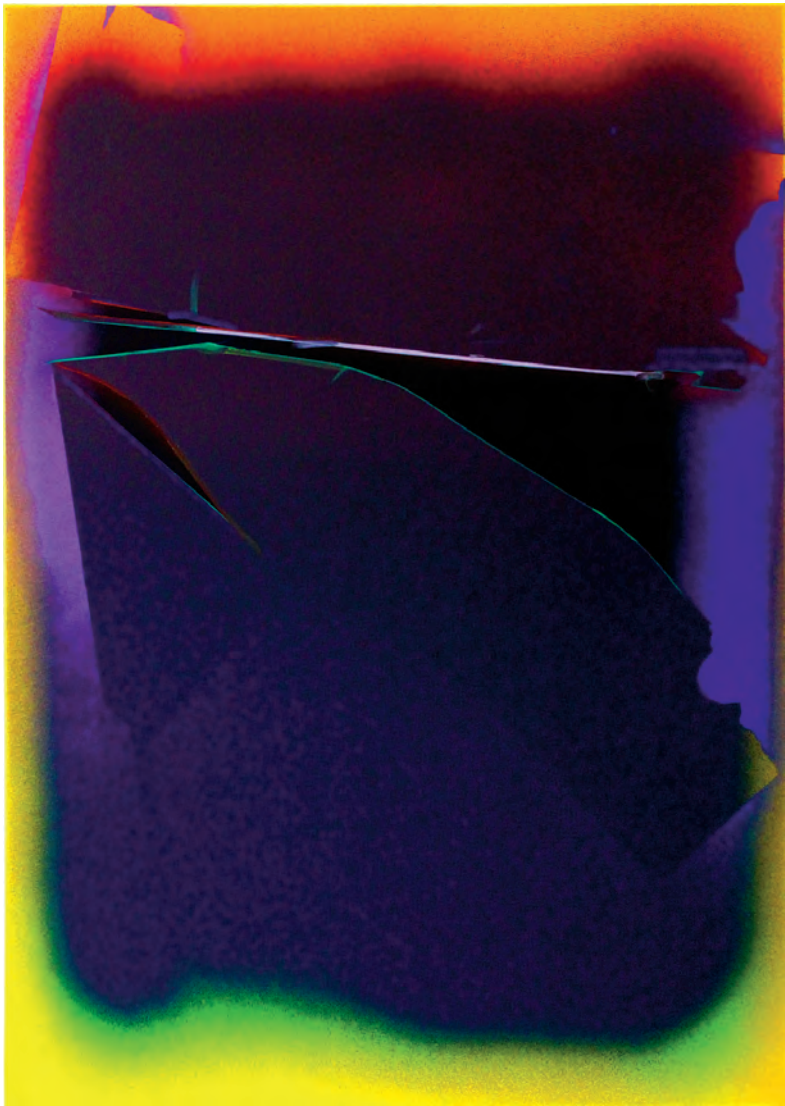
„A festmény alapja felhősen bizonytalan. A keletkezés fátyla, zöld, lilás és sárga pára lebeg felette [...] Néha fekete foltokká sűrűsödnek a vonalak [...] De végül is megmarad minden a lebegésben [...] álomszerűen” – állapította meg Willi Baumeister képeiről Heinrich Lützel (Absztrakt festészet, Corvina, 1970).

Az informel jeles képviselőjéről írottak aktualitása, hogy az ötvenes-hatvanas évek festészeti iránya ma új erőre kapott a fiatal festőnemzedék egyes alkotóinál. Nemes Márton is közéjük tartozik. Eseménye nem az absztrakció, nem a forma, hanem annak keletkezéstörténete és a képet felépítő anyag – a festék – mitikus-mágikus megragadása.

Kiállításának címe is árulkodó: Megfestett festék. Baumeister és társai a kép mágijáról még úgy gondolkodtak, hogy a formához közeledve a szín varázsát érzékeltes festői nyelven tolmácsolták. A kétezres évek első évtizedében felbukkant fiatal festőnemzedék mindezt játékká, a művet ironikus objektté változtatta: hol a régi, geometrikus és organikus absztrakt formák feldolgozásával (Szinyova Gergő), hol az absztrakt expresszionizmus pszichológiai attitűdjének tét nélküli gesztussá alakításával (Bánki Ákos, Baráth Áron).

Nemes Márton eszménye a festék alakulásának, alakíthatóságának élménye (mint Gerhard Richter absztrakt képein), vagy a szín és a felület résein át szemlélhető színmodulációk lehetősége (mint Clyfford Still munkáin), ám drámai felhangok nélkül. Őt a megcsinálás folyamata izgatja. Korai művein a megfújt akrilfesték kimaszkolt sávok segítségével építészeti-téri alakzatokat hozott létre. Újabb munkái a kitakarás és a transzparencia, a pszeudogeometrikus elemek és a mögöttük-mellettük előbuggyanó, törölt, mosott akrilfoltok összhangjából állnak. A keletkezés mágijája az anyagok egymásra hatásában és a meg nem felelés (a vizes és az olajos bázis találkozása) szépségeiben rejlik.

Legutóbbi sorozatán vizes felületeket itat fel papírral, s a fennmaradó foltok hullámozása az asz-

Nemes Márton: The Blackest 02, 2014
olaj, akril, vászon, 140x100 cm

szociálható víz-képet is megidézi. Nemes munkáit Fenyvesi Áron „felületi megfogalmazásnak” nevezi, s ez a szóösszetétel jól kifejezi azt a szakmai hozzáállást, amely a műszaki végzettségű, majd a Képzőművészeti Egyetem festő szakán négy évet eltöltő fiatal alkotó művészeti attitűdjét jellemzi: a képpel való gondos, alapos, hosszan tartó viaskodás, melyből a művész révén az anyag jön ki győztesen, de nem öncélúan.

A web2-es világban a számítógép által generált esetlegességet tudatos, tervezett manualitással helyettesíti. A transzparens és kitakart felületek látszólag véletlenszerű

egymásmellettiségét Nemes manipulálja, átformálja.

Kisfilm is dokumentálja az alkotói folyamatot, melyben a módszer és a rendszer egyaránt tetten érhető: a tudatost a véletlen irányába, a véletlenszerűt a szerkezet felé módosítja. Intenzív, mai színvilága is inspiratív a néző számára. Kortárs színék és hagyományos festői gesztusok, töredékesség és befejezettség egyaránt jelen vannak Nemes Márton képein, melyek a Paksi Képtár monumentális csarnokterébe kerültek. Közelítve távolodva ott lebeg közöttük a keletkezés puha, megfoghatatlan fátyla. (Megtekinthető február 22-ig.)

SINKÓ ISTVÁN

A Műértő februári kiállításajánlója

acb Galéria / Roskó Gábor: Az átkozott Remény, február 26-ig.

Budapest Galéria / Munka-művek, március 8-ig.

Deák Erika Galéria / Déri Miklós: Portrék, február 14-ig.

Ludwig Múzeum / Ciprian Muresan – Egzisztenciátokat szerződés szavatolja, március 22-ig.

Magyar Nemzeti Galéria / Fordulópontok, február 15-ig.

Magyar Nemzeti Galéria / Rippl-Rónai és Maillol – egy művészbarátság története, április 6-ig.

Paksi Képtár / Nemes Márton: Megfestett festék, február 22-ig.

Szépművészeti Múzeum / Rembrandt és a holland arany évszázad festészete, február 15-ig.

Szépművészeti Múzeum / Immendorff. Éljen a festészet, február 15-ig.

Új Budapest Galéria / Kortársak: gyűjtők és művészek, március 1-ig.

A munkatársak javaslatainak összesítése, abc-sorrendben.

Cseke Szilárd az 56. Velencei Biennálén

A két évente megtartott rendezvény magyar pavilonjának kiállítására meghirdetett nyílt pályázatot Cseke Szilárd képzőművész és German Kinga kurátor nyerte meg. A Fenntartható identitások című interaktív térinstalláció az azonoságtudat és énkép megőrzésének problematikája köré szerveződik, a kuratori koncepció a velencei pavilon teréből és Cseke korábbi mobil objektjeiből építkezik. Az élményt Gryllus Ábris média-designer hanginstallációja egészíti ki.

Bezár a Közlekedési Múzeum

Április 15-től nem látogatható a Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeum. Az épület eredeti kiviteli tervei alapján történő helyreállítása három évet vesz igénybe, a beruházás tervezett költsége 7 milliárd forint. A gyűjtemény ideiglenes elhelyezéséről, látogathatóságáról és arról, hogy az újjáépítés után hová kerülnek a nagyméretű kiállítási tárgyak – vasúti kocsik, mozdonyok, repülő –, nincs információ. A Közlekedési Múzeum a főváros három legkedveltebb kiállítási intézményének egyike: évente 150 ezer látogató keresi fel.

Új helyen az Antik Placc

Januártól a belvárosi anKERT Klubba költözik az eddig a Bálnában megrendezett vasárnapi Antik Placc. Ez az első olyan vásár, amely összehozza a fiatal designer-generációt és a klasszikus régiségkereskedőket. Az érdeklődők minden héten válogathatnak a vintage és kortárs portékák között; ingyenes értékbecslést igényelhetnek, részt vehetnek a Fabrika Műhely gyerekprogramjain és figyelemmel kísérhetik a restaurátorok bemutatkozását is.

Új vezetőség a Magyar Fotóművészek Szövetsége élén

Az MFoSZ január 24-én tartott közgyűlésén új vezetőséget választott, melynek tagjai Mucsy Szilvia (elnök), Baki Péter, Bánkuti András, Féner Tamás, Kiss-Kuntler Árpád, Uhl Gabriella és Urbán Ádám. Átadták a szövetség életműdjait is, ezeket Kocsis Iván, a Dunakanyar Fotóklub alapítója és a diaporáma mozgalom elindítója, valamint Módos Gábor, a modell- és divatfotózás klasszikusa kapta.

Költözik a bécsi kortárs vásár

Új néven, új helyszínen, új honlappal várja az érdeklődőket a főként ausztriai és kelet-európai alkotók legizgalmasabb munkáit kiállító rendezvény. Bár Renger van den Heuvel ügyvezető igazgató és Christina Steinbrecher-Pfandt művészeti igazgató a helyén marad, szeptember 24–27. között a Messe Wien helyett a csaknem 20 ezer négyzetméter alapterületű Marx Halle ad helyet az ezentűl viennacontemporary néven futó eseménynek (www.viennacontemporary.at).

Pályázat

Ismét lehet jelentkezni az ACAX három hónapos, utazást, szállást, műteremhasználatot, megélhetési költséget magában foglaló New York-i műteremprogramjában való részvételre. A program lebonyolítását az ACAX szervezi, a megvalósítást a New York-i székhelyű TMU (Trust for Mutual Understanding) támogatása teszi lehetővé. A jelentkezés előfeltétele a magas szintű angol nyelvtudás. A kizárólag digitális formában beadható pályázatokat március 16-án éjfélig várják (<http://residencyunlimited.org/>).

katalizátor díj2014

2.000.000 FT A SZAKMAI MINIMUMÉRT

A Katalizátor-díj 2014 pályázóinak egyestés kiállításán közösen döntjük el, hogyan hasznosuljon a díj idei költségvetése! **Bajusz Orsolya**, **Beöthy Balázs** és **Keserue Zsolt**, a **Közellítés Művészeti Egyesület**, **Szabó Péter** és **Szűcs Teri**, továbbá **Tulisz Hajnalka** mutatják be projektterveiket február 23-án a Trafó nagytermében.

Bővebben: hu.tranzit.org

Időpont: 2015. február 23., 18 óra
Helyszín: **Trafó – Kortárs Művészetek Háza**
1094 Budapest, Liliom u. 41.

tranzit.hu ERSTE Stiftung

acb Galéria, Budapest

Az átkozott remény

Amint az acb Galéria ismertetőjében is olvasható, Roskó Gábor új képei, bár bizonyos értelemben kapcsolódnak korábbi munkáihoz – hiszen az egyetemes emberi kultúra vizuális toposzait használják, a jelek közötti viszonyokra építenek és számos értelmezésük lehet –, mind stílusán, mind hangulatukon, s ennek következtében eszmeiségüket tekintve is valamelyest eltérnek

Roskó Gábor: A panaszos, 2014
kerámia, 85x45x31 cm

azoktól. A Király utcában kiállított festmények kevésbé narratívak, jelentésrétegeik olykor nehezebben felfejthetők. Az akrilképekről eltűntek az emberalakok, az őszö-vetségi és a popkulturális utalások, a kedves, beszédes állatfigurák. Helyettük antropomorf lények, látszólag önkényes kontextusba ágyazott használati tárgyak és csontvázak, adott esetben „fél csontvázak”, koponyafejű, áttetsző, fejletlen testű gyermeki lények népesítik be a képfelületeket.

Roskó az 1990-es évektől kezdődően készít plasztikákat. Képei egyik fő motívuma most egy titokzatos kerámiaszobor, a több festményén feltűnő, 3D-ben is megjelenített, a tárlaton üvegkalickába zárt A panaszos (2014), mely emberi tulajdonsággal felruházott lénybe vagy idomba bármit beleképzelhet a látogató, a meditáló Buddhától kezdve a táncoló Síván át a kényelmesen terpeszkedő disznófejű nagyúrig. A festmények bármelyik értelmezéshez kínálnak analógiákat.

Roskó munkái állandóságot sugároznak, megállítják az időt, meditálásra készítetnek, mégis „mozgalmasak”, hiszen egyszerre jelenítik meg a mindenség teremtető és pusztító erejét. A művek összetettsége túlmutat az életciklusok prezentálásának vágyán, az újjászületés gyönyörét és az elmúlás fájdalmas egyhangúságát sugározzák, miköz-

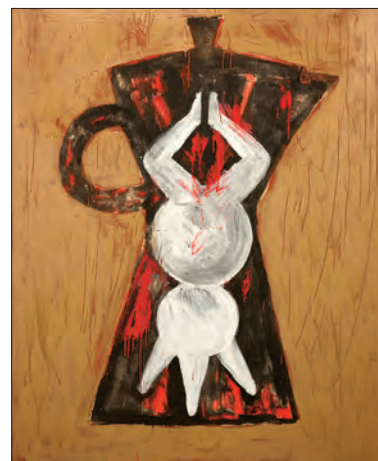
Roskó Gábor: Előre megmondtam, 2015
akril, rétegelt lemez, 130x152 cm

ben a romlás, a bomlás, a rombolás elő- és utószelének, a túlfűtött szexualitás szimbólumainak is tekinthetők.

A szürreális ábrázolások a zsidó történelem meghatározó eseményeit (Jeruzsálem esete, 2014; A babiloni fogság, 2015) sűrítik magukba, a közel- és a távol-keleti vallási ábrázolások formaiságát (A nagy szívás, 2015) retróelemekkel, hétköznapi

használati tárgyakkal bővítik, jellegzetes kelet-európai ízt kölcsönözve így az univerzális szimbólumrendszernek.

Roskó ironikus, allegorikus, egyéni, szubjektív látomásai súlyos, dekódolásra váró üzeneteket rejtnek. Hiszen a bibliai száműzetés, a babiloni fogság vagy Jeruzsálem esetének története nem pusztán egy nép tragédiájáról szól, nem

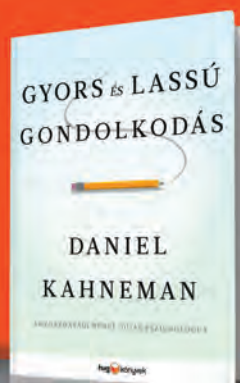
Roskó Gábor: A babiloni fogság, 2015
akril, rétegelt lemez, 152x130 cm

csak a Templom lerombolásáról, hanem a figyelmeztetésről, a próféta tanításairól, a krisztusi eszmék követéséről vagy figyelmen kívül hagyásáról is. A megtett útról, a félelemről, a büntetésről, az idegenségről és az elidegenedésről, a beolvadásról, a haszonszerzési vágyról, a hamis eszmék követéséről és a kitartásról, a visszatérés, a hazatalálás reményéről, a kolonializmusról, az antiszemitizmusról, az (identitás)politikáról ugyanúgy, mint a szabadságról, az egyén szabadságáról: hogy választhat, melyik utat követi, melyik oldalra áll.

Roskó ismét megmutatja, hogy az éremnek számtalan oldala lehet; kettő mindig, de annak többszöröse is, mert attól függ, ki néz, honnan, meddig és miért. Minden értelmezés kérdése. (Megtekinthető február 26-ig.)

DEBRECENI BOGLÁRKA

KIADÓI SIKERLISTA 2014 ★ TOP 10

ÉLETRAJZ | ÜZLET & PSZICHOLÓGIA | ÜZLET & MENEDZSMENT | PSZICHOLÓGIA & ÖNISMERET | GYEREKKÖNYV | ISMERETTERJESZTÉS

hvg könyvek
Az vagy, amit olvasol.

webshop: hvgkonyvek.hu
Teljes választék – folyamatos kedvezmények.

Kisterem, Budapest

Képi tennivalók

Milyen egyszerű is a festészet. Ha leírjuk: olaj, vászon, s mellette ott áll a kép mérete, valamint néhány szóban a látvány, akkor legalábbis lép-tékében, formájában magunk elé tudjuk képzelni az alkotást. Már jó ideje bonyolultabb a helyzet Szegedy-Maszák Zoltán műveivel; mostani, a Kisteremben rendezett kiállításához másfél oldalas leírást készített, s ennél tömörebben nem is lehetne összefoglalni a képalkotási folyamatokat, amelyek a munkái lényegét adják. Ha mégis rövidebben kell megfogalmazni, mit látunk, akkor rögtön bajba kerülhetünk, hiszen a túlzottan komprimált befogadói leírás óhatatlanul vagy a technicizálás, vagy az esztétizálás felé billenti a közvetlen tapasztalástól elzárt, képzeletbeli értékítéletet.

Mégis: két széria sorakozik egymás mellett, az egyik, a Tennivalók a XIX. századi fotóeljárásokat keresztezi a szintén több mint száz éve ismert lenticuláris lencserendszerekkel. Műszaki eszközök és tárgyak ismerhetők fel a fekete-fehér képeken, alkatrészek, csavarok, szerszámok, ezekből állnak össze az egymásra exponált, a néző kép előtti mozgásával folyamatosan változó, összességükben térhatású fénylenyomatok: „a befogadó a képek előtt sétálva az egymás után felvillanó, egymásba áttűnő kép-terek

kel s az átmenetet kísérő hullámzó csillogással szembesül.” A Tárgyak esetében a képeken látható motívumok alapjául három digitális fénykép szolgált, ezeket Szegedy-Maszák előbb virtuális háromdimenziós felületekre vetítette, majd az így nyert képeket numerikus adathalmazokként kezelte: „a képrétegek egymást hol erősítve, hol gyengítve, különböző algoritmusok meghatározta módon egymást átszínezve hozták létre

Szegedy-Maszák Zoltán: Hardver tekintetében, 2013 fénykép a sorozatból, zselatinos ezüst, 50x60cm

a végleges látványt, melynek térhatása a lenticuláris technológiának köszönhető.”

A két sorozatban közös a fotók bauhausos értelemben vett szépsége és az esztétikum mögött rejtőző konceptuális tartalom. Sze-

gedy-Maszák értelmezésében a „digitális kép valójában grafikon, adatok képi megjelenítése, divatosan szólva »adatvizualizáció«, az egyes képegyüttesek pedig információk tárolására szolgáló, többszörösen kódolt egységek. Mindkét sorozatban közös a régi (1920–1930-as évekbeli) képi világok és a legkorszerűbb digitális technikák keveredése. Mindkét műcsoport – ahogy ez Szegedy-Maszák korábbi műveire is különösen jellemző – a helyszínen, a reprodukálhatatlan eredeti előtt igényli a nézői aktivitást. Ebben a tekintetben az alkotó beállítottsága leginkább a minimal art képviselőjével rokon, hiszen az 1960-as években a minimalisták műveiben vált első ízben fontossá a néző által megképzett tér gondolata, és ezzel párhuzamosan a műalkotásra fordított idő elvárása. A Tennivalók és a Tárgyak bizonyos tekintetben megközelíthetetlenek a néző számára – nem letisztultságuk és egyszerű geometriájuk miatt, hanem mivel mélyebben és valójában csak is a teljes belehelyezkedéssel, a művészi szemszög(ek) elfogadásával válnak érthetővé.

Ebből következően Szegedy-Maszák mindkét sorozata kétarcú. Az esztétizálósnak tűnő felszín alatt XX. századi művészettörténeti gyökerek, valamint bonyolult és évszázados múltba visszakövethető képelméleti rendszerek húzódnak, amelyek megóvják e munkákat a kortárs médiaművészetet mindig is fenyegető technikai elavulás veszélyétől. *(Megtekinthető február 13-ig.)*

MÉLYI JÓZSEF

Deák Erika Galéria, Budapest

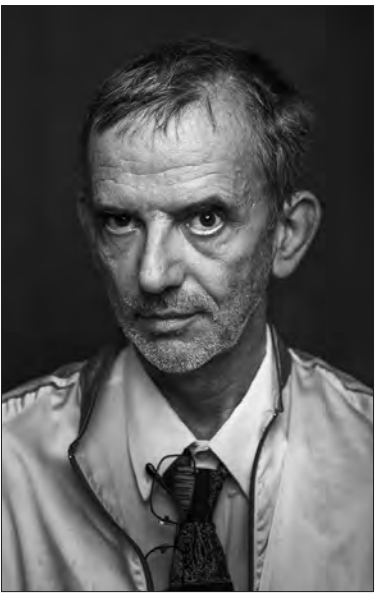
Polihisztorok és parafenomének

A hatalmas üvegtáblákkal az utcára nyíló, kettős osztású galériában meglepetéssel tapasztaljuk, hogy Déri Miklós fotóművész barátairól, kollégáiról, döntően a nyolcvanas-kilencvenes évek underground szubkultúrájának képviselőiről készült portréinak szereplői közül sokakal nap mint nap személyesen is találkozhatunk. Az ismert arcok sorában van itt író, újságíró, szövegíró, rock- és punkzenész, fotóművész, dramaturg, egyetemi előadó, film- és színházi rendező, színész, rádiós és televíziós munkatárs, képzőművész. Az alternatív zenekarok (Balaton, Európa Kiadó, Kontroll Csoport, Korai Öröm, URH, VHK) alapítói, ide-oda vándorló reprezentánsai. Polihisztorok és parafenomének. A 2014-ben készült fekete-fehér, 100x70 cm-es digitális nyomatok kíméletlenül bizonyítják az idő érlelő-romboló szerepét, hiszen az átlagosan az ötvenedik éve körül járó generáció arcképei már csak nyomokban emlékeztetnek egykori alanyukra. „Az ifjúság édes madara” immáron tovaszállt.

A közismert szereplőket a fotóművész hívta meg: fáradjanak el a műtermébe, ahol mindegyikük háta mögé ugyanazt a semleges, szürke vásznat feszítette, majd arra kérte őket, nézzenek egyenesen a kamerába. Legyenek lazák, ne pózoljanak, ne mosolyogjanak.

A falakon a fotóművész, a galériás és Oltai Kata kurátor által többszörösen megszürt, válogatott anyag látható. Az entrée egy 36 darabos, kis-

méretű fotókból összeállított blokk és egy nagyméretű portré. Ide került az egyetlen lehunytt szemű arckép: az újságíró Virág Mónikáé, a VIII. kerületi lelkes, Gyulai Roland, a zenész

Déri Miklós: Kozma György, 2014 digitális nyomtat, 100x70 cm

Víg Mihály és Menyhárt Jenő, sorolhatnánk. Nevek, képalírások sehol. Az azonosítás sokszor sikertelen, hiszen az arcok az évtizedek elmúltával változtak, és nem is ismerhetünk mindenkit. Kérésre kapunk egy névsort, hogy neveket is csatlakassunk az elfelejtett/ismeretlen arcokhoz.

A bejárattal szemben, szülőban függ a zenész/fotós/festő Vető János

félprofilból elkapott portréja. Arcmozdulata a belső tér felé irányítja a nézőt, ahol a tárlat gerincét adó 14 nagyméretű fénykép, digitális print található. A valós méreteknél nagyobb mellképeken a ruházat másodlagos, nem segít az azonosításban. Itt sincsenek nevek, nincsenek képalírások, és nincs sorrendiség sem. Sem alfabetikus, sem fontossági. Mindenki egyenlő. Mindenki felelős az arcáért. (Bár volt olyan alany is, aki határozottan állította, hogy „ő nem így néz ki”. Vanity Fair.) Az egyetlen, aki korosztályosan kilóg a csapatból, a filmes/rendező Hajdú Eszter, ám a többiek kötelezően beleérték, beleöregedtek szerepükbe, sorsukba. Itt van Magyar Péter dobos, Vécsei Tibor színész/énekes, Müller Péter zenész/Sziget-alapító, Szilágyi Lenke fotóművész, Németh Gábor író, Kovács Tibor újságíró, Bárdos Deák Ági énekesnő, Barcs Miklós szövegíró, Kozma György író...

A színes alapanyagból redukált, Photoshoppal manipulált, kivilágosodó/elsötétülő fragmentumokkal, fénnel/árnyékkal játszó, a szürke számtalan árnyalatát felvonultató képek a ma leiratai: itt tartunk, így állunk, ilyenek lettünk. Megőszültünk, hajunk hullik, gyűrötten, rancosan, az élet barázdáival felszántottan nézünk a maradék etap elé. Nem egy vídám kiállítás ez. Viszont karakterei révén érvényes és hiteles. *(Megtekinthető február 15-ig.)*

KOZÁK CSABA

Tárlatvezető

„A jó kiállítás: otthonos, kényelmes, sok pihenőhely van benne, a védett műtárgyak mellett kézbe vehető dolgokat is kínál, a szövegek rövidek, nagybetűsek, jól olvashatók, kihangosítottak, van háttérzene, sok a fénykép, sok a látványos vizuális dekoráció, van film, van játék, van rejtvény, van kóstoló, és mindenki számára részletes és jól érthető az információ.” *(A Néprajzi Múzeum diák szakértője)*

Kő kövön...

nem marad – folytatná a látogató a Néprajzi Múzeum kiállításának címében szereplő bibliai szállóigét a vidéki zsidóság hetven évvel ezelőtti kiirtására gondolva („Nem marad itt kő kövön, mely le nem romboltatik” – Mt 24,2), ha nem bizonytalanítaná el az angol címre tévedő tekintete. A tárlat címének angol fordítása ugyanis Picking up the pieces, ami éppúgy jelentheti a széttört cserepek összeszedését, mint a dolgok rendbe hozását. Itt azonban talán mégis inkább csak a cserepek összeszedgetéséről lehetett szó, amikor a kurátorok vállaltan töredékek formájában tárták a közönség elé az intézmény eddig soha be nem mutatott zsidó vallási és néprajzi tárgyainak egy részét. (Hosszabb írásunk a 11. oldalon.) Ezért aztán kifejezetten tanácsos a kiállítást vezetéssel megtekinteni: a falakon elhelyezett szövegek betűtengerében feldokolvaz az is örömmel kapaszkodna bármiféle rendező elvbe, narratívába, aki tudja, miről van szó, hát még azok, akik először találkoznak itt a magyarországi zsidók tárgyaival, szokásaival, életmódjuk emlékeivel. Míg azt csak üdvözölni lehet, hogy a holokauszt 70. évfordulóján a múzeum nem a magyar vidékről deportált 437 ezer zsidó tragédiájáról, hanem a magyarországi lakosság többi csoportjával való sok évszázados együttélésről kíván megemlékezni, még örvendetesebb lett volna, ha ehhez a saját értelmezését is hozzáteszi. Szerencsére erre is történt kísérlet: az utolsó termet középiskolások diákok rendezték be családi emléktárgyaikkal. Annak érdekében pedig, hogy párbeszédet kezdeményezzenek a tárlat és a látogatók között, kérdéseiket felírták körben a falakra: Mi tart minket össze? Milyen közösséghez tartozol? Mit jelent számodra a veszteség? Hogyan ünnepeled? Mit hagytak rád az őseid? Mit adsz tovább az utódaidnak? Hogyan lehet megmenekülni? Őrzöl-e saját emléktárgyat? Ki vagy? Hová tartozol? Lehet-e a fűszer íze emlék? Hol vagy otthon? Így a kiállítás több lett, mint egyszerűen az emlékezés helye: a diákok gesztusának köszönhetően a múzeum önábrázolási és önértelmezési funkciójának is eleget tett. *(Megtekinthető október 18-ig.)*

Nézőpontok

A 100. évforduló alkalmából a világ kiállítótermeit elárasztották a Nagy Háború legkülönbözőbb eszközökkel és színtereken készült ábrázolásai. Nincs ez másként itthon sem: az Országos Széchényi Könyvtárban január végén zárult a Képpé formált háború című, album alakjában is megjelent kiállítás; Kecskeméten, a Magyar Fotográfiai Múzeumban még láthatók Balogh Rudolfnak a fronton készült fotói (írásunk a 8. oldalon), a Magyar Nemzeti Múzeumban pedig mindjárt két olyan anyagból készült válogatást is megtekinthetünk, amely maga idejében különlegesnek számított. Jóllehet a sztereoefényképezés régóta ismert volt a harcok megkezdésekor, az amerikai Keystone View Company és a német Neue Photographische Gesellschaft sorozatai alapján összeállított Nézőpontok című tárlaton bemutatott háromdimenziós fotók látványa egészen szokatlan élményt nyújthatott (és nyújt ma is) a hadszínterekről és a hátsószágról készült felvételek nézőinek. Azáltal, hogy az előtér és a háttér elválik egymástól, a képek érzékelhető mélysége a szemlélt is mintegy „beszippanjtja” az ábrázolt térbe. Épp ellenkezőleg hatnak a másik kiállítás, A front felett légi fotói: ezek a 13. repülőszázad galíciai és erdélyi mindennapjait látatják, zömmel madártávlatból. Hogy a látogatót e kiállításokon mi ragadja meg a leginkább, persze egyéni érdeklődés kérdése. A vérzivataros évek dokumentumai között azonban különösen emlékeztetéseket a nagyon is emberi, intim pillanatok: egy német katona, amint az elesett orosz ellenség sírjára festi fel annak nevét, vagy ahogyan a légifelvételek fotósa, Weinstock Ernő tükrörfényesre pucolt csizmában kanalazza ebédjét a frontvonalon lévő kintinban, amelynek asztalán só- és borstartó idézi a boldog békeidőket. *(Megtekinthető február 15-ig.)*

Mi, magyarok

Az elmúlt évek nemzetigiccs-cunamija a létező legelőítéletesebb hozzáállásra hangolt a budapesti Szentháromság téren működő Magyarság Házában tavaly ősszel megnyílt Mi, magyarok című kiállítással szemben. Elképzelni sem tudtam, hogy egy olyan állami megrendelésre készült anyag, amelynek témamegjelölése „Mit adott a világnak a magyarság, mit jelent magyarnak lenni a 21. században? Fedezd fel nemzedet 10 szóban!” lehet más is, mint lözungpufogatás és ízlésrombolás. Régen örültem ennyire annak, hogy védtem. A tárlat Kosztolányi Dezső egy 1933-as írásában játékosan a legsebbebbnek nevezett 10 magyar szó – anya, csók, gyöngy, kard, láng, ősz, szív, sír, vér – olykor üdítően eredeti, váratlan és szellemes asszociációira épül. És példamutatóan hozza a jó gyakorlatnak a középiskolások előljáróban idézett meghatározásában szereplő szinte minden elemét (kóstoló nincs). Érdemes többször visszamenni, mert így biztosan jut idő még arra is, hogy végignézzük-hallgassuk az anyanyelv termésében azokkal a fiatal nőkkel készült videókat, akik Rabec István nyelvész kamerája előtt beszélnek igen reflektáltan, ugyanakkor oldottan és természetes bájjal a saját nyelvjárásukhoz való viszonyukról. *(Állandó kiállítás.)*

FENYVES KATALIN
kultúrakutató, a Műértő olvasószervezője

1949. február

Tárlatvezető – a múltba

Fiatal népi democráciánkban az életnívó emelkedésével a dolgozó társadalom érdeklődése a művészetek felé fordul, s ez nagy felelősséget ró az alkotókra. A társadalom struktúrája alapjaiban változott meg, az új valóság tudatosítása művészeink feladata is. Képzőművészeti életünk legfőbb célkitűzése, hogy a marxista–leninista világnézet térnyerését elősegítse, és hű képet adjon a társadalom fejlődéséről.

Az igaz művészet

Bokros-Birman Dezső neve nem ismeretlen a magyar közönségnek. A felszabadulás óta több gyűjteményes kiállítása volt Budapesten, de sikerrel szerepelt tavaly Genfben is, ahol a helyi Szépművészeti Múzeum meghívására állított ki. Neki köszönhetjük a legigazibb Ady-portrét, és többek közt Dózsa Györgyöt is megmintázta. A művészet és az eszme összefonódását már 1930-

Bokros-Birman Dezső: Ady-fej

zadását formai vonalra viszi át. A tárlat azonban ezt nem igazolja vissza. Az őszinte átéléssel megmintázott szoborfejek és papírra vetett rajzok alkotója tudja, hogy a helyes út a realizmus útja, a képzőművészet pedig jelentős eszköz a közösség megmozgatására és szellemi színvonalának emelésére.

A kiállítás helyszínén hetente vetítettképes előadásokat tartanak felszabadulás utáni képzőművészetünkről és a szocialista művészet előfutáiról. *(Bokros-Birman Dezső legújabb műveinek kiállítása, Fővárosi Népművelési Központ, megtekinthető volt január 27-től február 9-ig.)*

Festészet és társadalom

Az 1900 körül alkotó mestereket bemutató kiállítás célja, hogy közelebb hozza a művészetet a dolgozókhoz. Benczúr, Rippl-Rónai, Szinyei, Ferenczy képei arra emlékeztetnek, hogy ez az időszak a kapitalizmus előremutató korszaka volt. Hazánkban azonban a kapitalizmus elkésetten indult meg, és a feudalizmus csökevényeivel párosult. A szellemi javakat pusztán árucikknek tekintő kapitalizmus a művészetet is kisajátította és távol akarta tartani a néptől. Egy vékony, haladó polgári réteg azonban elég tehetős volt ahhoz, hogy a jó művészeket életben tartsa, ha nem is tudott nekik olyan megélhetést biztosítani, mint a selejtművészeknek hamis pátoszra vágyó közönségük. Festészet és társadalom viszonyában ekkor még nem jelent meg tényezőként a munkás, aki politikai jogaiért küzdött és csak sóvárogva tekintett a kultúra fellegvára felé. Így a proletariátus művészetének nálunk nincs hagyománya, de akadtak haladó polgári művészek, akik előrelendítették a szocializmus ügyét. A kiállítás az ő munkáikból válogat. A képek színvonalasak ugyan, mégsem képviseli valamennyi a haladást – némelyikük akár reakciónak is nevezhető. A dolgozóknak azonban meg kell ismerniük a művészet történelmi emlékeit is, hogy ítélőkéességük és biztos ízlésük kialakuljon. *(Festészet és társadalom, Fővárosi Népművelési Központ, megtekinthető volt február 12-től március 6-ig.)*

Művészet az üzemekben

Ahogy Lenin írta: a művészet a népé, és gyökereinek mélyen a nép közé kell ereszkednie. A Magyar Kommunista Párt ezért is fordít kiemelt figyelmet a tehetséges, de eddig elnyomott munkás- és parasztgyerekek felkutatására, és ezért indít képzőművészeti népi kollégiumokat. A munkások szépre nevelése, bekapcsolásuk a művészetekbe ugyancsak kiemelt feladatként jelenik meg tárlatok és szabadiskolák szervezése révén. Ma már számtalan budapesti és vidéki üzemnek van saját alkotóköre. A kezdeti nehézségek után ezek gyorsan fejlődésnek indultak, mind több dolgozó fedezi fel értő vezetés mellett az alkotás örömét. A munkásművészek műveiből a kultuszminisztérium Szabadművelődési Osztálya segítségével egyre több kiállítást rendeznek üzemekben, kórházakban, rendőrségeken.

A Fővárosi Képtárban bemutatott válogatás méltán aratott nagy sikert. A munkásművészek kompozícióit, tanulmányait, portréit közvetlen környezetük inspirálta, témáik közt a munka és az újjáépítés uralkodik. Műveiken a tartalom hitelessége lép előtérbe, ami különösen sokat nyom a latban, ha nem tévesztjük szem elől, hogy számtalan mai kismesternél a munkaábrázolás csak ürügy arra, hogy „korszerűen” folytassák a posztimpresszionizmus-sal való győtrődésüket. Épp ezért fontos az üzemi képzőművészeti köröknél a növendékek értő irányítása, mert a jó mesterek a realizmus útjára terelik a munkásművészeket, és rávezetik őket arra, hogy a közösségi életből vegyék témáikat. Csepelen Ék Sándor és Mikus Sándor mutat ebben kiváló példát. Az alkotók felelőssége is nagy, hiszen szocializmust építő kortarsaikat öröklítik meg a kommunizmusban felnövő utókor számára. *(Művészet az üzemekben. Üzemi szabadiskolák kiállítása, Fővárosi Képtár, megtekinthető volt február 27-től március 10-ig.)*

CSIZMADIA ALEXA

Kultpol, 2014

Zsúfolt, eseménytelen év

(folytatás az 1. oldalról)

A Múcsarnok éléről miniszteri biztosi pozícióban landoló Gulyás Gábor az év végén onnan is távozott, helyette Balatoni Monika érkezett – e cserére még visszatérünk. Államtitkári fronton Halász János ment, Hoppál Péter jött, mondott valamit arról, hogy el kell vinni a szépet a szegényekhez, majd eltűnt a szemek elől. Hammerstein Judit államtitkár a Balassi Intézet élére került, ahonnan távozott Hatos Pál. Cseri Miklós helyettes államtitkár lett, talán hogy az EMMI-ből ne váljék végképp kultpol-skanzen. L. Simon Lászlóról pedig, aki egy éve még nagy hévvel fogott neki minden rábízott feladatnak, most már csak földügyek, közbeszerzések, ingatlanfelújítások kapcsán hallunk, vagy néha kijelent valamit a napenergiáról, amin pár napig sírva vigad a Facebook hazai felhasználótábor.

A falakon belül még meghagyott szakemberek igyekeznek úgy végezni munkájukat, mintha létezne összefüggő, egymáshoz kapcsolódó és a nemzetközi kontextusba illeszkedő intézményrendszer. De ez már csak illúzió, amiként a konzekvens kulturális politika is. Döntés-előkészítés nincs, minisztériumi szakpolitikai képviselő nincs, számonkérhető programok nem léteznek. Nyakig ülünk a kádárizmusban, visszatértek a különalkuk és az öncsaló hitek, hogy a minisztériumban azért maradtak még „rendes szakemberek”, akik legalább értik, mi a probléma. Állami kulturális

koncepció nincs. Látványos, kulturálisnak álcázott felújítások helyettesítik: a Várkert-bazárt többször is átadták (írásunk a 14. oldalon). Uri-záló víziók: hivatalok a Várba, múzeumok a Ligetbe. Trendvadászat: a Design Terminal és a Capa Központ. Propaganda: kurátorelles cikkek a kormány-sajtóban. A köztér elfoglalása: Szabadság téri emlékmű, zsánerszobrok, beszélő Wass Albert. Pénzpermetezés: sem az NKA, sem az EMMI támogatási gyakorlatából nem olvasható ki semmilyen koherens szemlélet. Karácsonyi meglepetés: a kormány három évre évi 200 milliót ajánlott meg a KOGART-nak és egy ingatlant, amelyben kiállításokat szervezhet – úgy tudni, ez a Várkert-bazárban lesz. Indoklás megint csak nincs.

Ami töretlen, az az MMA lázas látszattevékenysége és gyors anyagi gyarapodása. Az év végén emelkedett az MMA-tagok járadéka, valamint kétmilliárd forintnyi extra pénzt kapott a testület, hogy megvegyen egy újabb ingatlant, ezúttal az Andrásy úton. Hogy egészen pontosan minek és milyen döntések eredményeként, arról ugyanúgy semmilyen értékelhető dokumentum nincs, mint az MMA tevékenységéről. A parlamentnek szánt terjedelmes beszámoló arról tanúskodik, párhuzamos valóságban élnek, ahol a legfontosabb feladat, hogy az akadémikus tagok egymás életművét filmen, könyvben, tárlatokon, laudációkban örököktsék meg. A Vigadóban a tagsági protokollt követő reprezentatív

kiállítások váltják egymást. A beszámoló szövegében egyetlen betű sincs arról, ami a ma Magyarországon a legégetőbb kulturális probléma: az esélyegyenlőség, a hozzáférés, a részvétel, a kultúrán keresztüli társadalmi mobilitás, a felemelkedés feltételeinek megteremtése. Követelnek viszont maguknak egy önálló – „már működő” – tévécsatornát.

Novemberben a velencei biennálék magyar részvételét egy dramaturgból lett külügyi kádere, Balatoni Monikára bízta Balog miniszter. Ha késve is, de megjelent a 2015-ös képzőművészeti biennále magyar kiállításának pályázata – művészeti szakemberek azonnal bojkottot is hirdettek. Mint Mélyi József évzáró esszéjében (Vazallusok kora, artPortal, 2014. december 22.) rámutatott: „Az intézmények vezetésében egyre kevésbé jutnak szerephez a terület szakemberei – lásd a Velencei Biennálé esetét –, egyre több a dilettáns.” Balatoni nem kerül közelebb a művészethez attól, hogy beültetik a Ludwig Múzeumba – ahogy azt decemberben hírvül vettük.

Nem tudni, hogy a döntéseket ki, hol, milyen megfontolások alapján hozza. Széttartó, a döntéshozatalban mégis önállóan struktúra valósult meg, amely végso soron elkeni a felelősséget és homályban hagyja a kulturális terület anyagi lehetőségeinek határait. A kormányzati kommunikációban milliárdok röpködnek, ha kulturális büdzséről van szó, az intézmények működése viszont napi filléres gondokba ütközik. A jó vezető megint az, aki helyezkedik, kilincsel, kijár – akár 1989 előtt.

Ez az év azonban az öntudatra ébredés ideje is volt. Márciusban aktivisták és művészek zavarták meg az MMA székházának átadását. Pécsen egy szobrász akciója hívta fel a figyelmet a tűrhetetlen és korrupt köztéri giccsszobor-állításokra. Startolt a Humán Platform Watchdog projektje, amely a jelen kulturális politikai fejleményeinek adattára. Működik a VIII. kerületi Auróra, amely a művészeti és társadalmi aktivizmus élő terepe. A kortárs művészet legerősebb trendjévé váltak a majdhogynem társadalomgyógyító projektek. Van is mit kikúrálni. Ha pedig meg kellene nevezni az év projektjét, akkor habozás nélkül az Eleven Emlékművet mondanánk. A nehezen minősíthető Szabadság téri alkotás előtt és mellett március 26. óta folyamatosan eseményeket, beszélgetéseket, vetítéseket szerveznek, megvalósítva azt a társadalmi és személyes emlékezetpolitikai vitát, amelyet évtizedek óta elmulasztotunk lefolytatni. Azt a közös gondolkodást, amely nélkül nem létezik nemzeti kultúra.

Lapzárta körül startol a független szintér Off Biennále Budapest projektje, egy április–májusi, nemzetközi kortárs művészeti esemény – közpénz igénybevétele nélkül. Meglátjuk, milyen programot jelent be az Off, és mennyire marad fenntartható. Ha biennálé, akkor két évente volna esedékes.

NAGY GERGELY

Tavalyi naptár

Január 1. Átveszi a Múcsarnokot az MMA
Január 16. A Magyar Nemzeti Bank 30 milliárdos műtárgyvásárlási kerete
Január 19. Nyilvánossá válik a Szabadság téri emlékmű látványterve, Gábrriel arkangyallal és a birodalmi sassal, alkotója Párkányi Raab Péter
Január 24. Takács Imre lemond az Iparművészeti Múzeum főigazgatói posztjáról
Február 2. Megkezdődik a civil tiltakozás a Szabadság téren
Február 9. A tranzit.hu Katalizátor-díját két roma művészeti projekt kapja: a Gallery 8 és a Hiányzó padtárs
Március 14. A Vigadó átadóünnepsége előtt utcai akcióval tiltakozik az MMA térnyerése ellen a Szabad Művészek csoport és több más szerveződés
Április 3. Átadják a Várkert-bazárt – először
Április 28. Véget ér a tranzit.hu akciónapok sorozata, amely egy éven át havonta a művészeti szakma és a kulturális politika kérdéseinek fóruma volt
Május 13. Az MTA tudósai – köztük Marosi Ernő művészettörténész – keményen bírálják a Szabadság téri emlékművet
Június 6. Kormányrendeletbe foglalják, hogy az ország kultúrpolitikáját (sic!) Fekete György és Balog Zoltán közösen dolgozzák ki
Július 1. Megy Halász János kulturális államtitkár, jön Hoppál Péter

Július 10. A debreceni közgyűlés döntése alapján a MODEM-et beolvasztják a Déri Múzeumba; a MODEM igazgatója tiltakozik
Július 20. Elkészül a Szabadság téri emlékmű
Augusztus 29. Átadják a Várkert-bazárt – másodszor
Szeptember 5. A Szabadság téri emlékmű alkotója kurátorelles cikket közöl a Magyar Hírlapban
Szeptember 11. Bemutatkozik a Múcsarnok élén Szegő György
Szeptember 25. Az MMA közlésezi a Nemzet Művészeinek listáját és havi életjáradékuk összegét (655 500 Ft); a 69 díjazottból 42 MMA-tag
November 1. Gulyás Gábor miniszteri megbízottat Balatoni Monika váltja; ő felel a velencei magyar részvételért
November 10. Cselovszki Zoltán az Iparművészeti Múzeum új főigazgatója
November 11. Böszörményi István szobrász Pécsen lisztrel önti le Kligl Sándor köztéri szobrát, amely Weöres Sándort ábrázolja
November 21. Művészeti szakemberek a 2015-ös Velencei Biennálé magyar részvételének bojkottjára hívnak fel
December 19. Nyilvánosságra hozzák a Ligetbe tervezett Múzeumi Negyed épületei közül háromnak a terveit
December 30. Közléteszik, hogy a kormány három éven keresztül évi 200 milliót, valamint egy ingatlant ad a KOGART-nak

Viselettörténet

Kivetkezés, átöltözés, alakváltás

Jó adag lankadatlan kalandvágy is kell ahhoz, hogy valaki egész életművét egy művészettörténeti határterületnek szentelje. F. Dózsa Katalin azon kevesek közé tartozik, akik a mainstream kikövezett útjáról letérve, új felfedezések reményében vállalják ezt a portyázást. A divattörténet jellegzetes élőhelye az interdiszciplinaritás ingoványos talaja, ahol ingatagá válik a grand art fogalomrendszere, ahol a kutatónak magának kell utat vágnia az iparművészet, gazdaságtörténet és társadalomtörténet buja televényei között. Az ezredforduló olvasója otthonosan mozog az efféle határterületeken, korunk tudosa pedig már igazán csak a kultúratudományok területét érzi valódi kihívásnak, ahol úgy siklanak egymásba a különféle tudományterületek, mint a Prezi végtelenített vásznán átúszó képhalmazok.

F. Dózsa Katalin viselettörténeti tanulmányainak most megjelent gyűteménye bővelkedik az üdítő szempontváltásokban: néhol aprólékos forráskutatásokon alapuló műtárgyelemzést, másutt átfogó történelmi alapvetést, megint másutt eszmétörténeti esettanulmányokat kínál. A vaskos kötetben közreadott húsz tanulmány negyven év kutatásainak összegzése: akad köztük 1978-ban megjelent éppúgy, mint a közelmúltban készült írás, egyetemi előadások jegyzete, több szövegből összegyűrt frissített verzió, vagy első közlés. Szerzője nem csupán a divattörténet elkötelezett művelője, hanem – amint bevezetőjéből kitűnik – az itthon kevésbé ismert és gyakorolt tudományterület hirdetője is kíván lenni, abban a reményben, hogy a témakör idővel önálló tanszéket, múzeumot kap, és nyomdokaiba fiatal tudós-nemzedék lép majd.

Művészettörténészként a szerző a ruházatot olyan tárgyak együttesének tekinti, amely időben és társadalmilag változó, a művészeti stílusváltozásokat tükröző, jelentéssel bíró vizuális jelenség. S minthogy a divat sajátos jellemzője épp a folytonos változás, a történeti időtálló műtárgyak helyett a viseletek ezerarcú, idővel szétmálló, átszabott vagy kidobott efemer tömegével szembesül. Történeti kutatásaiban épp ezért nagy szerepet kapnak mindazon másodlagos történeti források, amelyek segítenek rekonstruálni a töredékes textilek egykorú használati helyét, módját, jelentését. Egykorú arcképek, viselet- és divatképek, hagyatéki leltárak, visszaemlékezések és irodalmi művek alapján rekonstruálja a ruházatot s a hozzá kötődő praxist és képzeteket. Figyelme a ruházat megjelenésének mindkét alakjára, viseletre és divatra egyaránt kiterjed. Egyik a használatban lévő ruházat összességét, másik a megformált eszményt, a változás irányát jelölő trendet jelenti. A társadalom- és művelődéstörténeti esettanulmányok mellett a kötet hosszú távon is jól használható divattörté-

neti kézikönyv, amely a XVIII. század végétől két évszázad hazai divatját tekinti át. Jelenünkhöz közeledve a szerző szubjektív elbeszélésbe vált, egy csipetnyi mikrotörténelmet vegyít a „nagy elbeszélésbe”: mesél a hatvanas-hetvenes évek divatvilágáról, képtelenségeiről és lehetőségeiről, nyugati ruhacsomagokról, csempészetéről, varrónőkről és kultikus divatlapokról.

A kötet bevezető egysége máris a téma legsűrűbb közegébe vezet olvasóját, mikor asszimiláció és emancipáció fogalmai mentén a zsidók és a nők magyarországi századfordulós „átöltözéseit” vizsgálja. Előbbi bevett fogalma a „kivetkezés” volt, ami a neológ, reformista törekvésekkel párhuzamosan a hagyományos zsidó viselet fokozatos elhagyását jelentette. A megkülönböztető külső jelek viselésének kötelezettségét II. József feloldotta ugyan, ám a zsidóság hosszú ideig sajátos hajviseletével, puritán ruházatával is megkülönböztette magát, láthatóvá téve egyúttal az anyagiakhoz, a külsőségekhez, az időben gyorsan változó divathoz fűződő erkölcsi alapelveit. A csoport összetartozását hangsúlyozó ruházat felszámolása a neológok részéről tehát egyúttal az ortodox értékrenddel való szakítást is láthatóvá tette, a polgári divat felöltése pedig egy

mutat be. II. Lajos és Mária királyné esküvői öltözkékének elemzése a klasszikus viselettörténeti analízisek mintapéldája: képi és írásos történeti forrásokkal veti össze minden részletét, anyagát, mintázatát, szabását, s végül ezek alapján datálja és attribálja a műtárgyakat. Bethlen Katának a fogarasi református templomban őrzött – feltehetően esküvői ruhájából átalakított – szőszékta-karója és úrasztali terítője esetében a szokatlan tárgyú hímezések miatt a ruházat rekonstrukciós kísérletét ikonográfiai elemzéssel egészíti ki.

Kutatásainak fő terepe azonban a XIX. század és a századforduló világa. Ide kötődnek olyan – mára klasszikussá vált – publikációi, mint a díszmagyar kialakulását nyomon követő tanulmánya. A nemzeti különállás vizuális kifejező eszközeként a magyaros ruha a XVIII. század végétől a politikai identitás reprezentációja volt, amelyet a nemesség után idővel mind szélesebb társadalmi osztályok éreztek sajátjuknak. A témán keresztül jól nyomon követhető, hogy a historizmus logikája miként tulajdonított jelentést a XVII. századi nemesi öltözkéknek, és gyakorlata miként szabta azt hozzá az aktuális divathoz. Az így létrejött „nemzeti viselet” maga az újra mozgósított történelem, a hétköznapiakban is hordható történeti jelmez, amely koronként más előjellel politizál. IV. Károly 1916-os koronázásán Esterházy Miklós őse XVI. századi mentéjében pompázott. Ahogy Sinkó Katalin a csikós népi típusa kapcsán, F. Dózsa a magyar nemzeti viseletről bizonyítja be, hogy a nyugati utazók számára mindkettő egzotikus kuriózum. Elemzéseiből az a konstrukciós folyamat is kirajzolódik, ahogyan a díszmagyar végleges formájában a keleti és a nyugati magyar identitás, a késő reneszánsz katonai ruházat és a keleti káftán ötvöződött. Különösen izgalmasak a téma XX. századi áthallásai, köztük a képfestő története, amelyet az 1840-es évek védegyleti mozgalma során Kossuth és társai az alsóbb néposztályok viseletéből emeltek báli ruhává, majd az 1970-es évek népies divatjában élte újra reneszánszát – hogy mára a népies szuvenírboltok állandó díszletévé váljék. Idővel a nemzeti divat ügye éppoly kardinális (lét)kérdéssé vált, mint a művészetekben a nemzeti stílus kérdése.

A sujtásos huszármente mellett a nemzeti divat máig bőségesen bugyogó forrása a népművészet, ebből merített a harmincas években indult Muskátli-mozgalom, majd a szigorúbban hangzó (és néhány év alatt fasizálódó) Magyaros Öltözködési Mozgalom Országos Bizottsága. Sujtás és muskátli újragondolva és újratöltve bőven akad az ezredfordulón is, elődeinél semmivel sem kevesebb világnézeti elkötelezettséggel. Eredetük, ideológiai fejlődéstörténetük ismerete ezért nem érdektelen a mai – öltözködő – olvasó számára sem. *(F. Dózsa Katalin: Megbámolni és megbámultatni. Viselettörténeti tanulmányok. L'Harmattan, Budapest, 2014. 473 oldal, 3705 forint.)*

RÉVÉSZ EMESE

Karinthy Szalon, Budapest

Szomjúság

„Bondor Csilla játszik” – kezdte megnyitászövegét Széplaky Gerda tavaly a művész kiállításán, a Budapest Galériában. Ezt én most megtoldanám: Bondor Csilla még mindig játszik, sőt egyre csak a vízzel játszik. Azt teszi, amit minden jó művészet, meséli az életet: olyasmit látunk, ami éppen így is lehetne. „Akarsz-e élni, élni mindörökkön, / játékban élni, mely valóra vált? / Virágok közt feküdni lenn a földön, / s akarsz, akarsz-e játszani halált?” – kérdi Kosztolányi. Bondor Csilla válasza lehetne ez a kiállítás. Már a címe is szójáték: Vízió a vízről, a vízzel, a vízben. A játék mint álmodozás, menekülés, kivonulás a világból, mint a valóságos problémák háritásának eszköze (is) gyakori témája és eszköze a művészetnek. Ezen a tárlaton pedig a világ alaptulajdonságaként érzékelhetjük.

Műveiben már a Pintér Sonja Galériában rendezett 2013-as kiállítása óta jelen van a víz motívuma, de most sem tűnik fel fizikailag még az installációkban sem: csak hiányként vagy ironikusan történik rá képi-konceptuális utalás. Már az említett tavalyi tárlaton is szerepelt három vizes munka (Vadlesőrszem, Merítés, Az erdész útja), s most is a víz-témát szövi tovább. Minden munkán egyszerre léptékváltást, nézetváltást, termékeny és kreatív odébb lépést látunk és élünk át. A perspektíva, a fent és a lent, a kint és a bent, a kicsi és a nagy képi változtatása az ábrázolt jelenségek valószerűségét teszi a rákérdézés tárgyává. Az installáció műfajában pedig megvalósítható a képzőművészeti műfajok egymásba olvasztása. Olyasmi is kifejezhető vele, amit a művész „pusztán” festménnyel, szoborral, grafikával, filmmel már nem érez elég jól kifejezhetőnek, s Bondor Csilla installációit is a valósághoz közeledés, a sokrétűség és a perspektívaváltó, szcenikus látványteremtés igénye hívja életre.

A Parton című műben, ebben a kis makettben a képkereten játszódik a fő téma, itt napoznak a strandolók, a medence üres, de ők jól érzik magukat a semmi partján. A kép kifordításának vagyunk itt tanúi. A Gyógyfürdőnek nevezett objekten a sík a láthatatlan víz, a tér pedig síkká válik, mert a falon ügyesen elhelyezett favödör szinte elveszti térbeli plaszticitását. A Kiönt című munka már a víz száraz állapotát jeleníti meg – ha egyáltalán létezik ilyesmi.

A kiállítás címadó munkája, a Vízió a vizet fénné lényegíti át, ezért talán ez a legtitokzatosabb mű ezen a tárlaton. Az európai gondolkodásban feltétel nélkül pozitívnek és szellemi természetűnek tekintett fény egyesül az örökké változó vízzel, a közönséges edény, a vödör azonban visszaránt bennünket: a földön járunk.

A galériatér kistermében az Exit című munkát látjuk: kijárat, latinul exitus, eltávozás, halál. Itt a videoinstalláció a víz morajlása által misztikus-sá válik – A köztes lét könyveiből vett tibeti idézet közvetlenül a halált tematizálja. A kapufotókon látható két őrző kutyaalak a Gellért medencéje

szélén, a lépcső mellett ül, és – talán az ókori keleti motívumkincsből a fürdő építései által ideemelve – vigyáz a fürdőzőkre.

Végül egy apró, különös, véletlen egybeesésre figyelhetünk föl a Karinthy Szalon termében. A mennyezeten pontosan olyan hullámrajzolat látható, mint a Gellért fürdő szabadtéri hullámmedencéjének fenekén, a kerámiaburkolatban. Mintha megelevenedne A nagy kétség című film híres jelenete, ahol a víz a mennyezetről

ereszkedik a szobába, mint a tenger, és a bent tartózkodó bűvár örömmel fogadja ezt a képtelen ajándékot, mert végre igazi közegében lehet. Bondor Csilla csupa-vizes munkái ezt a mindenütt jelen lévő víz-univerzumot és az univerzumban mindenütt jelen lévő vizet közvetítik számunkra. Amely a buddhizmus örök változás-princípiumának, az állandótlan univerzumnak az üzenetét is tartalmazza az örökké keletkező, elenyésző és újraszülető hullámmás képében. De nem kell Indiáig menni ezért a gondolatért elég, ha Hérakleitosz folyó-hasonlatára gondolunk.

Jung szerint a víz a tudatalatti szimbóluma, annak kifürkészhetetlen mélységét jelzi, s ezt a jelentést is előhívják Bondor Csilla munkái.

A víz képéhez elsősorban társítható „szomjúság” ezen a tárlaton a valóságra vonatkozik, a valóságot pedig a víz képezi le, mindegyik mű általa, vagy éppen a hiánya által működik. Bondor Csilla művészi énje talán szomjazik az enyhé adó, termékenyítő, megtisztító vízre. *(Megtekinthető február 13-ig.)*

SÜLYÖK MIKLÓS

Bondor Csilla: Gyógyfürdő, 2014

Foto: Menasági Péter

Bondor Csilla: Exit, 2014

Foto: Menasági Péter

Ybl Miklós (1814–1891) születésének 200. évfordulója alkalmából 2014-et az építészet évének nyilvánították. Ybl nevét mindenki ismeri, ha másképp nem is, az Operaház építészeként hallott róla. A szakmai közéletben pedig jó ideje ő testesíti meg az építészeti kvalitás, a szorgalom és a tehetség fogalmát – mindazt, ami egy építész számára elengedhetetlen.

Ybl kiváló konstruktőr volt, szerkezeti érzékére a Szent István-bazilika beomlott kupolájának újraépítése a legjobb példa. Műszaki kvalitása mellett kiemelkedő forma- és arányérzékkel rendelkezett, ami minden épületét az átlag fölé emeli. Pontosan tudta, mennyi az elég, mitől lesz az épülettömeg jó arányú. Ebben tévedhetetlennek tűnik. A részletek kidolgozottságában sem találunk kivetnivalót, azok igényes megmunkálása még tovább erősíti az egész összhangját. Kevés igazán jó építész van ma, és korábban sem volt ez másképp. Csak akkoriban meg lehetett tanulni azokat a stílusjegyeket és szerkesztési elveket, amelyeket alkalmazva nem lehetett nagyot tévedni. Az építőmesteri tudás sokkal fontosabb volt akkoriban. Budapest egységes, erős historikus építészete ebből a tudásból született. Néhány alkotó és mű azonban kiugrik ebből

Kir. Polytechnikai Intézetben tanult, majd tíz évvel később a müncheni bajor királyi művészeti akadémiára iratkozott be. (Az 1856-ban alapított József Politechnikum 1871-ben vette fel a József Műegyetem nevet, ahol Steindl Imre és Hauszmann Alajos vezetésével már magyar nyelvű mérnökképzés indult.) Itáliába minden valamirevaló fiatal építész ellátogatott: Ybl 1841-ben ment oda tanulmányútra. Bár ma elvileg nem kell utazni – az internet révén bárhol, bármikor ott lehetünk, bepilanthatunk a világ építészetébe –, egy épület valódi megismerése mégsem képzelhető el a tényleges fizikai élmény nélkül. A háromdimenziós tér csak a bejárás, a testi tapasztalás révén ismerhető meg.

Ahogy akkoriban mindenki, Ybl is valójában mesterek mellett tanulta ki a szakmát. Először Polack Mihály, majd a bécsi Koch Henrik irodájában dolgozott. Amikor 59 évesen, 1873-ban meghívást kapott, hogy vegyen részt az Operaház tervezésére kiírt pályázaton, már elismert építész volt: felépítette

Emlékezés Ybl Miklósr

A megújult Várkert-bazár

A Várkert-bazár északi pavilonja, mögötte a Várhegyre fölkapaszkodó fal

szet, rá is hatott: korai épületein a középkori és a keleti motívumok összeolvadása látható. A kor azonban új kihívások elé nézett, a technika hatalmas lépésekben fejlődött, amihez másfajta megjelenés kellett. Megérezve az idők szavát, Ybl az 1870-es évektől a neoreneszánsz felé fordult. Az 1874-re elkészült Fővámház már e stílus jegyében született. Az Operaház tervpályázatán a kiírás kikötötte, hogy az épület a „legjobb renaissancestylben” készüljön. Ybl méltán nyerte el tervével az első díjat. A meglehetősen szűk telekre tervezett épület egységes, az észak-itáliai reneszánsz építészet megidéző, kiegyensúlyozott arányrendszere világszínvonalú. Paladio vicenzai bazilikájára emlékeztető, egyetlen hatalmas manzárdtető alá helyezte el a színpadot és a nézőteret, amiből a zsinórpadlás sem lóg ki. Ezt egy technikai újítás tette lehetővé: itt építették be a világon először a bécsi Asphaleia cég által kifejlesztett, öntöttvas szerkezetű hidraulikus színpadgépezetet, amelyet a budapesti Schlick gépgyár kivitelezett. (Ezt a hidraulikus berendezést több mint 80 évig használták, és csak az 1984-es felújításkor cserélték ki.)

Ybl tervei alapján 1880-ban kezdődtek a Budavári Palota felújítási munkálatai. A Várhegy lejtőjére, az épület alá olasz, német és francia függőkertek mintájára tervezte meg a Várkert-bazárt. Monográfiájának írója, Ybl Ervin a mester legmegkapóbb alkotásának nevezi a két pavilonból és köztük enyhén emelkedő, díszes lépcsőzetből álló együttest.

A kortárs építészet jelenléte: cortenacélból készült ajtó és kapu

Az épületre a nemzeti öntudat erősítése miatt volt szükség, elsősorban reprezentatív célból. De városépítési szempontból is fontos volt, hogy a Várkert előtt ne épüljenek magas bérházak, továbbá közvetlen kapcsolat legyen a folyóval. A II. világháború alatt súlyosan megrongálódott együttes Neoreneszánsz kertje 1961-től a Budai Ifjúsági Parknak adott otthont, ahol számos zenei rendezvényt tartottak. Ám 1980-ban, egy Edda-koncerten a bejárati lépcső kőfala leomlott, majd 1984-ben a létesítményt végleg le kellett zárni.

Az 1996 óta a világ száz legveszeélyeztetettebb műemlékének listáján szereplő épület felújítását 2012-ben kezdték meg uniós forrásból. A helyreállítás feszített munkát követelt a tervezőktől (Pötzner Ferenc és Pottyondy Péter) – egyrészt a rendelkezésre álló szűk idő, másrészt a korabeli tervek hiányossága, az évtizedekig tartó pusztulás és az előzetes feltárás elmaradása miatt. A régi épület és a kert felújítása mellett új elemek tervezése is a célok közé tartozott, amelyek az idegenforgalmat vonzó új funkcióknak, illetve térkapcsolatoknak adhatnak helyet. A Várhegy oldalában 300 férőhelyes mélygarázs és többcélú terem is létesült, a rámpák alatt eredetileg földdel feltöltött tereket kibontották.

A felújított együttes legizgalmasabb részei nem maguk az épületek, hanem a gyalogutak. A bazársor fülkéi között megbújó díszes Erzsébet-lépcsőn is fölmehetünk a kilátóteraszra, a déli kortinafalra új feljáró vizs bekapcsolva az Öntőház-udvart. A Szarvas tér és a Clark Ádám tér felé megnyitott átjárók tovább erősítik annak lehetőségét, hogy a Várkert-bazár a város vérkeringésébe kapcsolódhasson. Fölfelé mehetünk a falon, vagy a mellette megépített mozgólépcsőn, esetleg az alatta futó felújított, középkori vízfordó folyosóban, hogy utána lifttel, csigalépcsőn, vagy szerpentinben juthassunk fel a palotába. A mozgólépcső indulási szintjére az északi pavilonban üvegdobozba rejtett lifttel lehet akadálymentesen feljutni. Míg a Neoreneszánsz kert visszakapta eredeti formáját, addig az északi Öntőház-udvar kortárs arculata remélhetőleg kedvelt köztérre válik a Clark Ádám tér felől érkező turisták és városiak számára. (A kerttervet a Garten Stúdió készítette.)

A mélygarázs helyén eddig ismeretlen török kori település maradványaira bukkantak. Restaurálták a Jungfer Gyula műhelyében készült kovácsoltvas kerítést és kaput, Fessler Leó kőoroszlánjait és a Gloriette négy évszakot jelző nőalakjait (Huszár Adolf alkotása), valamint a pavilonok dunai homlokzatán található Than Mór-freskókat és Zsolnay Vilmos mázas kerámiakazettáit. Bár a megújult Várkert-bazárt már 2014 augusztusában átadták, a belső terek többsége még üresen áll.

Egy műemlék-felújításnál mindig nehéz kérdés, mennyire törekedjünk a történeti hűségre, mennyire legyünk maiak, és mi a fő érték, amit képviselünk. Ezt mindig az adott kor dönti el. Műemlékvédelemről csak a XIX. század második felétől beszélhetünk, azaz Ybl korában már létező fogalom volt, de leginkább a középkori emlékek esetében használták, az 1800 után született műveket sokáig kizárták. A műemlékvédelemnek önmagában nincs értelme. Miért fontos egyáltalán? Miért akarjuk megmenteni a múltat? Egyetlen célja lehet: hozzásegít a jelen megértéséhez. Schiller szerint gondolkodni annyi, mint a múlthoz viszonyítani, azaz a múlt ismerete minden intellektuális tett előfeltétele. Ha igaza van, szükségünk van a múltra ahhoz, hogy értelmezni tudjuk a jelen, és abban önmagunkat. Ennek legnagyobb tanulsága, hogy az elmúlt korok építészete mindig ugyanarról szól: láthatóvá tenni a valóság láthatatlan erőit.

A tervezők mindent elkövettek, hogy a ma megkérdőjelezhetetlen értékű Várkert-bazárt a lehető leghitelesebben állítsák helyre, de nem féltek hozzátenni sem. Az európai műemlékvédelemben az utóbbi években kedvelt anyagot, a cortenacélt használták az új elemekhez, illetve ott, ahol dokumentumok híján nem lehetett tudni, milyen is volt az eredeti. A corten speciális, csak a felületén rozsdásodó acél, ami hosszú távú védelmet nyújt az anyagnak. A kortárs építészetben divatszerűen terjedt el esztétikai értéke miatt, amit éppen ez a rozsdavörös patina ad neki, és önmagán túlmutató jelentést is hordozhat: az elmúlás és a létezés drámáját – ami azonban neveltséges giccsé is válhat, ha nem a megfelelő helyen használják. Itt szinte minden új elem ebből van. Cortenacélból készült virágágyások mellett lehet felmenni a rámpán, az új ajtókat, korlátokat és a mozgólépcső tetejét is ebből gyártották. A közízlés nehezen fogadja be ezt az esztétikát, pedig a jelen így folytat párbeszédet a múlttal. Ha sikerül élő funkciókat adni az épületeknek, és a Várkert-bazár nem marad csupán a politikai propaganda bokréta, a város gazdagabbá válik. Az építészek megteremtették erre a lehetőséget.

Ybl Miklós épületeinek száma és színvonalra teszi a XIX. század második felének legnagyobb hatású magyar építészévé. Magyarországon 1953 óta minden évben a róla elnevezett díjat vehetik át az arra érdemes építészek. Kezdetben egy budapesti főiskola, ma a Szent István Egyetem Ybl-kara is az ő nevét viseli, és róla nevezték el a 2002-ben magyar csillagászok által felfedezett 166886 jelű kisbolygót.

LÉVAI-KANYÓ JUDIT

A feljáró

a színvonalas, de mégiscsak átlag-építészetből – ilyen Ybl Miklós is.

A ma építésznének nehezebb a helyzete. Mindenkinek előlről kell kezdeni. A „minden megengedett” posztmodern szlogenje bénítóan hat. Az építészeti tettek összársadalmi elfogadottsága megszűnt, egyéni ízlések, pillanatnyi hatalmi helyzetek és érdekek döntenek el egy-egy épület sorsát. Igaz, korábban sem volt ez másképp: egy nívós épület sok nehézség árán tudott csak megszületni, és a szabályozott keretek sem biztosították mindig a megfelelő minőséget. (A tehetségnek erősen híján lévő Alpár Ignác például a századfordulón meghökentően sok megbízást kapott, számos aránytalan és ízléstelen épületet hagyva az utókorra.)

Az 1867-es kiegyezés után megnyílt az út Magyarország modernizációja, gazdasági és társadalmi fellendülése előtt, ami az építészetben is hihetetlen lehetőségeket jelentett. Ybl szerencsés történelmi korszakban élt: igény lett monumentális középületekre, amelyek közül több is az ő nevéhez fűződik.

A XIX. század első felében építészetet még csak külföldön lehetett tanulni. Ybl először a bécsi Cs. és

a főti templomot (1855), az Első Pesti Hazai Takarékpénztárat (1869), és számtalan bérpalotát. Az 1860-as évektől az ország egyik legjelentősebb építésznének számított, mindenki vele akart építtetni, az arisztokraták kedvence volt, amihez minden bizonnyal hozzájárult a Károlyi család szolgálatában végzett munkássága. A romantikus stílus, amelyben Feszli Frigyes megpróbálta megteremteni a magyar nemzeti építé-

Az 1970-es évek elején költőként és a Halász-színház tagjaként ismerték Lajtai Pétert Budapesten. 1972-ben disszidált, 2004-ben tért vissza Magyarországra. Irodalmi, színházi sikerei addigra – a saját szemében – a múlt részévé váltak. Másfajta alkotótevékenység került előtérbe: a képzőművészet. Ez sem volt ismeretlen terep, hiszen a megelőző húsz évben is ebben a világban élt, csak más minőségben. Rangos galériák korábbi vezetőjeként 2005-ben a vizuális kifejezési formát választotta a benne felgyülemlett kérdések és válaszok számára. Az eddigi eredmény: tíz év megfeszített munka, nagyszámú elkészült mű: digitális fotók, valamint textilt, papírt és más alapanyagokat alkalmazó installációk. Az előzményekről, műkereskedői tapasztalatairól is kérdeztük.

– *Fiatalon csöppentél bele az avantgárd irodalmi közéletbe. Sokan írnak verset fiatalon, de az többnyire az íróasztalban marad. Rád egyből felfigyeltek.*

– Mesés kezdet volt. Égi hangot hallottam 16 éves koromban, amely arra biztatott, olvassak József Attila verseket és hallgassak Bartók-zenét. A repertoár még kiegészült Dosztojevszkijel és Thomas Mann-nal. Kitartóan olvastam és hallgattam a műveiket éveken keresztül. Ezekon nőttem fel.

– *Az égi hang nagyon misztikusan hangzik.*

– Ezt ma inkább korszellemnek nevezzük. Valószínűleg Bölcs István, radnóti magyartanárom sugallatai irányították választásomat, ízlésemet. 1968-ban, számomra is váratlanul, 12 hónap alatt megírtam összes versemet. A mából visszatekintve érdekes, hogy 19 évesen ugyanúgy szerkesztettem lírát, mint ma képet. Képszerűek voltak a versek, és líraiak ma a képek. Az elemek kollázsszerűen kapcsolódnak egymáshoz; rendszerint csak a lényeges látható, néha megismétlődve, a kevésbé fontos részek kimaradnak. 1969 őszén letettem a tollat, nem írtam több szöveget.

– *Életed meghatározó szereplője volt Halász Péter.*

– 1969 végén, vagy 1970 tavaszán, Tábor Ádám költő barátom mutatott be Halász Péternek. A Halász-színháznak úgy lettem szerzőtársa és színésze, hogy az ott felolvasott szövegeim szinte kész színdarabok voltak. Volt, amiből később kisfilm készült, Lugossy István operatőrrel, Ajtony Árpád közreműködésével. A Halász Péterrel való barátság vezetett oda, hogy kialakult bennem egy korai művészidentitás. Hálám és tiszteletem neki mindazért, amit tőle kaptam.

– *Mai munkáidat saját fotóidból hozod létre. Mikor kezdted fotózni?*

– Soha nem voltam fotós. A kamerát mindig képzőművészként használtam. Például 1969 és 1972 nyara között intenzíven fényképeztem, de a nagyításokra verseket írtam. Ezeket vettem részt Balatonbogláron a Kápolna-tárlaton, 1972-ben. Majd még ebben az évben disszidáltam. Ettől kezdve 33 éven át tanultam, gondolkodtam és készültem, akkor is, ha még nem tudtam pontosan, mire. Munkám és tanulmányaim mellett múzeumokat és galériákat látogattam, 1980 előtt Párizsban, ahol akkor éltem, majd Belgiumban, Németországban és Angliában. Általában kétszer egy héten voltam fél

Beszélgetés Lajtai Péterrel

Személyes vonalkód

napot képek között, több mint egy évtizeden át. Ha kiszámolod, ez kb. 4-5000 óra. Nagyjából annyi, amennyit egy képzős fiatal tölt el a tanulmányaival.

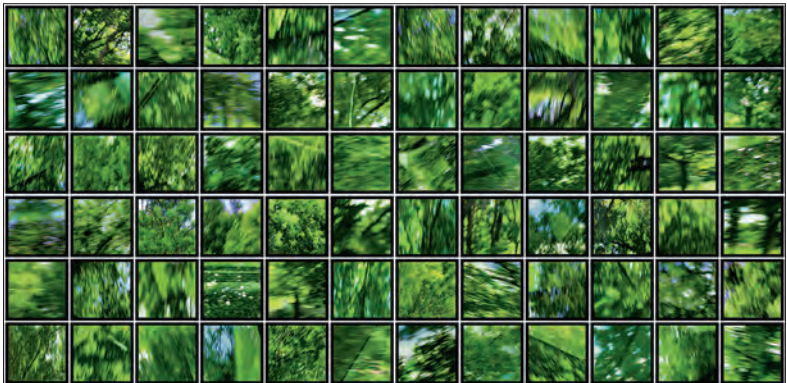
– *A klasszikusoktól a modern mestereken át a kortárs művészetig nyílt meg számodra a világ. Hatalmas élmény. Mit kezdted mindezzel?*

– Bennem észrevétlenül érik, formálódik a gondolat, majd nagy erővel tör ki tett formájában. Így kezdek írni, így nyitottam galériát, de hasonló módon tanultam 20 éven át hebraisztikát, és valahogy így lettem nagycsaládos is. Amit hosszas fontolgatás után elhatározok, azt végigcsinálom. 1983-ban nyitottam meg az első galériámat Antwerpenben, Galerie Langer néven. Posztimpresz-

1987 és 1991 között Peter Langer volt a kereskedői nevem. Ha nem is nagy, de jó márkanév volt Manhattanben.

– *Folyamatosan New Yorkban éltél?*

– Nem. Heteket, hónapokat töltöttem New Yorkban, de Antwerpenben éltem 2004-ig. 1988 végén, dr. Claude Fain társammal galériát nyitottunk Párizsban, a Marais-negyedben, Galerie Langer Fain névvel. Kortárs amerikai és európai művészeket mutattunk be, rendszerint egyéni kiállításokon. Párizsban a galéria és a műkereskedés világa nem vált szét egymástól olyan ortodox módon, mint New Yorkban. Párizsban egyszerre voltam galériás és műkereskedő. A két galériában sok kortárs művésszel találkoztam, de

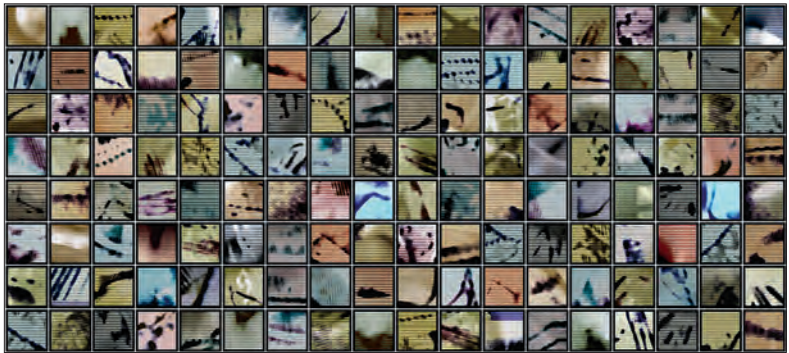
Lajtai Péter: It was a good day No. 2, 2012

szionista és klasszikus modern mesterek képeit állítottam ki, Renoirtól Picassóig. Többnyire magánszemélyektől vásároltam, és kereskedőnek értékesítettem. Mozgékony és határozott voltam. Nem kellett kuratori vélemény ahhoz, hogy felismerjem, melyik a jó kép, és mennyi lehet az ára. Sokat utaztam Londonba és New Yorkba, ahol aukciókon vásároltam a Sotheby'snél és a Christie'snél; Londonban a Phillipsnél is. Ez utóbbit a két Pissarro ükunoka működtette, akikkel jó barátságban voltam. Gyakran Antwerpenben reggeliztem, Párizsban ebédeltem, és Londonban vacsoráztam. 1987-ben New Yorkba költöztettem az antwerpeni galériát, Langer Gallery néven, a Fuller Building második emeletére, a Madison Avenue és az 57. utca sarkára. Abban az időben a világban zajló rangos műkereskedelem központja valahol itt volt. Remek kiállításokat csináltam. Csak egyet említek: Beuys, Polke, Richter, Kiefer, Stella, Serra és Andre ragyogó munkái voltak a falakon, illetve a térben. Bár jól végeztem a munkámat, azt hiszem, nem voltam vérbeli műkereskedő. Inkább egy jó szemű, a művészethez értő, azt alázattal és lelkesen imádó figura. Ezt becsülték is bennem. Sok olyan gyűjtő vásárolt nálam, akik keresték a szakértelmet és a diszkréciót.

– *Végeredményben galériás voltál, vagy műkereskedő?*

– Sajnálom, hogy nem lehettem galériás, de elégedett vagyok, hogy műkereskedő voltam. A kettő közt óriási a különbség. A galériás által kerül a műtárgy a piacra: múzeumokhoz, gyűjtőkhöz, ritkábban műkereskedőkhöz. A műkereskedő biztosítja később a műtárgy – mint áru – piaci jelenlétét, értéken tartását és értéknövelését. Sajátos szerepem volt New Yorkban: műkereskedő létemre sokszor vásárolhattam galériásoktól.

igazán büszke arra vagyok, hogy számtalan olyan műtárgy volt e néhány év alatt a birtokomban, amelyek ma rangos múzeumokban és remek gyűjtőknél találhatók. 1989-ben komoly válság érte a nemzetközi műkereskedelem piacát: áresés, kiszámíthatatlanság, föl- és leértékelődés. Ez a New York-i és a párizsi galéria működésében is zavart keltett. 1991-ben elfogadtam egy mindkét galériára vonatkozó vételi ajánlatot, és el-

Lajtai Péter: Details are important No.1, 2012

hagytam a műkereskedelem világát, azzal a meggyőződéssel, hogy vezet még út oda vissza.

– *Mi volt a nagy tapasztalat, amelyel elbúcsúztál – ma már tudjuk, örökre – a műkereskelemtől?*

– Az egyik a személyemet és státusomat illeti, a másik a piac természetét, a harmadik a művészetet. Magammal kapcsolatban az egyik felismerés az volt, hogy a művészet iránt kezdetben meglévő lelkesedésem és idealizmusom a végére nem csökkent, hanem nőtt. A másik az, hogy alkatilag művész vagyok, nem műkereskedő. Ami a piacot illeti, elvarázsolta a gyűjtők mennyisége és minősége; megannyi emberileg és szakmailag is jeles személyiséggel találkoztam körükben. A galériások, kereskedők, befektetők és mű-

a művészet iránti idealizmusom nem csökkent

zeumok gyakorlata már kevésbé volt tetszetős, de ez természetes: itt harc folyik. Végezetül új kép alakult ki bennem a művészetről is: a posztmodern az egyetemes narratíva helyett az egyéni narratívát támogatja. Ez az új korszellem – töretlen idealizmusommal és alakuló művészidentitással együtt – sok gondolatot hozott bennem felszínre.

– *Hogyan történt végül a karrier-változás?*

– Nagyon lassan. Bennem minden lassan és későn érik meg. De van egy adottságom, ami a késést kompenzálja: folyamatosan és fáradhatatlanul tudok dolgozni. Egyre több kérdés merült fel bennem. Galériás éveimben vajon találkoztam-e olyan munkákkal, amelyeneket magam alkotnék? Fogalmazzam-e művekbe ki-formálódott világképem, vagy ez már késő? Vajon nem alkották-e már meg a képzeletben meglévő képeket, más szóval, nem leszek-e akaratlanul is mások epigonja? Abban biztos voltam, hogy ezt a legkevésbé sem akarom, mert nem vagyok epigon típus. Mire mindezen kérdéseimet megválasoltam s közben a családról is gon-

technológia birtokában. Amit készte-téseivel és eszközeivel tesz, ezt fogalmazom meg a zöld portfólióban. Ezek a képek erőteljesek, figyelmeztetők. A másik portfólió a Dual Design, vagyis a kettős formatervezés, amely a zsidó-keresztény kultúráról szól. A benne megfogalmazott ideológia hasonlít az előbbihez. Az ember álmodni akar, és álmodik is. Ezek sokszor rémálmok, elfoglaltak, kirekesztők és pusztítók. Hogyan születik az álom, mi válik belőle valósággá, milyen traumát hordoz az ébredés, és mit kezdjünk a már történelemmé száradt álmainkkal, felelősségünk által terhelt lelkiismeretünkkel?

– *Munkáid digitális alapú fényképek, hol önmagukban, hol tárgy-applikációkkal vagy installációs elemekkel. Nem valamilyen látványt reprodukálnak, hanem újat hoznak létre. Alkalmasabb műfaj ez a számodra, mint a festészet?*

– Igen. Ennek több oka is van. Életkorom alapján a digitális képal-kotás első generációjához tartozom. Elfogadhatónak tartom, hogy éljek azokkal az új eszközökkel, amelyeket a kor kínál, többek közt a művészetek számára is. A digitális technika ilyen. Érzek azonban különbséget a műfaj korai klasszikusai és saját munkáim között. Ők erősebben kötődtek a fénykép konceptualitásához, én inkább a képben meglévő gazdag tartalomhoz. Számomra a digitális képal-kotás és a festészet közötti fő különbség: a látás eltérő dinamikája. Képtelen vagyok a képet – miként a valóságot is – egyetlen felszínnek értelmezni. Számtalan egymásra rakódó rétegen keresztül épül fel a kép, amelyben a világ egyszerre mutatkozik hatalmas egésznek és parányi résznek, sértetlennek és lepusztultnak, egyszerre látható kívülről és belülről, ahova a fények is szabadon érkezhetnek minden irányból. A nézőpontoknak ez a sokféleségét lehetetlen egy felületen, kis vagy közepes méretben megmutatni. A képnek levegőre van szüksége, térre, tágasságra és tekintélyes méretre. Akár egyetlen olyan összetett tartalmú képet megfesteni, amit szeretnék, abban a méretben, amelyben elképzelem – egy élet feladata lenne. Holott a témák száma végtelen. S ha már rendelkezésre áll egy modern eszköz, amely felgyorsítja az alkotás folyamatát, nem szégyellek élni vele. Több idő marad így a tartalom igényes kimunkálására.

– *Mint egykori galériásnak és műkereskedőnek, van véleményed a hazai műkereskedelemről?*

– Nagyot változott a világ 25 év alatt, nem szabad a ma realitását összehasonlítani a negyed évszázaddal ezelőtti kulturális és pénzügyi helyzettel. Mik az alapvető kérdések? Kialakult-e itt egy elfogadható számú, vagyonosabb, tudatos és kiszámítható gyűjtői kör, amely büszke kulturális státusára? Mert enélkül nincs semmi. Vajon megfelelő eszközökkel, pénzzel és progresszív törvényekkel támogatja-e az állam a múzeumokat és a gyűjtőket? Mert a kultúra állami támogatása nélkül nincs sem intézmény, sem piac. Van-e hiteles múltja a kereskedelmi galériákon keresztül értékesítésnek? Jól működik-e a művészek érdekképvisellete és önszerveződése? Nyilván elég borongós, sötét válaszokat adhatunk ezekre a kérdésekre. Ha ez így van, akkor a remény az egyetlen rendelkezésre álló eszköz. Reméljük, jobb lesz! (www.peterlajtai.com)

MOSONI-FRIED JUDIT

(folytatás az 1. oldalról)

Rippl-Rónait a hímzés indította el a korszak új, az iparművészetet centrumba állító felfogása követésében, s vezette a táblakép szupremáciáját elvető, minden művészeti ágat átfogó egységkereséshez. Maillol és Rippl-Rónai összevetésében Prékopa Ágnes mérőfldkőnek tekinthető tanulmánya mutatta be és elemezte először Maillol Elvarázsolt kert című (1896) kárpitját mint a magyar mester Vörösrúhás nő című (1898) hímzésének fő inspirációs forrását (Rippl-Rónai József iparművészeti tevékeny-

Rippl-Rónai József: Hímző nők, 1894 körül
olaj, vászon, 65x42 cm

sége. Rippl-Rónai gyűjteményes kiállítása. MNG, Budapest, 1998). A francia faliszőnyeget az 1998-as kiállítás katalógusában még csupán fekete-fehér fotón láhattuk, ezúttal az eredeti kárpit figuraformálásának

kecsességében és a klaszszikus gobelineket idéző finom színátmeneteiben is gyönyörködhetünk. A téma fontosságából kiindulva most számos, a közönségnek eddig be nem mutatott szőnyegtervet is láthatunk Rippl-Rónaitól.

Maillol művének és Rippl-Rónai témában és technikában is közel álló hímzéseinek egymás mellé helyezése jól példázza a két alkotó eltérő tradíciófelfogását és feldolgozásmódját, a magyar mester preraffaelitákig visszavezethető, alapvetően grafikus karakterű szecesszióját. Világosan mutatja a hatások bonyolult szövevényén túl a történeti háttér, az előzmények, a tradíció meghatározó fontosságát, amely Rippl-Rónai és más nabi mesterek (így Bonnard, Vuillard, Denis) munkái esetében még inkább érvényesült. Maillol mögött a francia gobelinművészet egész hatalmas hagyománya rejlik, míg Rippl-Rónai elsősorban a kortárs művészet érzékeny befogadásának köszönhetően alkotott eredetit.

Eddig Maillollal kapcsolatban főként Rippl-Rónai pireneusi vakációján festett tájképeit szokták emlegetni. A francia mesternél töltött

Magyar Nemzeti Galéria, Budapest

Hasonlóság és másság

Aristide Maillol: Tengerpart, 1885
olaj, vászon, 46x55,5 cm

időszakban született műveket maga a festő és korábbi interpretátorai is döntő állomásnak tartják Rippl-Rónai színek – sajátos módon letompított színek – felé fordulásában.

A Banyuls-sur-Merben készült festmények dekoratív rajzú fái, kanyargó útjai s a köztük lévő egynemű színsíkok még a grafikus látásmódú művészre utalnak. A kiállításra válogatott tájképek megemelték ennek a korábban monotonnak tartott sorozatnak az értékét, amelyek között most a gauguini példa követésének kísérletét, a pont-aveni stílust idéző tájképekre emlékeztető művek fe-

dezhetők fel. Gauguin összekötő láncszem is lehet a két mesternek a vakáció alatt készült, eltérő karakterű alkotásai között. Maillol ekkor készítette Gauguin 1889-es, Hullámokban, Ondine I. című munkájából kiinduló festménye, szobra, grafikái közül A fürdőző (A hullám) címen ismert szőnyegtervét. Rippl-Rónai szintén ekkor festette Maillol portréját, munkásságának egyik csúcspontját, amelynek hatását például a fiatal Remsey Jenő Rózsaffy Dezsőről készült portréján is felfedezhetjük, s talán meglepő, de tájképeinek is akadt követője.

A tárlat utolsó részlege az élesen elváló utakat reprezentálja, melyek bemutatása a kezdetekre visszatekintve sem haszontalan.

A kiállítás installációja kiváló: vezet, instruál, kiemeli az újdonságot, például Rippl-Rónai Bánat című (1892) festményét. Kár, hogy a katalógusban egybefogták a magyar és az angol szöveget, mint az egykori kétnyelvű regénytár köteteiben, ahol ennek értelme is volt. A címlapválasztást is erősen elhibáztunk. A katalógus tanulmányai fontos építőkövei egy majdani

Rippl-Rónai József: Pöttyös ruhás nő, 1892
olaj, vászon, 187x75 cm

nagy Rippl-Rónai-monográfiának, amely összefoglalja, elemzi, objektíven értékeli az eddigi óriási szakirodalmat, és melynek létrejöttéhez egyre közelebb kerülünk. (Megtekinthető április 6-ig.)

GELLÉR KATALIN

HÍREK

MINDEN PLATFORMON

Megrendelés és információ: HVG Kiadó Zrt., 1300 Bp. 3., Pf. 20 (06-1) 436-2045 ugyfelszolgalat@hvg.hu www.hvg.hu bolt.hvg.hu

Hazai műgyűjtők: bemutatjuk Illés Rolandot és Hudra Nellit

Nem állunk ellen a változásnak

Illés Roland és Hudra Nelli korán, húszas éveik elején kezdtek műtárgyakat gyűjteni. Első vásárlásaik idején, 1997 körül még egyetemisták voltak, azóta csaknem húsz év telt el. „Az alapvető motivációnk ugyanaz volt akkor is, mint most. Egyszerűen félünk az üres falaktól, és ez nem költői túlzás” – mondja a szociológus végzettségű, az utóbbi években különleges csokoládékkal kereskedő férj, akinek családjában többen is kedvelték a műalkotásokat és a szép tárgyakat. Illés Roland gyerekkorából hozta a tárgykultúra iránti erős vonzalmat. A rokonaitól örökölt értékektől, porcelánoktól, bútoroktól, klasszikus modern festményektől azonban megváltak, mert érdeklődésük a kortárs művészet felé fordult.

A gyűjtőpár a kilencvenes évek második felében Szentendrén lakott, ott látogattak el egy összefoglaló tárlatra, mely a városban alkotó művészek munkáit mutatta be. Ezen a számukra revelatív kiállításon választották ki gyűjteményük első alkotóit, akiknek a munkái három hét múlva már a lakásuk falán lógtak. Ettől kezdve rendszeresen jártak az Artéria Galériába. Nagy hatással volt rájuk Johan van Dam, az Artéria vezetője, aki tudatosan elindította és irányította őket egy pályán. „Mostanában levettünk néhány akkor vásárolt műtárgyat a falról, melyekhez eddig nem nyúltunk hozzá, és rájöttem, hogy bizonyos dolgokat másképp csinálnék. Többet nézelődnék, tanulnék, mielőtt vásárolni kezdek, és a kismestereket biztosan kihagynám. Talán túlságosan is fiatalok voltunk” – meséli Illés Roland.

Aknay János, Bukta Imre, Deim Pál, Haász István, Hajdú László, Konok Tamás munkái kerültek hozzájuk Szentendrén. A házaspár szeme előtt kezdetben egy konstruktivista gyűjtemény létrehozásának célja lebegett. A szociológus gyűjtő számára ugyanis fontos a rendszerben való gondolkodás. Niklas Luhmann elméletének szellemében vallja, hogy rendszer nélkül nincs lét, hogy a hártmegvonás a rendszer legfontosabb eleme, hogy bizonyos keretek között nem válhat sz parttalanná. Márpedig a konstruktivizmus alapja egy rendszer – ezért is tűnt vonzónak. Hamar kiderült azonban, hogy a gyűjtőpáros nem tud kizárólag ilyen szellemiségű művekkel együtt élni. A merev képi világ túlságosan nagy feszültséget generált körülöttük, amit oldani kellett.

A gyűjtemény is változott, amikor a 2000-es évek elején Budapestre költöztek, és a gyűjtést a fővárosi galériák, főként a Vadnai és a Knoll vonzáskörében folytatták. Megismerkedtek Bak Imrével, s ő is, Konok Tamás is nagy hatással volt rájuk. Vásároltak Hencze Tamástól és Mata Attilától, és megérintette őket a monokróma, így Bernát András és Erdélyi Gábor egy-egy műve is a kollekció része lett. Illés Rolandhoz Nemes Csaba festészete, Hudra Nellihez Lehoczky Krisztina munkái kerültek közel, közös felfedezésük Barabás Zsófia, akinek képeit, munkamódszerét és gondolkodásmódját nagy elismeréssel említik. „Nem konzekvensen gyűjtünk, mert változunk, ahogy telik az idő, és nem állunk ellen a változásnak. Sokat állunk, szélesedik a látókörrünk, tapasztalatokat szerzünk” – magyarázza Illés Ro-

Zámori Eszter: Férfigyűrű a Sasszé-sasszé című sorozatból, 2013
ezüst, sipó, zircote

land. A gyűjtőpár gondolkodásában – bár nemzetközi műveket nem vásárolnak – markáns fordulatot hoztak a Velencei Biennálén, az Art Baselen, a Viennafairen és az Art Cologne-on tett látogatások.

Csaknem egy évtizeddel ezelőtt a Várfook Galéria egyik akkori munkatársán láttak érdekes, egyedi ékszereket és ruhákat, az ő közvetítésével jutottak el Gera Noémihez, a nemzetközi színtéren is ismert ékszertervezőhöz; tőle vásároltak először kortárs ékszert. Szenvedélyesen beleszerettek a műfajba, ettől kezdve kortárs ékszereket is gyűjtene. A Wladis és a Filter Galériában, kiállításokon, műtermekben vásárolnak. Legkedveltebb tervezőik Abaffy Klára, Gaál Gyöngyvér, Huber Kinga, Marosi László, Péter Vladimir, Stomfai Krisztina, Vékony Fanni és

Vékony Fanni: Női gyűrű, 2012
corian, ezüst, amazonit, aquamarine

Zámori Eszter. Illés Roland számára az utóbbi időkben Péter Vladimir drágaköves gyűrűi és Zámori Eszter konceptuális, nemes faanyagokkal kombinált ékszerei a legizgalmasabb tárgyak. A művesen kivitelezett, nemritkán a geometria ihlette darabokat Illés Roland állandóan és látható élvezettel viseli. Az ékszerek természetes módon, személyisége részeként illeszkednek a megjelenéséhez. „Belső kényszer számomra az ékszerek viselése, igénylem, hogy állandóan kontaktusban legyek ezekkel a szép tárgyakkal. A kortárs ékszerekre úgy tekintek, mint a régiek a hordozható ikonokra, melyeket mindenhová magammal vihetek, mindig nálam lehetnek. A szépség forrásai a mindennapokban” – vallja a gyűjtő, aki az ezüstöt és a különleges faanyagokat kedveli. Hudra Nelli számára is élményforrás az ékszer, szívesen visel bevállalás, szokatlan formájú és méretű darabokat is.

SPENGLER KATALIN

Az ékszerek vonzereje a tervező művészek intellektuális és teoretikus tudásából, illetve magas szintű kézműves munkája révén születik. Gyűjtői szempontból figyelemre méltó, hogy kis helyen tárolható értékek, és már 100-150 ezer forintért egyedi, minőségi, kortárs szemléletű ékszert lehet vásárolni Magyarországon. Illés Rolandék ellátogattak a müncheni Schmuck ékszerkiállításra, ahol fantasztikus világ tárult föl előttük, de véleményük szerint a magyar művészek is igen tehetségesek.

Míg az ékszergyűjtés folyamatosan leköti őket, és dinamikusan bővül a kollekciójuk, képzőművészeti vásárlásaik megtorpantak. Egy ideje ugyanis azt fontolgatják, hogy külföldön folytatják az életüket. A vég-ső döntés előkészítése során számba vették, mit tudnak magukkal vinni és mit nem, s a műalkotások többsége az utóbbi tárgycsoportba került. A művek egy részétől tehát megválnának, de hamar kiderült, hogy ez gyakorlatilag lehetetlen: a kortárs műveknek nincs másodlagos piaca Magyarországon. „Amikor megvásároltuk a műtárgyakat, senki sem figyelmeztetett, hogy ezeket halálunkig birtokolnunk kell. Végigjártuk azokat, akik az eladásban segíthetnének, de próbálkozásaink sikertelenek maradtak. Mi tisztességesen vásároltunk, és megelégednénk annyival is, amennyiért vet-tük a képeket, de ez sem működik. Olyan galeristával is találkoztunk, aki felháborodott, mert a segítségét kértük a nála vett munka másodlagos értékesítésében. A jelenséget rendkívül kockázatosnak tartom a magyar műpiac jelene és jövője szempontjából. Elsősorban a műkereskedőket hibáztatom, mert ezeket a viszonyokat ők alakítják, bár tény, hogy a verbalításra épülő oktatási rendszer sem segíti a vizuális kultúra fejlődését. Azóta túltettük magunkat a dolgon, a műveket elzárjuk egy raktárba, szerencsére nem vagyunk kényszerhelyzetben, de a gyűjtést felfüggesztettük. Kellemetlen érzés a bohócsipka alatt lenni” – mondja Illés Roland. Bár a kritika szigorú, a gyűjtő azt is hangsúlyozza, milyen sokat adott a műgyűjtés, mely megváltoztatta a gondolkodásukat, a kortárs kultúra más területeire is fogékonnyá tette őket. Az összesítésben szerinte ez a legfontosabb, ezért nem is akarják abbahagyni. Az új irány számukra az ékszer mellett valószínűleg a kortárs üveg lesz.

Néprajzi Múzeum, Budapest

Töredékek egy kultúrából

A Néprajzi Múzeum Kő kövön című kiállítása a magyar vidéki zsidóság életét mutatja be, vállaltan töredékesen, néhány kivételtől eltekintve a múzeum gyűjteményében őrzött tárgyakra építve a kiállítás vázát, amelyet nagyszámú archív fotóval és magyarázó szövegekkel egészítettek ki.

A vidéki zsidó élet e töredékes tárgyi emlékei persze csak segítséget adnak annak a sokrétegű kultúrának, vallási életnek a megismeréséhez, amelynek mára már az emléke is kiveszett a magyar vidékről.

Az 1880-as évektől a városi polgárság körében divattá vált a népi tárgyak gyűjtése – mindez párhuzamosan zajlott a már korábban elindult tudományos érdeklődéssel, szisztematikus gyűjtésekkel. Az 1867-es Párizsi és az 1873-as Bécsi Világkiállításon is szerepeltek művészi kivitelű népi használati tárgyak, ami hozzájárult ahhoz, hogy a gyűjtésük széles körben elterjedjen. Az ekkor már felismerhetően veszélyben lévő kultúra megmentése is cél volt amellett, hogy a nemzeti kultúrkincs részeként továbbélését fontosnak tartották.

A XX. század elején a Néprajzi Múzeum (akkor a Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztálya) nagyszabású gyűjtésbe kezdett, és ebben a helyi értelmiségén kívül kereskedőkre is támaszkodott. A zsidó élet tárgyait főleg ezen az úton szerezte meg. Három jelentős műtárgykereskedő volt a forrása, akiktől a megszerzett – egyébként az ezres nagyságrendű vásárlásokhoz viszonyítva jelentéktelen számú –, fennmaradt darabok ma a múzeum zsidó anyagának nagy részét adják. Azóta ez a gyűjtemény csak néhány további példánnyal egészült ki.

A legtöbb bemutatott tárgyat Grünbaum Gyulától vásárolták, aki Sopronkeresztúron élt (ma Deutschkreutz, Burgenland), itt nyitott élelmiszerboltot, habár eredeti foglalkozására nézve tanító volt. Főleg a Dunántúlról és inkább lakóhelye környékéről gyűjtött, a most látható tárgyakat 1909 és 1913 között szerezte. Szoros kapcsolatot tartott fenn a múzeum szakembereivel, erről dokumentum is tanúskodik: a múzeum által kiállított gyűjtői bizonyítványa. Gyűjtött zsidó viseleti darabokat, imakendőt, imaszíjat, ünnepi szertartási, valamint a zsidó népi vallásosság körébe tartozó tárgyakat. Tőle való a pápai betegséglegyező egyeslet adománykönyve, 1829-es első bejegyzéssel. Különösen figyelemreméltó a sátoros ünnep (szukkot) kellékeinek és a sáturnak általa készített leírása. A sátrat belül díszítő papírkép is az ő gyűjtése. A tárgyak válogatása és a sátorleírás szisztematikus gyűjtőre vall, aki saját, jól ismert hagyományát akarta beemlíni a tudományos megismerés és megőrzés területére. A múzeum 20 évig állt kapcsolatban Grünbaum Gyulával, és ezen idő alatt több mint 1000 tárgyat vásárolt tőle. A zsidó anyag ennek csak töredéke.

Lichtneckert József székesfehérvári szénnagykereskedő volt. Kínálkozik a párhuzam Nemes Marcell-lel. Régészeti feltárásokban vett részt – némelyiket személyesen vezette, a székesfehérvári múzeummal együttműködve. Lichtneckert is több múzeummal tartott kapcsolatot, népi tárgyakat az Iparművészeti Múzeumnak is eladott. A különféle mesterségek általa gyűjtött tárgyaiból a kiállításon a héber feliratos mézeskalács-ütőfát láthatjuk.

Rosenstingl József a harmadik kereskedő, akiktől zsidó tárgyak kerültek a gyűjteménybe. Eredetileg aranyművesnek tanult, és Sopronban volt ékszer- és régiségkereskedése. Egy visszaemlékezésben olvashatjuk: „... Rosenstingl József neves régiségkereskedők voltak. Nemcsak Sopronban, hanem Győrben, Miskolcon, Budapestben, Bécsben. Fényűző villájuk volt Szombat-

helyen. Nagy tudós volt az öreg, valóságos élő lexikon. Ha csak messziről nézett rá a tárgyra, már tudta, hogy antik-e.” (Hárs József: Egy soproni zsidó család vázlatos története, sopronanno.hu)

A katalógusban szerepel még néhány olyan tárgy is, amelyet Hajnal Ignác csacai (Cadca, Észak-Szlovákia) tanító gyűjtött saját településén 1906–1913 között a múzeum megbízásából.

Mindez az I. világháború előtti időket idézi. A háború, majd Trianon következtében megváltozott a népi kultúrához való viszony. A vidéki zsidóság népi kultúrájának tudományos kutatása lekerült a napirendről, hagyománya már idegennek számított. A legképzettebb és legelkötelezettebb néprajzosok ugyanakkor nem azonosultak a korszak szellemiségével.

Példa rá Győrffy István 1928-as, Gönyei Sándor 1940-es fotója, ám zsidó tárgyakat már nem gyűjtött a Néprajzi Múzeum.

Azután a vidéki zsidóság legnagyobb része is eltűnt. Sokáig tartott a csend, majd az 1980-as évek közepén néhány néprajzos – ahogy e sorok írója is – a vidéki zsidó hagyományok felé fordult, és elkezdődött egy lassú, megkésített folyamat a csaknem elveszett, kitesztott népi hagyomány emlékeinek felkutatására. *(A kiállítás október 18-ig tekinthető meg. Az íráshoz felhasználta irodalom: Csizsér Dóra: Alkalmi szerzeményezés, vagy tervszerű gyarapítás. Néprajzi Értésítő, 2004.)*

GÁBOR ANNA

Szédertál, Nyugat-Magyarország
Grünbaum Gyula gyűjtése, 1911

Héber betűs mézeskalács-ütőfa
Lichtneckert József gyűjtése, 1905

Budapesti könyvrablások 1944-ben

Egy német–magyar együttműködés

Magyarország német megszállását követően a kultúrjavak egybegyűjtésével megbízott Rosenberg bevetési törzsnek a náci párt égisze alatt működő szakértői többször jártak a budapesti német követségen, hogy engedélyt kérjenek munkájuk megkezdéséhez. Veessenmayer teljhatalmú követ a soron következő egyéb feladatok fontosságára hivatkozva ezt nem adta meg nekik. A kultúrjavak fogalmi körébe a műértéket képviselő könyvek is beletartoztak, s a Harmadik Birodalomban köztudottan más hatóságok is rekviáltak könyveket: a Birodalmi Biztonsági Főhivatal (RSHA) 2-3 millió külföldi kötet felett rendelkezett. Az állomány 1944 nyarán feltehetően magyarországi könyvekkel is gazdagodott. Ám ezek közül nem mindegyik jutott el rendeltetési helyére.

Begyűjtés

Wilfried Krallert történész, téképész, Magyarország alapos ismerője, az RSHA munkatársa 1944. április 22-én levélben arra kérte hivatali főnökét, Walter Schellenberget, hogy neki és négy kollégájának biztosítson utazási engedélyt Budapestre. A kiküldetés céljaként a zsidó könyvesboltok elleni akciót jelölte meg. Schellenberg beleegyezett, és Wilfried Krallert fivére, Reinhold – aki éppen a IV. kerületi Apponyi tér 1. szám alatt működő Német Tudományos Intézetnél dolgozott – hozzálátott a szállásfoglaláshoz. A berlini csoport május elején érkezett Budapestre, ahol a „népi németek” (Volksbund) szervezetének tudományos vezetője, Szekfű Gyula egykori növendéke, Irma Steinsch gondoskodott róluk. Steinsch aszszony tökéletesen beszélt magyarul; ő volt a Német Biztonsági Szolgálat (Sicherheitsdienst, SD) egyik helyi összekötője. Jó kapcsolatokkal rendelkezett, és ezeket ügyesen mozgatta. Neki köszönhetően Krallerték stábjához magyar munkaerő is csatlakozott, közöttük 15 szállítómunkás. „A férfiak legyenek erősek, mivel sok könyvet kell majd cipelniük” – állt a felkérésben. Végül Helmut Triska, a német követség kultúrreferense is felajánlotta segítségét. Az ő részvétele jelezte, hogy az akciót a Birodalmi Külügyminisztérium is támogatja.

Krallerték a zsidó könyvesboltokból és antikváriumokból olyan köteteket szándékoztak elkobozni, amelyek zsidó témával, a Közel-Kelettel, Délkelet-Európával és a turáni népekkel foglalkoztak, vagy éppen séllyel németellenes tartalommal bírtak. Berlini munkahelyük az elenség gyakorlati kiiktatása mellett a világnézeti kutatásnak is hódolt, tucatnyi munkacsoport foglalkozott kiértékeléssel, és itt hangolták össze a megszállt országokból elorzott könyvek és levéltári iratok könyvtárakba történő továbbszállítását.

A német tervet magyar részről Baký László belügyi államtitkár és Hain Péter kormánytanácsos, a Állambiztonsági Rendészet vezetője is ismerte és támogatta. Áprilisban egy közös megbeszélés eredményeképpen a magyar államrendőrség magára vállalta, hogy május 5-én,

államellenes iratanyag kutatása örven, néhány napra bezárat 150 zsidó könyvesboltot és antikváriumot, s ezeket a németek rendelkezésére bocsátja. A tervnek azonban csak töredékét sikerült megvalósítani. Időközben ugyanis a zsidó kereskedők árukészletei zár alá kerültek, valamint a hazai és külföldi zsidó szerzők műveit ki kellett jelölni beszállításra. De ezeknél váratlanabb akadályok is felmerültek. A május 5-ére virradó éjszaka folyamán angolszász bombatalálatok érték Budapestet, s a légnyomás hatására a belvárosban több kirakat betört. Mindezek következtében a németek egyrészt nagy valószínűséggel nem tudták 5-én megkezdeni az üzletek átfésülését, másrészt a magyarok papírforma szerint már zárolták azt a készletet, amelyből méríteni akartak.

Stemmer Ödön antikvárius visszaemlékezésében ekképpen számol be arról az eseményről, amelyet 1944. május 10-ére datált: „Ezalatt a másik, egy jóval alacsonyabb termetű, ellenszenves külsejű ember, figyelemre se méltatta a régiségeket, hanem az állványon lévő modern kiadványok között kotorászott. [...] Most már helyben voltam – tehát kizárólag az erotika érdekelte az »urat« az irodalom és művészet terén. [...] Amikor fél kilenc felé végre távozni készültek, számlát kértek a kiválasztott nagy mennyiségű anyagról.” Május 12-én – mellesleg aznap, amikor Budapesten felavatták az új épületbe költözött Zsidókérdést Kutató Intézetet – egy magyar detektív jelent meg a sárga csillagot viselő antikváriusnál, és megkérdezte tőle, hogy a németek vittek-e el valamit

Lopott műtárgyakat őrző amerikai katona, Schlosskirche Ellingen, 1945. április

a leltározott anyagból. Stemmer: „El bizony, mégpedig elég nagy csomagot. [...] Mondhattam volna nekik, hogy menjenek haza?! – kérdeztem. – Nem, igaza van – itt most ők di rigálnak.” A félretett köteteket a németek június elején elszállították, és néhány hét múlva a számla összegét átutalták Stemmer kontójára. Az igazi megpróbáltatás azonban ekkor kezdődött. Június közepén ismét németek jelentek meg Stemmer bezárt üzletében. „Beléptem a boltba, és olyan kép fogadott, mintha az egész készlet költözködés előtt állna. A padlón hegymagasságban tornyosultak az állványról leszedett

A Schlesinger könyvkereskedés a Király utca 1-ben a német megszállásig működött

könyvek és folyóiratkötegek. Ezeket a magyar és német cenzorok »kifogásolható szellemiségük« miatt lefoglalták. [...] Engem azonban igen érdekelt, hogy miből áll az a nagy halom könyv, mi az, amit könyveim közül kipécéztek. Nem tűrtek el sokáig maguk között, de addig, ameddig ott lehettem, felfedeztem Heine első összkiadásának huszonkét kötetét, a Huszadik Század két sorozatát és a Nyugat teljes sorozatát.” Stemmer üzletéből, a mai V. kerületi József Attila utcából és a többi kereskedésből kiválasztott könyvek a németek által bérelt raktárba, az I. kerület Naphegy utca 31-be kerül-

gére új szakaszába érkezett. Ekkor Kolosváry-Borcsa államtitkár két bizottságot alakított: az egyik a Naphegy utcában elraktározott anyagot volt hivatott átvilágítani, a másiknak a még fel nem nyitott boltok készletét kellett – hazai felhasználásra – lajstromba venni. Ezt a mindeképpen kétes szemléldést Torma Domokos miniszteri tanácsos vezetése alatt az Országos Széchényi Könyvtár, valamint az Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai központ nyolc munkatársa végezte. Őket a Nemzeti Múzeum Tanácsa szemelte ki, és külön juttatás fejében megkövetelte tőlük, hogy az ebédidőt leszámítva 8 órától 20 óráig álljanak rendelkezésre.

A magyar közegek ügybuzgósága – és farkasétvágya a zsidó vagyontá – a belföldi intézmények között is konkurenciaharcot szított. Az antik könyvek ugyanis értéktárgyaknak minősültek, amelyeket zsidó tulajdonosaiknak az év április 30-ig be kellett jelenteni a Pénzügyi Igazgatóságoknál. Ezeket később zárolták, és átadták a zsidók zár alá vett műtárgyainak számbavételére és megőrzésére kinevezett kormánybiztosságnak. A május végén létrejött hatóságot Csánky Dénes, a Szépművészeti Múzeum igazgatója vezette. A kormánybiztos a könyv-, kézirat- és éremrégiség „védelembe helyezésével” Pastinszky Miklóst bízta meg, aki a Postatakarékpénztár Árverési Csarnokából hosszú évek óta ismerte a nyomtatott régiségeket. Az újdonsült kormánybiztos-helyettes tudta, hogy a lezárt zsidó antikváriumokban található vevőnévsor alkalmassint elsőrangú támpontot nyújthat a nem bejelentett zsidó könyvgyűjtemények felkutatásához. Állítólag néhány üzletből sikerült is megszereznie a kimutatásokat. A kormánybiztosság kénytelen volt magánlakásokra szűkíteni tevékenységét, mert anyagi keretei, a Szépművészeti Múzeumban rendelkezésre álló szűkös raktározási lehetőségek, a Krallerték, majd a Kolosváry-Borcsa által felállított bizottság mind hátráltatták a kibontakozásban. Az utóbbi munkáját ráadásul Pastinszky Miklósnak kellett volna támogatnia, mert augusztusban tőle követelték, hogy tegye

asztalra a vásárlói címjegyzékeket. Pastinszky tiltakozott, Csánky pedig levélben kérte a minisztertanácsot: úgy állapítsa meg az említett felülvizsgáló bizottság hatáskörét, hogy „a jövőben az esetleges súrlódások lehetőségei is teljesen kiküszöböltesenek”.

A másik kinevezett bizottság augusztus elején a Naphegy utcában, az elkobzott könyvek állomáshelyén kezdett dolgozni. Krallert emberei Trócsányi Zoltán, a Nemzeti Múzeum főkönyvtárnoka keze alatt se rénykedtek. A fizikai munkát zsidó munkaszolgálatosok végezték. A kötetek túlnyomó többsége modern könyvekből, új és használt szépirodalmi, tudományos, ismeretterjesztő munkákból állt, de voltak közöttük erotikus, okkultista, zenei és német nyelvű művek is. Trócsányi szerint a németek csak a munkálatok első heteiben követeltek nagy szigorúságot, „önérzetük az orosz előnyomulás arányában zsugorodott”. Pedig 22 antikváriumból elszállított 50 ezer könyvet kellett leltárba venni. Ha e két számot elosztjuk egymással, és beleszámítjuk, hogy néhány teherautónyi rakomány még augusztus előtt kigördült Magyarországról, kiderül, hogy egy-egy üzletből átlagosan legalább 2000 példány tűnt el.

A Naphegy utcai könyvek egy részére – kezdetben 5220 darabra – a budapesti német parancsnokság jelentett be igényt. Trócsányi azt is tudta, hogy a teljes anyagban 167 erotikus és 779 okkult témájú mű volt. Nem véletlen: mindkét tematika az RSHA megkülönböztetett érdeklődésére tartott számot. Ami a németeknek nem kellett, azt a budapesti Sajtókormánybiztosságnak és a Zsidókérdést Kutató Intézetnek szánták.

Trócsányi 1944. október 19-én írta első zárójelentését. Ebben már 52 ezer kötet leltározásáról számolt be. A németek időközben módosították igényüket, és 7174 – főleg idegen nyelvű – kötetet kértek ki. A bizottságvezető körültekintően

Könyvszállítási számla a Magyar Államrendőrség épületéből a kormánybiztosságra

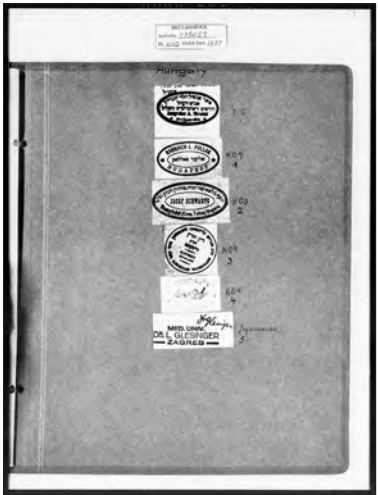
foglalmazott: „Ennek az anyagnak az átadására vonatkozólag a m. kir. kormány állásfoglalása látszik szükségesnek.”

A magyar igények kielégítése sem ment simán. A beázott és düledező falú Naphegy utcai helyiségekből október közepéig mindössze 8427 darabot sikerült elszállítania a két budapesti intézménynek. Trócsányi

sürgette a megmaradt példányok elvitelét. Mindez már a Szálasi-kormány első napjaiban történt, amikor Kolosváry-Borcsát átmenetileg felfüggesztették hivatalából. A várt teherautók végül november elején jelentek meg a Naphegy utcában. Ekkor fuvarozták el a köteteket, érdekes módon a Széchenyi Könyvtárba, az Országos Természettudományi Múzeum könyvtárába és a Magyar Könyvkiadók és Könyvkereskedők Egyesületének egyik megbízottjához. Trócsányi november 6-án küldte meg végleges jelentését Kolosváry-Borcsa Mihálynak, aki ekkor már ismét hivatalban volt. A „németek könyveinek sorsát” nem tudta megjövendölni, mindössze azzal volt tisztában, hogy azok értéke darabonkénti eladás esetén összesen 35–40 ezer pengőt tesz ki. Trócsányi a felszabadulás után úgy értesült, hogy a németek a könyveket végül nem szállították el, azok a rossz tárolási feltételek következtében a helyszínen megsemmisültek.

Restitúció, számonkérés és kérdőjelek

A magyar anyagból mégis eljutottak példányok a Birodalomba, bár nem tudjuk, hova és hány darab. Az amerikai hadsereg által a nyugati megszállási övezetekben összegyűjtött könyvek 1945 júliusában az IG

Ex librisek az amerikai zónából visszaszállított magyar könyvekben

Farben, hírhedt vegy- és nehézipari cég ötemeletes offenbach-i központjában felállított gyűjtőállomásra kerültek, és a következő hónapok folyamán további szállítmányokkal egészültek ki. Közülük néhány tízezer darab később az RSHA egyik berlini pincéjében, valamint a Frankfurt melletti Zsidókérdést Kutató Intézet könyvtárában bukkant fel.

Az amerikaiak 1946 novemberéig összesen 2,5 millió kötetet restitultak azok származási országába. A kimutatáson Magyarország mellett a szerény 157 darabszám áll. Tudunk olyan kötetekről, amelyek Neumann Benő Király utcai könyvkereskedéséből, vagy a Rabbiképző Intézet könyvtárából származtak. 1947. május 31-én Magyarország felé elindult még egy szállítmány, ezúttal három ládában. Ezekbe a kisnyomtatványokkal együtt 423 darabot csomagoltak. A küldeményhez csatolt leltárnak azonban csak a fele maradt fenn. Eszerint a könyvek csak részben származtak zsidó tulajdonból, és az anyagban Erdélyből elkerült példányok is voltak. Homály fedi, hogy Budapestre érkezésük után mi történt e kötetekkel.

Magyarországon az amerikai szállítmánytól függetlenül is szó-

Klein Dezső üzletének árjegyzéke

ba kerültek az elkobzott könyvek. Kolosváry-Borcsa 1945. október 14-i kihallgatásán úgy nyilatkozott, tudomása volt arról, hogy a németek 22 lezárt zsidó könyvkereskedést felnyitottak, 40-50 ezer kötetet a Naphegy utcába vittek, majd onnan legalább 40 ezer elkerült a vezetés alatt álló Sajtókormánybiztosság épületébe. A háborús bűnös ezúttal a nagy magyar könyvmentő szerepében kívánt fellépni.

Csánky Dénes egykori kormánybiztos ekkor már Németország amerikai zónájában tartózkodott. Így a Népbíróság helyette Pastinszky Miklóst vonta felelősségre, akit azzal vádoltak meg, hogy egyebek mellett az összeharácsolt műtárgyak leltározásában is részt vett, és detektíveket bízott meg, hogy a zsidó kereskedők lezárt üzleteiből hozzák el a vevők listáit. A vádiratban néhány konkrét eset is szerepelt. Az egyes számú tanúnak, Kőműves Imrének a Múzeum körút 13. szám alatt volt a könyvkereskedése, melyet 1944 májusában vettek zár alá. Kőműves története hasonlított Stemmeréhez, noha az ő elbeszéléséből sem derül ki, hogy pontosan mi történt és mikor. Kihallgatói sem kérdeztek rá a dátumokra: „Egy napon detektív jelent meg a lakásunkban és felszólította a feleségemet, hogy kövesse a könyvüzletbe. Feleségem lement vele az üzletbe, ahol a detektív azt kérte, hogy adja át neki a régikönyv- és műtárgyvásárlók jegyzékét. [...] Előzően már több napon keresztül a Gestapo emberei és németek elszállították az üzletben lévő könyvek jelentős részét, és a detektív, aki a Mirabellből jött, megfenyegette feleségemet, hogy amennyiben nem kapja meg a jegyzéket, őt magát is felviszi a Svábhegyre. [...] Hallomásból tudok arról, hogy Pastinszky többi régikönyv-kereskedő tönkre-

Leltároldal az 1947-es szállítmányból

tételében közreműködött.” Utána Langer Mórt, a Múzeum körút 26. szám alatti antikvárium tulajdonosát kérdezték ki: „A könyvügyeket a kormánybiztosságon ő intézte. Dr. Pastinszky, aki egyébként szakértő, egyben gyűjtő is, és sajnálatos módon én így egyik oktatója voltam, egyedül volt tisztában azzal, hogy a különösebb értéket képviselő könyvek és régiségek mely zsidó tulajdonban vannak. Tisztában volt azzal, hogy a régi könyvekkel, képekkel, stb.-vel foglalkozó kereskedők külön vevőlistát vezetnek azokról, akiket az ilyen természetű tárgyak érdekelnek. Az ilyen bizalmas vevőlista minden antikvár kereskedőnek féltett kincse. Amikor a Csánky féle kormánybiztosság elkezdte működését, detektívek jelentek meg a régikönyv-kereskedőknél és ezeknek a listáknak azonnali kiadását kö-

Stemmer Ödön üzlete, Fürdő utca 14.

vetelték, hogy ezekből kikeresve a zsidó gyűjtőket, Pastinszkyval leltározhassák, ill. azokat a kormánybiztosság számára lefoglalhassák.” A harmadik tanú, dr. Strausz László dátummal is szolgált: „1944. június 8-án dr. Pastinszky utasítására detektívek jelentek meg lakásomban és feleségem jelenlétében azzal peccsételték le könyvtáramat, hogy abban különös értékek vannak. Zár alá vett könyvtáramból nem vittek el semmit, de a zárlatot fel nem oldták és a rendőrségi pecsétek még a felszabadulás után is nagyjából rajta voltak.”

Ezek szerint Pastinszky valóban hozzájutott listákhoz, bár nem világos, mit kezdett velük. Az viszont új mozzanat, hogy a lefoglalásokban a svábhegyi Mirabell Szállóból érkező hivatlan vendégek, a Gestapo emberei is részt vettek. Krallert tehát Budapestén együttműködött a német titkos államrendőrséggel, ami nem csoda, hiszen mindkettő-

jüknek az RSHA volt a kenyéradója. Pastinszkyt a Népbíróság 1949. január 12-én bűnösnek találta, hat év börtönbüntetésre, valamint vagyonelkobzásra ítélte.

Wilfried Krallert 1969-ben bekövetkezett haláláig elismert kelet-európa-szakértőként élt Münchenben és Bécsben. Fivérét, Reinhold Krallertet 1974-ben egy bécsi bíróság Friedmann Ignác judaika, könyv- és műgyűjtő örököseinek jóvátételi perében hallgatta ki, ahol az egyéb könyvrablásokra is rákérdeztek. A tanúnak úgy derengett, hogy „a nagyszabású német akciót” a magyar hivatalok ellenállása miatt szűk keretek közé kellett szorítani: a németek kizárólag zsidó könyvesboltokat zárathattak be, és magyar rendőrhivatalnokok jelenlétében kizárólag zsidó, vagy tiltott írásos anyagot foglalhattak le. A visszaemlékező 1944 március-áprilisára tette az eseményt. Megerősítette, hogy ezután a frankfurti Zsidókérdést Kutató Intézet vezére (sic!) átnézte Budapestén az anyagot, lefoglalta, majd egy bőröndben magával vitte a munkaadója számára értékes példányokat. Ez merőben új fejlemény lenne, hiszen ez a „vezér” tudunkkal csak Klaus Schickert lehetett, aki 1944 áprilisában járt Budapesten, és akkor még nem lett volna mit a poggyászába tennie. Legalábbis nem Krallerték zsákmányából.

Kár, hogy a bírák nem voltak kíváncsiabbak. A Krallert-csoportból még sokan hosszú ideig életben voltak. Reinhold Krallert 1997-ben új adalékkal rukkolt elő. Ekkor Michael Fahlbusch történésznek azt nyilatkozta, hogy az általuk elszál-

kerültek a zsidósággal foglalkozó könyvek, azaz a „Zsidó Könyvtár”. A felszabadítás után az ezeken a helyeken lefoglalt mintegy 650 ezer darabból álló könyvvállomány a Prágai Egyetemi Könyvtár vezetőjének felügyelete alá tartozott. Scheiber információja szerint Otto Muneles egykori terezíni fogoly, a prágai zsidó hitközség háború utáni egyik vezetője mintegy száz kötetet visszajuttatott Magyarországra. Egy vonatkozó levéltári forrás elárulja, hogy a visszaszállítás 1949 januárjában történt. Ekkor a Magyar Fővárm hivatal három láda héber nyelvű könyvet megőrzés céljából a Magyar Nemzeti Múzeumba szállította.

Amerikai kimutatás a megtalált könyvről, 1946

tott. A vallás- és közoktatásügyi miniszter kérésére először az Országos Széchenyi Könyvtárnál érdeklődtek, hogy igényt tart-e az anyagra. A nemleges válasz után a könyveket visszavitték eredeti helyükre, a Rabbiképzőbe.

A következő fuvar – 76 nagy kartondobozban elhelyezett 3000 könyv – több évtizedet váratott magára, s a Prágai Zsidó Múzeum száraz pincéjéből 1989 szeptemberében érkezett haza Volenszky Paula és Remete László főkönyvtárosok szervezésében és kíséretében. A restaurált példányokat 1991 decemberében szortírozták vissza a polcokra. Ekkor vált világossá, hogy az Eichmann által lefoglalt szakirodalom a magyar zsidóság történetével, a Bibliával, a kereszténységgel, nyelv- és történettudománnyal foglalkozott, de XV–XVI. századi kézirat- és ősnymtatvány-ritkaságok, régi folyóiratok és duplumok is akadtak a kötetek közt.

Úgy tűnik, Prágából még remélhető utánpótlás. Falk Wiesemann német könyvtáros 1994-ben felmérte a Nemzeti Könyvtár nem katalogizált hebraikaanyagát, s ebben talált olyan példányokat, amelyek a budapesti Rabbiképző könyvtárából kerültek oda.

Jelenleg Németország legtöbb könyvtárában folyik provenieneciakutatás. A berlini Porosz Állami Könyvtárban nemrégiben 13, Ausztriából származó kötetet találtak és jelölték ki restitúcióra. Németországban keresnek-kutatnak tovább, hazánkban még nem láttak hozzá ehhez a tevékenységhez. Márpedig a számarányok ismeretében Prága mellett nálunk tűnik a legesélyesebbnek, hogy a 71 évvel ezelőtt elrabolt értékes kötetek felbukkanjanak.

DUNAI ANDREA

A maga idejében sok kiállítást megjárta a Téli éjszaka, Balogh Rudolf 1907-es felvétele. Elismert, sikeres fotó volt. Fekvő formátumú kép, valahol Budán készült, talán a régi Tabánban. Minden fehér, de az útról, ahol a fotográfus felállította az állványát, már akkurátusan letakarították, két oldalra tolták a havat. Az út szélén, a fiatal fák ágain azért sok megapadt. Az utcai lámpák fényét több irányból kapják a fák, s hátul a két kis ház – szokatlanul éles fénypásmák tesznek plasztikussá sötétből kibontakozó részleteket. A beállítás lehetne akár egy némafilm díszlete. A kompozíció azon, érvényesnek gondolt esztétika beteljesítője, amelyet nem sokkal később épp Balogh lapjában, a Fotóművészetben ífj. Igaz Lajos így formuláz: „...az egyén azt a természeti szépet teszi meg művészi széppé, amit ő széppé lát, s úgy teszi ezt, ahogy ő azt széppé látja, vagyis változtat a természeti szépen, amíg az általa művészi széppé lesz.”

Balogh Rudolf az elmúlt század előtt a kor meghatározó – és meglehetősen problematikus – fotóesztétikájának jegyében nagyon kellemes képeket készített: műveiben a hivatásos fotós szakértelme a széplelkű amatőr mentalitását hívta találkozóra. Am kitört a Nagy Háború, mesterünk haditudósítóként kezdett tevékenykedni, és igen kétségessé vált, hogy mit tud kezdeni a fronton ezzel a széptannal.

Balogh Rudolf (1879–1944) jól képzett (München, Bécs), sokoldalú (a Vasárnapi Újság illusztrátora, műtermi fotós, kiállító stb.), aktív (klubéletet él, lapot alapít, kezdeményezi a fotós szakképzést) szakember volt, aki

Magyar Fotográfiai Múzeum, Kecskemét

Üzletsor a lövészárókban

Balogh Rudolf: A huszár és a pálinka, 1914–1918

Balogh Rudolf: Üzletsor a lövészárókban, 1914–1918

minden feladatot figyelemre méltó színvonalon oldott meg.

Nyilván haditudósítóként is meg akart felelni: 1914 és 1917 között a Monarchia szinte összes frontját megjárta, tízezernyi 10×15-ös üveg-negatívot exponált, de más formátumokban is dolgozott. Felvételeiből bőséggel maradt a hagyatékban, s került így a Magyar Fotográfiai Múzeumba, amely tavaly novemberben a párizsi Institut hongrois-ban, most pedig Kecskeméten válogatott a képek közül, kapcsolódva a nagy évfordulóhoz.

A centenáriumi mozgásba hozta a szakintézményeket. Bár az I. világháború az emlékezet horizontján túl található, a múzeumokban figyelemre méltó fotókiállítások nyílnak, a pályázatokra és honlapokra bősé-

gel kerülnek elő még nem látott – főként amatőr – felvételek a családi archívumokból. Ilyenkor a remény is újraébred, hátha a fotó tankönyvi illusztráció helyett sajátos, más forrásoktól és megközelítésekől lényegesen különböző történelemtanulási és -értelmezési mód lehetne.

Erre az I. világháborút tanulmányozva esély van, hisz épp a fotográfálás populárisává válásának éveiben járunk, amikor sok katona vitt magával fényképezőgépet, s az állóháború lehetőséget is adott erre az időtöltésre, amelyet a katonai vezetés akkoriban még alig tiltott. Szinte minden régi családi fotóalbumban találhatunk eredeti háborús felvételt valamelyik nagybácsitól.

Balogh Rudolf képei a mintaremtők közé tartoznak ebben a

sorban. Beszámolói rendszeresen megjelentek a népszerű Vasárnapi Újságban, így példaként szolgáltak a hadi élményeiket megfogalmazó tisztek és bakák számára. Balogh tiszttában is lehetett ezzel: így nemcsak elkapta, ami a szeme elé került, hanem képeiben elgondolkodott azon, mi is a tudósítás, a riport, a hadi fotó. Ha ezzel a szemmel nézzük a kecskeméti kiállítást, akkor az érdekességen túl a tekintet történetének különös fejezete nyílik meg előttünk.

Nyilván készített protokollfelvételeket (József főherceg meglátogatja sebesült katonáját, Gyolcsos Pált, 1915 körül), de nem kényszerből, hisz idős korában a lakása falán látható kevés kép egyike egy dedikált fotó volt József főhercegtől. Azután jóízű zsá-

nereket is beállított: amint élelmes katonák épp cipőt javíthatnak, beretváznak, bazárárut kínálnak a fronton (Üzletsor a lövészárókban, 1915 körül). Érdekelte a táj, a környezet, a legázolt falvak egzotikuma; készített elrendezett képeket tipizálásra törekedve, de ha módjában állt, különös pillanatokat is elkapott, amelyeken a metakommunikáció sokat elárul a hierarchiáról és a lélek állapotairól (A huszár és a pálinka, 1915 körül). A fotótechnikai lehetőségek és a hadiszerecsen engedte mértékben megpróbált közel férkőzni az eseményhez, még ha az legfeljebb egy ágyú elsütése volt is. Igen szórta témájú és komponálásmódú képeiben három közös tulajdonság azért észrevehető. Egyfelől a körülményekből adódó korlátokon találékonyan lépett át olyan témákat és szituációkat találva, amelyekben érdemi észrevételeket tehetett a háború folyásáról. Másfelől nem törekedett heroizálásra: nem a hős katona képi szimbólumát alkototta meg, hanem a katonára figyelt. De – harmadfelől – túl sötét képet sem festett, nem tobzódott a halott testek és ijesztő sebesülések látványában.

Balogh Rudolf a fotográfia azon korszakában lehetett haditudósító, amikor a riporterekre még nem nehezedett a szörnyűségig való fokozás kényszere. Az egyik legszebb képe talán a Tábori kórház egy templomban: nemcsak a sebesültek elhelyezésére, a gyógyítás eszközeire fordíthatunk elegendő figyelmet, hanem a riadt arcokra is, a fekvő katonák és a fából faragott barokk angyalok riadt arcára. (Megtekinthető február 28-ig.)

BÁN ANDRÁS

Birkás Ákos: A populista odaliszk álma, 2014, olaj, vászon, 160 x 120 cm

Birkás Ákos

A másik árnyéka (Der Schatten des Anderen)

2015. január 10 – március 7.

Galerie EIGEN + ART Leipzig

Spinnereistraße 7 / Halle 5D - 04179 Leipzig Tel.: +49.341.960 7886
leipzig@eigen-art.com www.eigen-art.com Nyitva: kedd-szombat 11–18 óráig

a képzőművészeti élet eseményei

artRoll

artAkkord

artKomm

www.ikon.hu

A helyesírás gyakorlására és az íráskészség javítására korábban az iskolai órákon a tanítók gyakran mondtak el vagy olvastak fel szövegeket, amelyeket a tanulók leírtak. A módszer régiesen diktandónak, diktálás alapján történő írásnak, néhány évtizede pedig tollbamondásnak neveztek.

A tanulók olykor görcsösen szorították a tollszárat, esetleg óvatlan pillanatban rágták a végét, és idegességükben a kelleténél többször

toll – kiküszöbölte ezt a fogyatékos-ságot, és könnyebbé tette az egyenletes írást, a hosszabb vonalak meghúzását, a folyamatos rajzolást.

Petőfi Sándor 1844 szeptemberében kedves-tréfás verset költött a színlapírással pénzt kereső pályá-

130 éves a töltőtoll

Tollbamondás

Lászlóra...? Ha elfogadjuk az óbudai remete állítását az általa tisztelt elődökről, akkor a régi tollakat, vagy legalábbis azok egy részét értékes tárgyaknak, dísz tárgyaknak, olykor műtárgynak tekinthetjük, és gyűjtésre érdemesíthetjük.

tolltartó, tinta, tintatartók, papírok, tisztítóeszközök. A témával foglalkozó kiadványok szintén a gyűjtés tárgyát képezik, azaz a hazai és idegen nyelvű könyveknek, gyártmányismertető katalógusoknak helyet kell találnunk kollekcióinkban.

Ajánlott kezelhető mennyiségű, szakszerűen tárolt, raktározott, valamint írásos, vagy számítógépes nyilvántartással kiegészített gyűjteményt fenntartani. Tíz- vagy százezres nagyságrendű anyag dokumentálása, egyenkénti sor-számozása, részletes leírása, típus-meghatározása, esetleg lefényképezése nem könnyű és sok türelmet, rengeteg időt igénylő feladat. Talán furcsának és feleslegesnek tűnik egy gyári termék méreteit tolmércével lemérni és a nyilvántartásba beírni, de előfordul, hogy megéri. Lényeges a cég gyártmányismertetőjével történő egybevetés is. Ekkor derülhet ki, hogy egy kevésbé gyakran előforduló változat került hozzánk, melynek értéke máris más nagyságrendet jelezhet.

A tárgyleírásakor történő, nagyító alatti szemléléskor, vagy a fényképezés erősebb megvilágításában észrevehetünk olyan eltérő színárnyalatokat, rejtett deformálódásokat, apró töréseket, repedéseket vagy korábbi javítások nyomait, amelyek addig elkerülték figyelmünket. Egy-egy érdekesebb darabot a téma iránt érdeklődőknek könnyebb fotón be-

Fotók: © Fejér Zoltán, 2015

Magyar gyártmányú töltőtoll zakózsebben

mutatni, mint a sérülékeny tárgyat mozgatni. Kollekciónk reprezentálására, illetve esetleges publikációkhoz vagy biztosítás kötésekor is jó szolgálatot tesznek a rendelkezésünkre álló felvételek.

A gyűjtés kikerülhetetlen eleme az érték kérdésköre. A tárgy megszerzése felemészthet egy adott összeget, de olykor tiszteletünk, megbecsülésünk, rajongásunk nem fejezhető ki konkrét számokkal. Némely gyártó híres tervezőt kér fel közreműködésre. Napjainkban a párizsi S. T. Dupont cég aranybevonatú, vörös lakkozású tollkészletét Karl Lagerfeld tervezte. A csipetű végébe vörös achátot illesztő divatdiktátor híres elődök nyomába lépett. A Parker cég például a mára legendássá vált 51-es modelljének, valamint a hozzá illeszkedő asztali tolltartó külsejének kialakítását az 1940-es években a Bauhaus akkor már világhírű képzőművésze, Moholy-Nagy Lászlóra bízta.

FEJÉR ZOLTÁN

Képlet, milliméter-papír, töltőtoll

Műszaki számítás töltőtollal

is belemártották a pad közepén lévő mélyedésbe illesztett tintatartóba. A mártogatós toll hosszú ideig a betűvetők legfontosabb eszközének számított. A kéziratok nagy részén felismerhető az ilyen típusú eszköz használata, a tollhegyről több tinta került a papírra a bemártás után, majd a fogyással arányosan a vonalak halványabbak lettek. A mártogatás ütemezése meg-megszakította a folyamatosságot; az írásképet általában az egyenetlenség jellemzi.

A 130 évvel ezelőtt megjelent megtölthető tollszár – azaz a töltő-

társról, aki a honorárium átvételkor azonnal tintát vásárolt, zsebre vágta, és örömeiben ugrándozott, amitől foltos lett a kabátja... A töltőtollal egy időben, 130 évvel ezelőtt született Kosztolányi Dezső versciklusában színes tintákról álmodott – szerinte „legszebb a sárga...”. Dedikált kötetei viszont arról tanúszkodnak, hogy ő maga általában zöldet használt. Krúdy Gyula némi túlzással azt állította: a XIX. században a magyar író egyetlen vagyontárgya a tolla. Vajon kire gondolt, Tóth Kálmánra, Szabados Jánosra, Szelestey

Az elmondottak alapján kollekcióinkba illeszthetünk egy korábbi ceremóniában fontos szerepet játszó tárgyat, vagy ismert használó tollát, esetleg kedvenc típusának egy példányát. A Montblanc cég 1992 óta évente a világirodalom egy-egy klasszikusának tiszteletére luxus kivitelű töltőtollakat jelentet meg. Ilyeneket, vagy hétköznapi használatra szánt darabokat egyaránt gyűjthetünk. Vadászhatunk gyári új, eredeti csomagolásban lévő példányokra, vagy megelégedhetünk jó állapotú, de már használt tollakkal is. Utóbbiaknál fontos lépés a tárgy megtisztítása, valamint szükség esetén konzerválása, azaz az állagvédelem érdekében végzett fizikai és kémiai kezelése, a raktározáshoz szükséges tartósítása. Lehetséges, hogy ennek a műveletsornak az elvégzésével már szakembert kell megbízunk.

A tárggyegyüttes kialakításának alapja lehet egy-egy gyártó cég – Pelikan, Waterman, Faber-Castell –, vagy az előállítás helyének, idejének preferálása. Eldöntendő az is, hogy az adott márka valamennyi típusát kívánjuk-e birtokolni. Fontos eleme lehet a töltőtollgyűjtésnek a műszaki fejlődés bemutatása, egy-egy technikai megoldás első megjelenése valamely tolltípuson.

A toll lényeges része a gyakran nemesfém-ből előállított tollhegy, melynek vágása, azaz végének legalább tucatnyi formája befolyásolja a leírt vonal kialakulását. A használat közben történő elfordítás, illetve a vágáshoz képest párhuzamos, vagy merőleges húzás különböző szélességet eredményez, ami rendkívül egyedivé teszi az írást, rajzolást. Ez a kiindulása a díszes-művészies betűvetésnek, a kalligrafálásnak, és a gömbölyített-vastagított vonalakat használó rondírásnak is.

Ugyancsak bővíthető a gyűjtemény a kapcsolódó termékekkel:

Egy áramvonalas példány

LEGYEN ÖN IS MŰÉRTŐ

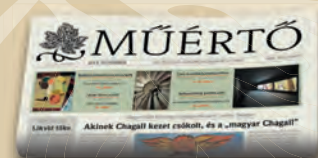

Aristide Maillol: Mme Maillol portréja. 1894. Musée Maillol - Fondation Dina Vierny. © Aristide Maillol / ADAGP Paris 2014

KAPHATÓ A NAGYOBB ÚJSÁGÁRUSOKNÁL!

ÉVES ELŐFIZETÉS **15%** KEDVEZMÉNNYEL.

ELŐFIZETHETŐ: bolt.hvg.hu/egyebkiadvanyok
TEL.: (06-1) 436-2045, fax: (06-1) 436-2012,
E-MAIL: ugyfelszolgalat@hvg.hu

www.muerto.hu

Virág Judit Galéria, Budapest

Ez már mindig „az” a Berény marad

Láttunk már igazán sikeres, felívelő szakaszokat, válság közeledtét és a gödör legmélyét. Amit még nem láttunk, az a nyílt és személyeskedésektől sem mentes vita az aukciós tételekről, blogon, közösségi oldalakon, hogy a vélemény és az ellentét még véletlenül se maradjon a magánügy vagy a szűk szakmai diskurzus szintjén.

Ha egy tétel valódisága – kellőképpen megtámasztva tényekkel és szakmai indokokkal – kétségbe vonható, azt nyilván érdemes szóvá tenni. De vajon mennyire szolgálja a kétes helyzetek tisztázását, a vevők és az eladók bizalmát, ha egy aukciósház kommunikációs stratégiáját, a kikiáltási árak megállapítására vonatkozó politikát, a művek címadását alázzák, utólag pedig a vevők ízlését minősítik, ráadásul ha a piac szereplői – kereskedő vagy egy másik ház szakértője – teszi mindezt? A legutóbbi december leginkább erről szól: szópárbajról, támadásról, magyarázkodásról, az árverések előtt és után egyaránt. Ötletek nem születtek a hazai műtárgybírálati rendszer rendbetételével kapcsolatban, csak ország-világ előtt vált világossá, hogy ki kivel rúgta össze a port véglegesen.

A Stuart Little-sztori Berény Róbert Hollywoodból előkerült műve (Alvó nő fekete vázával) kapcsán

többek érzékenységet is sértette. Holott jelentkezzen az a kereskedő, aki ilyen esetben ne használná a történetet a tétel reklámozására. A nemzetközi média szereplői nyilván nem dilettáns sajtómunkások, ha ráugrottak az eseményre. Sosem tudjuk meg, hogy mennyit ért volna a festmény Hugh Laurie (lásd még Doktor House) twitterbejegyzése és a megtaláló Berény-szakértő Barki Gergely élő bejelentkezései nélkül. De nem is érdekes, mert ez a kép már örökké „az” a kép lesz, tehát a mindenkor árazása figyelembe fogja venni a 2014-ben hozzárendelt történetet. Most 70 millió forint volt az ára, vagyis becsértéke közepén kelt el. Ha hinni lehet a városban terjedő híreknek, akkor a kép itthon marad, a vásárló magyar gyűjtő.

Mivel Berény és kalandja az állami gondozásból kimentett egérrel erősen magára vonta a figyelmet, egyben el is terelte az árverés többi tételéről. Így minden, kifejezetten magas leütési ár meglepetést okozott. Az egyik ilyen Egry József Viharos öböl című olajképe volt, 16 millióról indítva 61 milliós eredménnyel, feltehetően a legmagasabbal, amit Egry bármelyik művéért valaha kifizettek. A történet itt nem annyira hollywoodi, ellenben érdekes a művészettörténet számára: a művész Szél című kompozícióját festette át, pon-

tosabban módosította Viharos öbölé, márpedig igen ritkán fordul elő, hogy valaki az egyébként már kiállított művével legyen elégedetlen, és alaposan hozzányúljon. A Szél 1936-ban még létezett, a Viharos öbölként jegyzett változat 1939-ben került a közönség elé.

Scheiber Hugóé megint csak másik történet: a tavaly év végén megjelent monográfia és a kapcsolódó felvezetés megpróbálta újrarajzolni a művészettörténet által lesajnált, a gyűjtők és a hamisítók által olyannyira kedvelt művész imázsát: az ismert toposzok hangsúlyozásával (szegény, szivarozó, hedonista kisember) és az életút új nézőpontokból való áttekintésével. A konkurencia kötete magas labdát adott Virág Juditéknak az Önarckép színes hátter előtt című festmény elárverezéséhez, mivel a szerző (Molnos Péter) ezzel a művel (is) igyekszik Scheiber helyét „a legnagyobb magyar festők között” kijelölni. Kétségtelen, hogy ez a kép „extra” az életműben, ám igen sok festőtől kellene a legnagyobbaknak azt a listáját összeállítani, amelybe az eredendő tehetségét a szó szoros értelmében aprópénzre váltó Scheiber is befér. A 14,5 millió leütési ár is „extra” volt.

Czöbel Béla szentendrei életműkiállítása alapvetően nem befolyásolta a termékeny művész piacát,

Berény Róbert: Alvó nő fekete vázával, olaj, vászon, 64x87 cm, 1927–1928

hacsak úgy nem, hogy a tárlat kapcsán került először Magyarországra egy korai vászna, a Csendélet az ablak előtt. A festmény pontos datálása is problematikus, ahogyan Czöbel életében maguk az 1910-es évek, a kényszerű otthonváltogatásokkal. Annyi azonban bizonyos, hogy a mű 1918-ban már hollandiai magángyűjteményben volt, és onnan érkezett a kiállításra, majd az árverésre. Leütési ára 24 millió forint lett, meghaladva becsértékét, de hát korai Czöbelt elvétve találni csak a piacon. Ugyanennyin végzett egy szintén korai ritkaság, mégpedig Kádár Béláé, akinek 1921 körüli olaj Kalapos önarcképe Szobotka Imre kubista korszakát idézi – az igen kevés Kádár-önarcképek egyike.

Mivel a fentiekben nem az egyébként a régi dicsőséget idé-

ző árverés legmagasabb leütési árai, hanem különlegesebb tételei közül válogattunk, idefér néhány régóta esedékes sor Bornemisza Lászlóról, aki az elmúlt néhány évben sikert sikerre halmoz, elsősorban a Virág Judit Galéria árverésein. Az 1910-ben született és 1995-ben elhunyt autodidakta képzőművész életrajza szerint a hatvanas–hetvenes években leginkább külföldi kisgalériákban és a Képcsarnok Vállalat termeiben állította ki groteszk, meseillusztráció-szerű képeit, amelyekből sokáig egyetlen darab sem volt látható, mostanában pedig rendszeresen feltűnik szezononként három-négy darab, minden alkalommal a kikiáltási árat messze meghaladó leütésekkel. Ezúttal a 360 ezer forintról induló Finn mesebeli táj (1974) 1,5 millióért kelt el, ami egészen elképesztően sok a képcsarnoki festők körében; a kisebbik, A tűnő idő emlékei (1975) pedig 550 ezerért lelt gazdára, és ezzel nem kevésbé méltó az említésre. Talán egyszer kiderül, hogy egyetlen hagyatékáról és tudatos piacépítésről van-e szó, vagy egyszerűen ennyire divatos ma Bornemiszt vásárolni.

Ritkán szólnak a Virág Judit Galéria kihagyhatatlan Zsolnay-blokkjáról, most mégis muszáj, hiszen két, Rippl-Rónai József által kézzel festett csempeképet is elindítottak. A Csenkey Éva által 1898-ra datált, virágcsendéletet ábrázoló mindkét kerámia ismeretlen volt eddig a szakértők számára.

GRÉCZI EMŐKE

Kieselbach Galéria, Budapest

Csattanós évzáró, rekordokkal

A gazdasági világválság kirobbanása óta eltelt időszak legerősebb árverési anyagaként harangozta be téli szezonzárójának 230 tételét a Kieselbach Galéria, s mint azt az eredmények igazolták, okkal.

A gyűjtők és befektetők újra növekvő étvágját már a Virág Judit Galéria egy héttel korábbi aukciójának háromnegyed milliárd forintot meghaladó forgalma is jelezte, így nem csoda, hogy zsúfolásig megteltek a Hotel Marriott e célra korántsem ideális báltermének székerei. A helyiségre ráadásul olyan félhomály borult, hogy néhányan csak mobiltelefonjuk fényénél tudták a katalógusban követni a gyorsan pergő eseményeket. Apró katalógus: a kiadvány alaposságát már a legutóbbi árverésen is méltattuk. Az elismerés most is kijár, bár ezúttal több hiba maradt a vasos kötetben, és egyik-másik analógia kisé erőltetettnek tűnt. Ezek azonban csak szépséghibák; magas színvonalú anyagot sikerült összeállítani számos kiemelkedő művel, és jó döntés volt az is, hogy az alacsonyabb árú kiegészítő tételeket többnyire nem a jól ismert mesterek gyengébb tucatmunkáiból állították össze, hanem inkább kevésbé ismertek, köztük határon túli magyar festők kvalitásos alkotásaiból.

A kínálat színvonalát jelzi, hogy közel tucatnyi tétel volt védett, és 51 mű becsértéke haladta meg az ötmillió forintot. Nagy arányban szerepeltek az anyagban jelentős gyűjteményekben már megfordult festmények. A katalógusban felsorolt nevekből –

Czigány Dezső: Csendélet, 1911 körül, olaj, vászon kartonon, 53,5x39 cm

Hatvany Ferenctől Nemes Marcellig, Bedő Rudolftól Kolozsváry Ernőig, Vasilescu Jánostól Rácz Istvánig – könnyűszerrel összeállítható a hazai műgyűjtés története, de akadtak tételek a Szépművészeti Múzeum vagy éppen a zürichi Kunsthaus gyűjteményéből is.

Az itthon előkerülő kincsek mellett ismét sikerült külföldről hazacsábítani néhány jelentős alkotást. Utóbbiak közül kiemelkedik Berény Róbert korai vászna, a Napközben, amelyért megadták becsértéke alsó határát, a 20 millió forintot, továbbá Czigány Dezső 1911 körül festett csendélete, mely viszont nem jutott tovább 7,5 milliós kikiáltásánál. A Nyolcak amúgy is nagy számban voltak képviselve: a csoport hat tagjától összesen 15 alkotásra lehetett

licitálni, köztük az árverés sztártételére, Márffy Ödön Salome című festményére, melyet legutóbb a Nyolcak Szépművészeti Múzeumban rendezett kiállításán láthatott a nagyközönség. A mű egyike a magyar avantgárd utolsó, még magánkézben lévő nagyméretű, reprezentatív alkotásainak, így nem véletlen, hogy 45 millióról 72 millióra kúszott fel az ára. Ez az összeg nemcsak Márffy számára jelent életműcsúcsot, de megjavította a Nyolcak egy héttel korábban Berény Róbert által felállított rekordját, s egyben a 2014-es év legjobb hazai eredménye.

A legalább pályájuk egy szakaszában Nagybányához kötődő mesterek hagyományosan gazdag kínálatában ezúttal nemcsak az aukciók olyan állandó és keresett szereplőinek munkáira lehetett licitálni, mint Ziffer Sándor, Perlrott Csaba Vilmos vagy Nagy Oszkár, de felbukkant a magángyűjteményekben mindössze kilenc ismert festménnyel képviselt Galimberti Sándor Óbudai részlete és Hollósy Simon Tengerihántásának egyik változata is. Előbbi munkáért 36, utóbbiért 4,2 millió forintot adtak. Igen sikeresnek bizonyult a feledés homályából csak az utóbbi évtizedekben előbukkant Pechán József dekoratív látásmódú, 1911-es festménye is, amely 24 millióért kelt el. A vezető nagybányai mesterek árnyékában jól szerepeltek olyan kevésbé ismert alkotók is, mint Kiss Károly vagy Jakab Zoltán.

Márffy mellett az aukció másik sztárja Rippl-Rónai József volt, akinek öt festménye együttesen 106,5

millió forintos forgalmat hozott. Ku-koricas stílusú, időtlen hangulatú női arcképe, a Kék ruhás lány virágos kalapban korábban is indult már aukción; most a 38 milliós kikiáltás után 60 millió forint – az este harmadik legmagasabb ára – jelentette a végárlomást.

Aki pedig 65 milliós leütéssel beékelődött Márffy és Rippl-Rónai közé, nem más, mint Szinyei Merse Pál. Ezt az árat az 1870-ben festett Szerelmespárnak 48 évvel későbbi változata érte el. A 2014-es év tíz

Rippl-Rónai József: Kék ruhás lány, olaj, karton, 68x49,5 cm, 1909 körül

legdrágább képe közé még egy került be erről az aukcióról: Vaszary János Nők tükörrrel című 1901-es munkája, mely Nemes Marcell gyűjteményét is megjárta egykoron, és most 42 millióért cserélt gazdát.

Néhány érdekesség: Barabás Miklós árveréseken rendszeresen felbukkanó nagyszerű portréi közül, melyek az utóbbi években ritkán mozdultak el kikiáltási árukról, most egy apró, vegyes technikájú női képmása a becsérték felső határát meghaladó 850 ezer forintot kelt el; s végre kvalitásaihoz méltó árat ért Nagy István egy munkája: pasztell virágcsendéletéért 6,5 millió forintot adtak. Ez az ár magával húzta a művész egy kisebb alkotását is: a Zöld domboldal című pasztell a várt 400–600 ezer forinttal szemben egymilliót ért. Klie Zoltántól egyik legjelentősebb darabja, a Párizsból való hazatérése után két évvel, 1929-ben festett Párizsi pályaudvar megérdemelten jutott 14 millióról 26 millió forintig. Csatlóást okozott Szőnyi István reális becsértékkel, 6 millióról indított Beszélgetők (Zebegény) című olajképe: az egykor Kádár János tulajdonában volt képre nem akadt licit.

Az aukción a szokottnál több, tucatnyi külföldi tétel szerepelt, zömmel a XIX. századból és a XX. század első feléből, köztük olyan ismert mesterek művei, mint Georg Ferdinand Waldmüller vagy Leo Putz. Ezek piaca itthon szűk, ám több tétel a külföldi gyűjtők figyelmét sem kerülte el. Waldmüller 45 millióról indított, védett alpesi tájképe visszamaradt ugyan, de Putz Hölgy papagájjal című vásznáért megadták a 18 milliós induló árat.

A 230 tételnek a visszakérések után 93 százaléka kelt el, a forgalom – jutalék nélkül is – megközelítette az 1,1 milliárd forintot. A piac tehát visszaigazolta az anyag ismeretében magas előzetes várakozásokat. 2015 akár rekordév is lehet, ha sikerül tartani ezt a szintet.

EMŐD PÉTER

A téli szezont 2014 novemberében is a berni Dobiaschofsky aukciósház indította a színvonalat tekintve átlagos választékkal, viszonylag élénk érdeklődés mellett néhány szép eredményt is produkálva. A vezető tételek többsége nemritkán heves licitcsaták után talált új gazdára. Így Fernando Botero jó tíz éve festett, jellegzetes Tangójáért 250 ezer, Serge Poliakoff absztrakt kompozíciójáért a várakozásokat meghaladó 170 ezer, míg Marianne von Werefkin falusi látképéért a 70 ezres becsértékkal szemben 130 ezer frankot adtak. Az aukció legdrágább, 680 ezer frankra értékelt tétele, egy Miró-festmény viszont – talán szokatlan, bár a művész által az ötvenes években többször választott formája miatt – nem kelt el. Jól fogytak az alacsonyabb árfekvésű munkák, ami az optimista interpretáció szerint egy új, egyelőre még

Pierre-Auguste Renoir: Canal Grande, Velece, 1881
olaj, vászon, 53x64 cm

óvatosan vásárló gyűjtői réteg színrelépésének jele. A magyar tételek változozó sikerrel szerepeltek. A legnagyobb érdeklődés Beöthy István embernagyságú absztrakt faplasztikája iránt mutatkozott, amely becsértékének kétszereséért, 15 ezer

frankért váltott tulajdonost. A vártnál jobb áron, 2 ezer frankért kelt el Beöthytől egy kései gouache is. Vasarely 68 ezer frankra becsült 1983-as olajfestményére nem akadt licit, az eladásra kínált fél tucat szitanyomata közül viszont elkelt három. A Zürichben működött Kemény Zoltán sokszorosított absztrakt grafikája iránt nem volt érdeklődés. A luzerni Fischer aukciósháznál november végén feje tetejére állt a világ, ami aligha okozott örömet a házat nemzedékek óta tulajdonló családnak. A vezető tételek beraadtak. Ez a sors várt többek közt az egykoron a dallasi múzeum birtokát képező, 2 millió frankra be-

csült 1944-es Miró-olajképre; Pierre Bonnard két évvel korábbi, csaknem ugyanennyit érő kert-részletére vagy a modernek közül Ben Nicholson 300 ezerre becsült absztrakt kompozíciójára. Az est legdrágább tétele így nagy megle-

Svájci évrzáró

Elfogyott a lendület

petésre egy szinte miniatúr méretű női portré lett, attribúciója szerint a „XVI. századi itáliai iskola követőjének” alkotása. A fára festett olajképet szerény, 2–3 ezres becsértékkal indították, majd végeérhetetlennek látszó licitcsata után 210 ezer frankért ütötték le. Ennek csak egy magyarázata lehet: legalább két licitáló tudni vélte, ki a kép szerzője. Egyelőre a helyi sajtó is csak találgatja, hogy ők tévedtek-e, vagy az aukciósház nyúlt mellé... Némi gyógyírt a háznak legfeljebb Camille Pissarro törülköző nőket ábrázoló parányi munkája jelentett; a gouache felértékelt összegének közel duplájáért, 170 ezer frankért cserélt gazdát. Ami a magyar tételeket illeti, Neogrády László svájci magángyűjteményből beadott virágoskertjéért a várakozásnak megfelelő 2900 frankot fizettek, míg Péczely Antal 500 frankra tartott enteriőrje visszamaradt. Vasarely Luzernből sem hiányozhatott, de egy-egy litográfiája, illetve szitanyomata nem keltett érdeklődést.

A zürichi Germann modern és kortárs anyagából csak egy tétel ára lépte át a százezres küszöböt: Josef Albers Tisztelet a négyzetnek című emblematis sorozatának egy előtanulmányáért fizettek 160 ezer frankot. Am ezúttal is igen gazdag volt a választék a modern és kortárs művészet legismertebb mestereinek papíralapú, ritkábban egyedi, többnyire sokszorosított munkáiból. A magyar anyagból Fehér László Fiú szoborral című olajképe emelkedett ki, ám a 4–6 ezer frankra tartott kép nem váltott ki érdeklődést. Konok Tamás három sokszorosított grafikai összeállításban is szerepelt, többnyire svájci művészek mellett, ezek közül egy cserélt gazdát 340 frankért. Vasarely rekordgyanús eredményt ért el, hiszen mind a tíz munkáját megvásárolták, a sokszorosított grafikai lapok átlagára 400 frank körül alakult.

Edvard Munch: A mellű. Eva Mudocci, 1903
litográfia, papír, 60x46 cm

ként az alacsonyabb árfekvésű tételek felé irányult. A százezres küszöböt itt csak három tétel ára ugrotta át, a legtöbbet, 360 ezret egy Warhol-akrilkéért fizettek. Beragadt többek között Tony Cragg 2010-es nagyméretű krómaccél plasztikája, amelyért félmillió frank körüli összezeget vártak. A svájci mesterek aukcióján a Sotheby'shez hasonlóan Vallotton volt a sztár, sejtelmes hangulatú vízparti tájképe csak

Félix Vallotton: Naplemente, 1911
olaj, vászon, 54x81 cm

míg tavaly ilyenkor 7 tétellel is átlépték az egymillió határt, idén ez egyedül Renoir 1881-es Canal Grande, Velece című vásznával sikerült. Új, amerikai tulajdonosa 2,7 millió frankot, a 3–4 millió becsértéknél kevesebbet fizetett az impresszionista remekért. A többi csúcscategóriás tétel beragadt a hagyományosan a legnagyobb forgalmat hozó impresszionista és klasszikus modern aukción. Salvador Dalí 1941-es, Nautilus diadala című olajképe esetében ez a közel kétmillió frankos becsérték mellett akkor sem volt nagy meglepetés, ha tudjuk, hogy a festmény már keletkezése évében szerepelt a MoMA legendás Dalí-tárlatán. Váratlan volt viszont, hogy Fernand Léger sokszor, többek közt ugyancsak a MoMA-ban kiállított olajképe (becsérték 600–800 ezer frank) vagy Chaim Soutine Veleencei Biennálét is megjárt, hasonló értékre tartott erőteljes női portréja sem keltett érdeklődést. Ezen a napon a 100 ezer frankot mindössze öt tétel lépte át, amire a Kollernél régen nem volt példa. Még a Svájcban mindig jól szereplő Erdélyi-Gaál Ferenc sem tudott javítani a statisztikán: különböző korszakaiból származó öt olajképe közül csak kettő talált vevőre 6, illetve 14,4 ezer frankért. A helyzet a modern és kortárs aukción sem volt jobb, a kereslet fő-

nem 700 ezer frankot hozott. Egyedül a grafikai aukción alakultak ki látványosabb licitcsaták, melyek jóval a becsérték fölé, 280, illetve 210 ezer frankra tornázták fel Edvard Munch és Roy Lichtenstein egy-egy munkájának árát. A svájci piac meglehetősen erőlen képet mutatott az utóbbi hónapokban. Úgy tűnik, Párizs mellett a svájci városok is vesztesei lehetnek a nemzetközi műkereskedelem nagy központjai közötti versenyfutásnak. Ennek mélyebb okai még elemzésre várnak, ám az biztos, hogy nem használnak a piacnak a svájci banktitkon keletkezett rések, a svájci bankok kényszerű szabadulása a külföldi ügyfelek egy részétől, ahogyan a jogszabályi szigorítások sem. Svájcban az orosz vásárlók nagyobb hányadot képviselnek, mint New Yorkban vagy Londonban, ezért az orosz váság, a rubel mélyrepülése is erősebben érinti ezt a piacot. A feltörekvő ázsiai és dél-amerikai országok friss vásárlóerőt jelentő gyűjtői pedig hol földrajzi, hol történelmi vagy nyelvi okokból ugyancsak az amerikai és az angol piacot részesítik előnyben. Kérdés, van-e valami Svájc tarsoyában, amivel meg tudja állítani a negatív trendet, mely nem drámai ugyan, de mind jobban érzékelhető. EMÓD PÉTER

27 árverés február 7.–március 14.

Aukciós naptár

nap	óra	axio	tárgytipus	árverező	árverés helye	kiállítás helye	ideje
02. 07.	11.00	65.	festmény, grafika, műtárgyárverés	Műgyűjtők Háza	II., Zsigmond tér 13.	az árverés helyszínén	az előző héten
02. 08.	13.00	31.	nemzetközi bélyegárverés / az Osztrák-Magyar Monarchia és a szomszédos országok postatörténete, tévnyomatok, okmánybélyegek	Dunaflia Bélyegkereskedelem	XIII., Adina Hotel Bp., Hegedűs Gy. u. 52–54.	www.dunaflia.hu	az előző héten
02. 08.	18.00	☒	filatélia, képeslap, papírrégiség, fotó	Helvettörénet Papírrégiség Antikvárium	www.htaukio.com	XIV., Varsó u. 8.	folymatos
02. 09.	18.00	2.	művészeti aukció	Temesi-Visnyei Galéria	VII., Dózsa Gy. út 44.	www.visnyei.hu	az előző héten
02. 11.	levelezési		filatélia	Pest-Budai Árverezőház	levelezési árverés	VII., Erzsébet krt. 37. I. emelet	www.bedo.hu
02. 12.	18.00	☒	45. ékszerlicit	OREX Óra-Ékszer Kereskedőház Zrt.	OREX Óra-és Ékszerszalón, VI., Andrassy út 64.	az árverés helyszínén	www.orex.hu
02. 12.	17.00		könyv, plakát, kézirát	Pest-Budai Árverezőház	VII., Erzsébet krt. 37. I. emelet	az árverés helyszínén	az előző héten
02. 12.	18.00	17.	aukcó / papírrégiség, bélyeg, fotó, képeslap	Krisztina Aukciósház	www.krisztinaaukcioshaz.hu	online	febr. 12-ig
02. 13.	levelezési		értékjeggy	Pest-Budai Árverezőház	levelezési árverés	VII., Erzsébet krt. 37. I. emelet	www.bedo.hu
02. 14.	11.00	66.	festmény, grafika, műtárgyárverés	Műgyűjtők Háza	II., Zsigmond tér 13.	az árverés helyszínén	az előző héten
02. 19.	18.00	☒	244. filatélia, papírrégiség, festmény, műtárgy, numizmatika, könyv	Darabanth Aukciósház	www.darabanth.hu	VI., Andrassy út 16.	az előző héten
02. 19.	17.00		műtárgy	Pest-Budai Árverezőház	VII., Erzsébet krt. 37. I. emelet	az árverés helyszínén	az előző héten
02. 19.	18.00	☒	szalonárverés / festmény, műtárgy	Párisi Galéria	V., Múzeum krt. 3.	az árverés helyszínén	az előző héten
02. 21.	11.00	67.	festmény, grafika, műtárgyárverés	Műgyűjtők Háza	II., Zsigmond tér 13.	az árverés helyszínén	az előző héten
02. 23.	18.00		kamaraaukcó	Temesi-Visnyei Galéria	VII., Dózsa Gy. út 44.	www.visnyei.hu	az előző héten
02. 26.	levelezési		papírrégiség, filatélia	Pest-Budai Árverezőház	levelezési árverés	VII., Erzsébet krt. 37. I. emelet	www.bedo.hu
02. 27.	17.00		numizmatika, militaria	Pest-Budai Árverezőház	VII., Erzsébet krt. 37. I. emelet	az árverés helyszínén	az előző héten
02. 28.	18.00	☒	22. nemzetközi aukció / filatélia, papírrégiség, festmény, műtárgy, numizmatika, könyv	Darabanth Aukciósház	www.darabanth.hu	VI., Andrassy út 16.	az előző két héten
02. 28.	11.00	68.	festmény, grafika, műtárgyárverés	Műgyűjtők Háza	II., Zsigmond tér 13.	az árverés helyszínén	az előző héten
03. 05.	18.00	☒	245. filatélia, papírrégiség, festmény, műtárgy, numizmatika, könyv	Darabanth Aukciósház	www.darabanth.hu	VI., Andrassy út 16.	az előző héten
03. 06.	18.00		18. aukció / papírrégiség, bélyeg, fotó, képeslap	Krisztina Aukciósház	www.krisztinaaukcioshaz.hu	online	febr. 12.–márc. 6.
03. 07.	11.00		69. festmény, grafika, műtárgyárverés	Műgyűjtők Háza	II., Zsigmond tér 13.	az árverés helyszínén	az előző héten
03. 10.	17.00		9. grafika kamaraaukcó	BAV Aukciósház	V., Bécsi u. 1.	az árverés helyszínén	az előző héten
03. 12.	17.00		könyv, plakát, kézirát	Pest-Budai Árverezőház	VII., Erzsébet krt. 37. I. emelet	az árverés helyszínén	az előző héten
03. 12.	18.00	☒	46. ékszerlicit	OREX Óra-Ékszer Kereskedőház Zrt.	OREX Óra-és Ékszerszalón, VI., Andrassy út 64.	az árverés helyszínén	www.orex.hu
03. 13.	levelezési		képes levelezőlap / nagyárverés	Pest-Budai Árverezőház	levelezési árverés	VII., Erzsébet krt. 37. I. emelet	www.bedo.hu
03. 14.	11.00	70.	festmény, grafika, műtárgyárverés	Műgyűjtők Háza	II., Zsigmond tér 13.	az árverés helyszínén	az előző héten

A ☒ logóval jelölt aukciókon online lehet licitálni és/vagy az axioart.com címen a katalógusok megtekinthetők.

axio · art Megtalálja a Műértőt az axioart.com-on is! www.axioart.com

A Dorotheum évtizedeken át a régi piktúra terén számított piacvezetőnek. Később fokozatosan felzárkózott ehhez a XIX. század festészetéhez, a divat változása nyomán pedig idővel az utóbbit háttérbe szorította az avantgárd. Legújabbán a kortárs generáció tört előre. Martin Böhm igazgató az elmúlt év során ebben a kategóriában bővítette leginkább a kínálatot, amit a jövőben is folytatni tervez.

A bécsi aukciósház 2014-es összesítése szerint a legmagasabb értéken Frans Verbeeck XVI. századi flamand mester A bolondok vására című festménye lett gazdára. A sokalakos, allegorikus és méretét tekintve monumentális vászon a 900 ezer–1,2 millió becsértéktől az osztrák árverések történetében is kimagasló 3 millió 35 ezer eurós leütésig jutott, amivel a művész valaha elkelt legdrágább festményévé lépett elő.

A második legértékesebbnek bizonyult tétel az 1 millió 79 300 euróért gazdát cserélt olasz modern Lucio Fontana Térkoncept című (1957) vegyes technikájú, absztrakt kompozíciója lett; a harmadik pedig – 969 419 eurós vételárral – egy kortárs mű, az 1928-ban született amerikai Robert Clark Indiana Számok egytől nulláig (1978/2003) című arab számsorának félméteres, színes zománcból bevont alumínium kispasztikai ciklusa.

A novemberi kortárs árverés 14 millió eurót meghaladó forgalmával a legmagasabb bevételt jelentette a Dorotheum több mint három évszázados történetében. Az ír származású amerikai Sean Scully Lucia 1992–1996 című nagyméretű geometrikus absztrakt olajképe a terve-

A Dorotheum 2014-ben

A kortárs előretörése

Maria Lassnig: Az erdő, 1985
olaj, vászon, 205x140 cm

zett sáv fölött, 934 230 euróval végzett; a német Martin Kippenberger Fred, a béka (1989–1990) sorozatának egyik cím nélküli darabja a 280–350 ezer eurós elvárás megháromszorozva, 873 300 eurós leütéssel teljesítette túl.

Lucio Fontana már említett Térkoncept-ciklusának darabjai az éves statisztikában még egy hatodik és egy hetedik helyezést is begyűjtöttek. A Várakozások 65-66 T 21 (1965–1966) jelzésű, függőlegesen behasogatott, citromsárgára festett vászon a tervezett 450–650 ezer felett, 769 500 eurón zárt; míg az egy

évtizeddel korábbi, 1955-ös datálású változat – fekete akrilalapon kavicsapplikációval és luggatással – 653 800 eurón végzett. Sigmar Polke 1986-ból való, cím nélküli, vegyes technikájú, festett és csurgatott kétméteres kartonja 588 533 eurót ért.

Amint azt a rendkívül alacsony, 90 és 120 ezer euró közötti becsérték is mutatja, még a szakértők sem vártak ekkora, világrekordot jelentő, 573 300 eurós sikert az avantgárd Paolo Scheggi Reflexzónák (1965) című, hófehér színezésű, három rétegben egymásra ragasztott vásznáért. Megelőlegezték viszont a bizalmat az osztrák kortárs festészet 95 esztendősen tavaly elhunyt nagyszonyja, Maria Lassnig számára, amikor Az erdő (1985) című kétméteres alkotását eleve magasabbra, 220–320 ezer euró közöttre becsülték. De az alkotás még így is minden korábbi művénel nagyobb összeget, 491 ezer eurót ért; sőt Lassnig egy vörös önportréjával kombinált 1970-es csendéletért is közel ennyit, 417 800 eurót kaptak. A kortársak közt Giuseppe Uncini 1961-es, másfél méteres, 80–120 ezer közé sorolt vasbeton relief-jének 295 800 eurós leütése ugyancsak világsúcsot jelentett a művész számára.

Noha egyesek lemaradtak a rekordok tízes listájáról, a húszas-harmincas évek modern mesterei továbbra is népszerűek. Így Egon

Schiele egyik ülő női aktja jóval a 140–220 ezer eurós elvárás fölött, 405 600 eurónál váltott tulajdonost; Alexander Archipenko 1913-ban tervezett, majd 1957–1964 között bronzba öntött és patinázott, erősen stilizált fejplasztikája 283 600 euróba került. Tullio Crali Koldus és Tabarin (társadalmi ellentét) című 70–100 ezer euró közötti, futurista, politizáló olajképe falapon 146 700

Alexander Archipenko: Fej, 1913
bronz, 47,5 cm, öntés: 1957–1964 között

eurót hozott, ami nála is világrekordot jelent.

A XIX. századi festészet visszafogottabb fogadtatása ellenére a híres orosz tengerfestő, Ivan Konsztantyinovics Ajvazovszkij cirkill feliratú, Nyári nap a Krímben (1867) című fürdőjelenete a mini-

mális 20–25 ezer eurós alapszint-ről 186 ezres leütésig araszolt. Az id. Markó Károly stílusára és téma-választására emlékeztető cseh Adolf Kosarek mediterrán hangulatú, szélesen kitárulkozó, idealisztikus panorámája a 40–60 ezer eurós indítás után szintén világsúcsot ért el 149 400 eurós végeredményével.

Régi hagyomány és kizárólag a bécsi palota specialitásának számít az úgynevezett Kaiserhaus árverés császári és főúri relikviákkal. Az arisztokrata-aukciók eddigi történetében tavaly született a legmagasabb leütés, amikor Erzsébet királyné (Sissi) mindössze 2–4 ezer euróra tartott, gyászszalaggal és fekete fátyollal díszített lovaglókalapjáért 134 500 eurót fizettek.

Újdonság volt viszont júniusban a frissen létesített ázsiai részleg árverési premierje. Ezen a Csing-dinasztia idejéből való, ritka, nyolcdarabos, 50–60 ezer eurós becsértékű lápiszlazuli-gyűjtemény árát 268 700 euróig verték fel az érdeklődők. Szintén újítás a Dorotheum korábbi tradícióihoz képest, hogy az antik ezüst nemzetközi kínálata mellett speciális aukciókat is rendeznek az orosz öt-vösök gyakran színes zománcból is díszített, egyházi vagy világi rendeltetésű remekeiből. A Vlagyimir Istenanya XVII. század elején festett ikonjához az 1900-as években Vaszilij Szemjonovics Szalamatin moszkvai fémműves készített rekeszománcos ezüstborítót, úgynevezett oklódot. A kegytárgy 80–90 ezer eurós becsértékét messze meghaladva, 207 700 euróért került új gazdájához.

W. I.

Német aukciósházak 2014-ben

Lovagi páncél és szovjet úrkapszula

Minden eddiginél jobb eredmények születtek tavaly a németországi árveréseken. Az anyagi gyarapodás több aukciósház esetében terjeszkedéssel is járt, a Grisebach például a berlini Fasanenstrasse 25. alatti műemléképületéhez csatolta a szomszédos, 27-es számú ingatlant, ezzel külön helyet biztosítva a XXI. század művészetének.

Egyébiránt a Villa Grisebach tavaszi aukciós ciklusa 18,5 millió eurót hozott, az őszi szezon novemberi eredménye pedig 21 millióra rúgott. Rendhagyó, hogy az általános műkereskedelmi trenddel ellentétben náluk valamennyi antik bútorra magas ajánlatokat tettek Orangerie-árverésükön, amely öt évszázad varia műtárgyait kínálja a legkülönbébb kategóriákban.

A XIX. századi festészet korábban rendkívül felkapott festőfejedelme, Adolf Menzel Fegyvertári fantáziák sorozatából az Álló lovagi páncélok (1866) fél négyzetméteres gouache-karton tanulmányát 100–150 ezer euró közé irányozták. A szolid becsléssel szemben végül egy svájci magánszemély 3 millió 295 ezer euróért vitte el a művet, ezzel mind a Németországban elkelt papírképek, mind Menzel alkotásainak tekintetében rekordot beállítva.

A válogatott alkotások licitjén Max Beckmann Viharos Északi-tenger (Wangerooge szigete) című, emigrálása előtti utolsó, a fasizmus allegóriájaként is értelmezett 1937-

Max Beckmann: Viharos Északi-tenger, 1937
olaj, vászon, 59x77 cm

es festménye szintén nagy sikert hozott 1 397 500 eurós leütésével. Feltűnést keltett a német romantika legendás alakja, Caspar David Friedrich ritkaságnak számító fekete-fehér fametszete is: a Nő pókhálól csupasz fák alatt (Melankólia) a 10–15 ezer eurós becsértékről jutott 901 ezer euróig. Edvard Munch A csók című, 180–240 ezer eurós tartományból induló színes nyomata végül 500 ezer euróért került skandináv magántulajdonba.

A müncheni Ketterer Kunst tavaly ünnepelte hat évtizedes fennállását. A jubileumi évben minden eddigi csúcsot megdöntve 46 millió eurós mérleggel zártak, 8 millióval tetézve a tavalyi eredményt.

A klasszikussá vált avantgárd eddigi népszerűségéhez képest is tovább nőtt náluk az érdeklődés az 1945 utáni periódus, valamint a kortársak iránt. Tavaly ezek a részlegek együtt 40 millió eurót hoztak,

ami 9 millióval haladta meg az előző évi bevételt. A legtöbbet, 3 millió 145 ezer eurót egy hongkongi telefonos licitáló fizetett a hat éve elhunyt világhírű japán absztrakt mester, Kazuo Shiraga Chijikusei Gotenrai (1961) című olajképeért. A festő-akcióművész az ötvenes évek közepétől előbb ujjával, majd tenyerével, később köteleken függve, lábbal festett. Dinamikus hatású művét 350 ezer euróról indították, és 2,6 milliós leütése vezetett a (járulékokkal együtt a 3 milliót is meghaladó) rekordhoz. Az expresszionista August Macke Thuni árkádok alatt (Sétatéri motívum) című 1913-as akvarellje 580 ezer eurós kikiáltással, másfél milliós leütéssel jutott délnémet tulajdonba, míg Kandinszkij Szövet (1923) című geometrikus absztrakt vízfestménye 190 ezerről indítva 1,1 milliónál cserélt gazdát.

A kortárs Günther Uecker kétszer is a milliós határ fölött végzett. Tisztelet Fontanának I. (1962) című szegecselt reliefje 200 ezres kezdéssel 1,05 millióig, míg az azonos technikájú Fehér szél (1992) a 380 ezres elvárásról 880 ezerig vitte. Tavaly a ház szenzációjaként szerepelt Egon Schiele Fekvő női akt felhúzott lábbal (1913) című ismeretlen gouache-műve, amely egy jelentős német magángyűjtemény mélyén rejtőzött a hetvenes évektől mostanáig. A mű 300 ezer euróról indulva végül 925 ezer euróért került egy belga műgyűjtő tulajdonába. A toplistán Victor Vasarely cím

és datálás nélküli akrilkompozíciója is megtalálható, ez 48 ezer eurós kezdéstől jutott 175 ezer euróig.

A kölni Kunsthaus Lempertz 25 millió eurónyi bevétellel zárult őszi szezonjáról legutóbbi lapszámunkban bővebben is írtunk. A végeredményből a modernnek és kortársak együtt 10,9 millióval részesedtek.

A régi mesterek kategóriájában a legnagyobb németországi sikert Matteo Giovanettinek a XIV. század

Kazuo Shiraga: Chijikusei Gotenrai, 1919
olaj, vászon, 130x162 cm

első feléből származó, temperával fatáblára festett oltárképpárja hozta számukra 2 millió 656 ezres leütéssel.

A cég eddigi történetében szintén kiemelkedő az ázsiai művészet 4,1 millió eurós forgalmat megvalósító árverése. A kínai porcelánra szakosodott Elbrecht-gyűjtemény darabjai közül egy XVII. századi ülő Bódhidharma arasznyi, hófehér figurája a 25–30 ezer eurós szerény

becsértéktől szárnyalt látványosan a 868 ezres leütésig; a Ming-dinasztia korából való nagyméretű bronz Buddha-szobor szintén magasan az eredeti elvárás fölött, 421 ezer eurónál végzett.

A kortárs kategória 7,1 milliós bevételével szintén csúcseredményt jelent a Lempertznél. Anselm Kiefer A páfrány titka (1946) című olajfestménye eredeti levélapplikációkkal egy délnémet licitáló jóvoltából jutott nemzetközi rekordszintre, 558 ezer euróig. Az avantgárd mezőnyben az expresszionista Ernst Barlach félméteres, ülő alakja, Az éneklő férfi (1928) a korai, számozott Fechttheim-kiadásból, a rangos Noack bronzöntő cég berlin-fridenai műhelyének 1930–1931-es kivitelezésében meg sem állt 694 ezer euróig.

Májusban nyílt brüsszeli kirendeltségükön nagy nemzetközi visszhangot keltett a Jules Barbier belga építész műemléki art nouveau házában rendezett kozmikus licitálása. Ezen egy 1,9 tonnás, kétszer is – 1977-ben és 1978-ban – a világűrben járt szovjet úrkapszulát 1,26 millió euróért ütöttek le. Tavaly a francia Artcuriállal közösen Monacóban tartott júliusi óra-ékszer-árverésükön szenzációs, 14 milliós bevételt könyvelhettek el; Párizsban pedig a jelentős Luba & Ernesto Wolf-gyűjteményből összeállított Afrika-aukciójuk saját legjobb várakozásait is felülmúlta.

WAGNER ISTVÁN

Központi Antikvárium, Budapest

Történelmi csúcs: 26 milliós Bolyai

Karinthy-kézirat, Radnóti-hagyaték, Nagysándor József aradi vértanú ismeretlen búcsúlevele, Deák és Széchenyi betűi mind szerepeltek a Központi Antikvárium december 5-i árverésén. A milliós tételek közül a legnagyobb szenzációt a két Bolyai közös matematikai munkája keltette 26 milliós leütéssel.

A szokásos év végi hajrá 2014-ben sem maradt el a könyvpiacon: november 19. és december 16. között 14 aukciót rendeztek. A Mike és Társa, valamint a Központi Antikvárium két árverést is lebonyolított, de a debreceni Bihar és a Crystal, az esztergomi Laskai Osvát, a Városház (volt Opera), a Studio és az Abaúj Antikvárium, az Árverés 90 Bt., a Portobello Aukciósház, valamint online a Babel és a Múzeum Antikvárium is alkalmat biztosított a licitálásra. A legnagyobb érdeklődés a Központi Antikvárium december 5-én sorra került 133. eseményét övezte, melyen az 1969 óta tartó újkori licitek több rekordja is megdőlt. A 2002 és 2004 közötti csúcsideőszak leütéseit is sokszor túlszárnyaló, 199 tételes aukción 22 védett tétel szerepelt, és kilenc egymillió forint feletti leütés született.

Hamar kiderült, hogy a közel 130 jelenlévő nem statisztálni érkezett. Már az első tétel is majdnem elérte a milliós határt. Az itáliai humanista, Marsilio Ficino nevéhez köthető ókori klasszikus fordítások gyűjteménye 1497-ben jelent meg a híres Aldus-műhely nyomtatásában. A 300 ezer forintról induló ritkaságért a helyszínen megjelentek egy telefonos licitálóval versengtek, végül a teremben ült vihette el 950 ezer forintért.

Születése 100. évfordulója alkalmából Herman Ottó két művét is felvette kínálatába a Központi. Az első hazai modern természettudós és utolsó polihisztor, a magyar őrségészet megteremtője, a honi néprajztudomány koncepcionális megalapozója, a természetvédelem atyja közismert tevékenységei mellett 1863-ban a lengyel szabadságharcosok sorába állt, majd hazatérve Kőszegen nyitott fényképésműtermet. Művei közül A nyíl (Budapest, 1906) és A magyar pásztorok nyelvkinése (Budapest, 1914) került kalapács alá. Az előbbi kötet Ballagi Aladárnak dedikált példánya 30 ezerről 150 ezer, az utóbbi vastag papírra nyomtatott luxusváltozata, Beöthy Zsolt-nak dedikálva, 150 ezerről 420 ezer forintig jutott.

A kéziratok tételei között szerepelt Karinthy Frigyes Akrobat-Ó! című írásának keltezés nélküli autográf kézirata. Kötetben – az Ötvenkét vasárnapban – először 1928-ban jelent meg, ám ez a feltételezhetően újságba szánt írás a sok javítás miatt lényegesen különbözik a könyvbeli változattól. A védetté nyilvánított, öt beírt oldalas munka 300 ezres kikiáltásról indulva 550 ezer forintért cserélt gazdát.

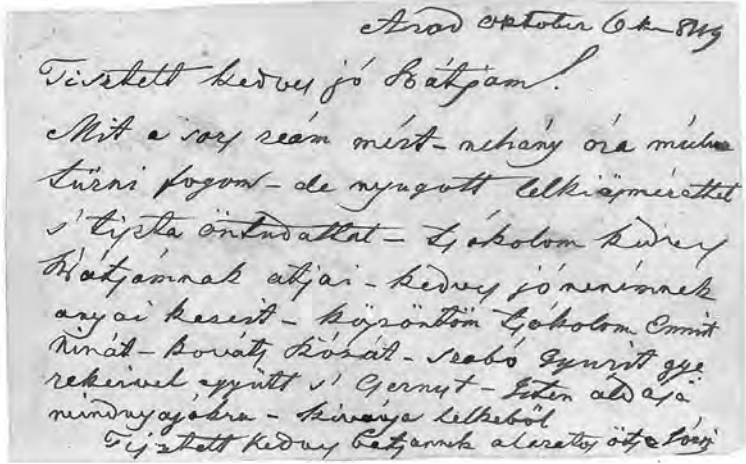
Szintén a kéziratok között kapott helyet Tersztyánszky Antal Hont vármegyei követ emlékkönyve az 1832–1836-os pozsonyi reformországgyűlésről. A becses lapokon összesen 165 résztvevő bejegyzése található, köztük Deák Ferenc, Klauzál Gábor és Fáy András írásával. Az 500 ezerről indult, szintén védetté nyilvánított művelődéstörténeti csemege 600 ezer forintért került új tulajdonosához.

Az értékes és rendkívül változatos kínálatot egy ősymotatvány, a kódexkorszak számos jellegzetességét magán hordozó tétel is erősítette. Bernardus Clarevallensis, azaz Clairvaux-i Szent Bernát Opuscula (Velence, 1495) című művének árát 400 ezerről 850 ezer forintra verték fel.

Radnóti Miklós özvegyének, a 102 éves korában elhunyt Gyarmati Fanninak hagyatéka már hetekkel halála után az aukciók kínálatába került. Eddig négy árverezőház aukcionált Radnótiék könyvtárából, de az értékesebb tételeket, összesen 29 kötetet itt, a Központinál indították. Kaszák Lajos Napjaink átértékelése című (Budapest, 1934) művének Radnóti Miklós számára dedikált példánya hozta az első komolyabb, 200 ezertől 700 ezer forintig tartó licitversenyt. Kisfaludy Károly A kérők (Budapest, 1906) című vígjátékának kiadói papírborítás, körülvágatlan példánya Radnóti névjegyével és autográf tulajdonosi bejegyzésével – „Glatzer Miklós könyvei” – 30 ezerről 440 ezer forintig jutott. Sík Sándor Győződ-e még? (Budapest, 1945) című verses-

és 1938 között kilenc kalendáriumot jelentetett meg – ezúttal a Szegedi Kis Kalendárium öt évfolyamát kínálták árverésre. Az 1934–1936 közötti köteteket a naptár fametszeteit készítő Buday György a költőnek és feleségének dedikálta, ezek 150 ezerről indulva 220–260 ezer forintért keltek el. Az 1932-es évfolyam első borítójának belső oldalán Radnóti feleségének szóló ajánlása olvasható: „Egyetlennek – Mik”. A 400 ezerről induló kalendárium megszerzése a helyszínen és telefonon licitálók, valamint vételi megbízók hosszú harcát hozta, melyet egy, a teremben ülő ajánlattevő nyert meg 7 millió forinttal.

A Régi Magyar Könyvtár tételei közül Pázmány Péter A setet haynal – csillag – után budoso luteristák vezetője (Bechben, 1627) című katolikus vitairatának első, korabeli pergamenkiadása lett a legértékesebb: 450 ezerről indulva 800 ezer forintig jutott. A kötet válasz Friedrich Balduin wittenbergi evangélikus professzor Pázmány legjelentősebb művéről, a Kalauzról írott bírálatára. A latin szövegre Pázmány magyarul válaszolt, s ezt így indokolta meg:

Nagysándor József honvéd tábornok, aradi vértanú saját kezűleg írt búcsúlevele
Arad, 1849. október 6.

kötete, „Fannynak, atyai szeretettel Sík Sándor” dedikációval 20 ezerről indult, és 320 ezer forintig versengtek a megszerzéséért. Az 1946-ban Baumgarten-díjjal is elismert Török Sophie-nak, Babits Mihály feleségének utolsó verseskötete szintén szerepelt a hagyatékban. A Sirató (Budapest, 1948) „Radnóti Fifinek szeretettel Török Sophie” dedikációval került kalapács alá, s a 15 ezres induló ár helyett 420 ezer forintért lehetett hozzájutni. Gyarmati Fanni szüleinek, dr. Gyarmati Dezsőnek és dr. Gyarmati Dezsőné Weisz Arankának „Anyuskának és Apusnak fiúfi szeretettel Radnóti Miklós 1938 Karácsony” szöveggel dedikálta a költő Meredek út (Budapest–Gyoma, 1938) című verseskötetét. A 400 ezres kikiáltású tétel a Radnóti-blokk második leghosszabb licitversenyét hozta, amely egy telefonos licitáló győzelmével 3 millió 400 ezer forintnál ért véget. Ezután következett a csattanó, és az aukció még szenzációsabb leütése. Radnóti 1930 őszén iratkozott be a Szegedi Tudományegyetem bölcsészeti karára, magyar–francia szakra. Tagja lett a fiatal írókból, művészekből, tudósjelöltekből álló Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának, ők adták ki Lábadozó szél (Szeged, 1933) című verseskötetét is. A Művészeti Kollégium 1929

„És jóllehet deákul is tudok, de mivel a Kalauzt a magyarokért, magyarul írtam, annak oltalmát is magyarul akarom írnia, nemzetségemnek lelki orvosságért. Tudom, ebben senki meg nem ütközik. Mert ha másnak szabad a magyar könyvre deákul felelni; engem sem tilthat, hogy magyarul ne írjak a deák könyvre.”

Az oklevelek közt is sok értékes tétel szerepelt: egyebek mellett Kont Miklós (megh. 1367), a főpohárnokmesterből lett ispán, majd erdélyi vajda, végül nádor egy peres ügyben hozott ítélete. A Nagy Lajos diplomatájaként számos fontos külföldi tárgyalást folytató és hadvezérként is jeleskedő notabilitás árverésre került latin nyelvű oklevele Visegrádon kelt, feltehetően 1365-ben. A több helyen szöveghiányos, de ép – igaz, az okirattól külön álló – nádori viaszpecséttel rendelkező pergamen 500 ezer forintos kikiáltási áron ment tovább.

A Luxemburgi Zsigmond (1368–1437) magyar király kancelláriája által kibocsátott pergamen oklevél (1405. december 11.) – ugyancsak jelentős szöveghiánnyal – szintén induló áron, egymillió forintért talált vevőre.

Széchenyi István első nyomtatásban megjelent könyve, a Lovakról (Pest, 1828) az utóbbi években már

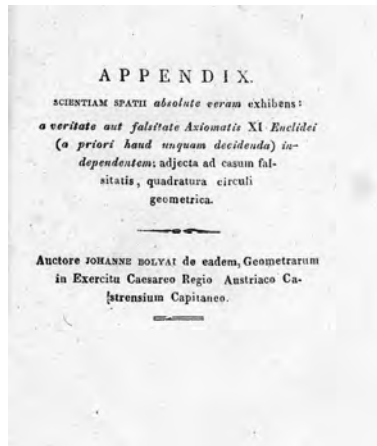
Luxemburgi Zsigmond (1368–1437) magyar király kancelláriája által kibocsátott pergamen oklevél, 1405

annyiszor került kalapács alá, hogy a „rendkívül ritka” és a „ritka” jelző el is maradt mellőle. Az itt szereplő példány címlapja elé beragasztott levélén Széchenyi vélhetőleg verebi Végh Ignác nádori ítélmester számára írt német nyelvű ajánlása olvasható. A 600 ezres kikiáltási árat nem várt verseny követte, melyből 3 millió 200 ezer forinttal egy helyszíni licitáló került ki győztesen. Ez azért lett az aukció egyik legmeglepőbb leütése, mert 2012 decemberében ugyanitt 200 ezer forintos kikiáltási áron vitték el a Lovakról című kötetet, egy három beírt oldalas Széchenyi-levél pedig 2009-ben – szintén a Központinál – 800 ezer forintért váltott tulajdonost.

A legnagyobb izgalom a legmagasabbról, azaz 8 millió forintról induló tétel kikiáltását övezte. Az 1848–1849-es blokkban szerepelt a 13 aradi vértanú egyikének, Nagysándor József (1803–1849) honvéd tábornok saját kezűleg írt, felbecsülhetetlen történelmi és művelődéstörténeti értékű, védetté nyilvánított búcsúlevele. Dr. Hermann Róbert hadtörténész tanulmánya szerint eddig a nővéréhez, a sógorához és a menyasszonyához szeptember 9-én, valamint a Vinkler Brúnó aradi minorita szerzeteshez október 6-án hajnalban írott levelekről tudtak a kutatók. Ez utóbbiban Nagysándor arra kérte a címzettet, hogy pesti, kalocsai és lugosi rokonainak vigasztaló üzenetet küldjön. Vinkler emlékiratai szerint miután személyesen átvette a levelet a tábornoktól, az megkérte, hogy vegyen nevében végbúcsút a szomszéd szobában tartózkodó Gáspár Endre honvéd tábornoktól. A most előkeült levelet a vértanú nagybátyjához, Nagysándor Imre kalocsai érseki orvoshoz írta. A dokumentum külön érdekessége, hogy október 6-án a hajnali órákban kelt, akárcsak a Vinkler Brúnóhoz írott sorok. A 8 milliós tétele a következő olvasható: „Arad, október 6-kan 849. / Tisztelt kedves jó Bátyám! Mit a sors reám mért – néhány óra múlva túrni fogom – de nyugott lelkiösmérettel s tiszta öntudattal – tsókolom kedves Bátyámnak atyai – kedves jó nénémnek anyai kezeit – köszöntöm tsókolom Emmi, Ninát – Kovács Rózát, Szabó Gyurit gyerekeivel együtt s Csernust – Istent áldása mindnyájokra – kívánja lelkeből Tisztelt kedves Bátyámnak alázatos öte Józsi”. A teremben érezhető volt: a jelenlévők némileg kételkedtek abban, hogy a levél magángyűjteménybe kerülhet, ennek ellenére egy helyszíni licitáló jóvoltából 14 millió forintra verték fel az árát. A győztes alig fél percig örülhetett

a kincsnek, mivel a leütés után a különleges védett tételt az antikvárium felkínálta az állam képviselőjének, s a Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ érvényesítette elővásárlási jogát: a levél ezen összegért a Nemzeti Múzeumba került.

A Központi 133. aukciójának és egész eddigi történetének rekordleütését a belföldi és külföldi, helyszíni és telefonos licitálókknak köszönhetően az 5 millióról 26 milliót elért tudománytörténeti ritkaság, a két Bolyai közös szellemi terméke hozta. A tétel Bolyai Farkas fő matematikai műve első kiadásának első darabja volt, amely tartalmazza fiának, Jánosnak világhírű munkáját, az abszolút geometriáról írt esszét, az Appendixet. Ez az ifjabb Bolyai egyetlen, életében nyomtatásban megjelent műve. A kötet 1832-ben látott napvilágot Marosvásárhelyen, a meglehetősen terjedelmes Tentamen juventutum studiosam in elementa matheseos purae, elementaris ac sublimioris, methodo intuitiva, evidentialiaeqae huic propria, introducendi főcímmel. A kötet magában foglalja a Bolyai–Lobacsevszkij-féle geometriaként is ismert független,

Bolyai János: Appendix
Marosvásárhely, 1832

nem-euklidészi geometria alapjait, melyet Bolyai és az orosz Nyikolaj Ivanovics Lobacsevszkij egymástól függetlenül fedezett fel. Munkájuk korszakalkotó jelentősége csak a XX. század elején lett közzismert, ez biztosított matematikai alapokat az általános relativitáselmélet kidolgozásához. A viszonylag magas, 500 darabos eredeti példányszám ellenére a kötet a legnagyobb ritkaságok közé tartozik. Itthon 1978-ban bukkant fel belőle egy második kötet, az utóbbi 25 évben négyszer szerepelt külföldi árverésen, teljes példánya viszont az antikvárium közlése szerint az utóbbi 100 évben nem indult aukción.

HORVÁTH DEZSŐ

Időszaki kiállítások 2015. február 6.–március 6.

BUDAPEST

A38 Kiállítóhely
Petőfi hid budai hídfő, ny.: H.–Szo. 11–19
drMáriás: Kék Duna keringő , II. 15-ig
acb Galéria
VI., Király u. 76. Ny.: K.–P. 14–18
Roskó Gábor: Az átkozott Remény , II. 26-ig
acb Attachment
VI., Eötvös u. 2. Ny.: K.–P. 14–18
Németh Hajnal: Imagine War , II. 26-ig
Angyalföldi József Attila Művelődési Központ
XIII., József Attila tér 4. Ny.: H.–P. 8–20
Modern Quilt , III. 9-ig
AMATÁR
III., Veder u. 14. Ny.: K., Cs., 12–18
Kusnyár Eveline: Pillanatnyi csend , III. 13-ig
A.P.A. Galéria
VIII., Horánszky u. 5. Ny.: H.–P. 12–18
Zawar Collective , II. 16-ig
Zámbó Attila: Balzsam, avagy papír , II. 6–27.
Ari Kupsus Gallery
VIII., Bródy S. u. 23/b. Ny.: K.–P. 12–18, Szo. 11–14
Orr Máté , III. 4–27.
Art9 Galéria
IX., Ráday u. 47. Ny.: K.–P. 14–18
Gábor Imre képzőművész , II. 20-ig
Artézi Galéria
III., Kunigunda u. 18. Ny.: bejelentkezésre
A T-ART Alapítvány gyűjteménye , II. 14.–III. 4.
Artphoto Galéria
XI., Bartók B. út 30. Ny.: H., Sze., P. 15–19, Szo. 11–14
Horváth M. Judit fotóművész , II. 27-ig
2B Galéria
IX., Ráday u. 47. Ny.: K.–Cs. 12–16, P. 14–18
Eingejannert – Paul és Gisèle Celan , II. 20-ig
Bálint Ház
VI., Révay u. 16. Ny.: bejelentkezésre
Gasztonyi Kálmán: Vendégségben , II. 17-ig
Fenekovács László: A fene tudja , II. 17.–III. 19.
BTM – Budapest Galéria
III., Lajos u. 158. Ny.: K.–V. 10–18
Munka-művek , III. 8-ig
BTM – Új Budapest Galéria
IX., Fővám tér 11–12. Ny.: K.–V. 10–18
Kortársak: gyűjtők és művészek , III. 1-ig
BTM – Fővárosi Képtár – Kiscelli Múzeum
III., Kiscelli u. 108. Ny.: K.–V. 10–18
Dús László kiállítása , II. 12.–IV. 6.
Centrális Galéria / OSA Archivum
V., Arany János u. 32. Ny.: K.–V. 14–22
A vadonatúj Királyi Palota , II. 13.–IV. 3.
Chimera-Project Gallery
VII., Klauzál tér 5. Ny.: K.–P. 15–18
Protokoll – A kortárs rajz felszabadulása , III. 6-ig
Cultiris Galéria
XIII., Szt. István krt. 26. Ny.: H.–P. 10–19, Szo. 10–14
Fábián Éva: Nők Magyarországon , II. 18.–III. 28.
Csepel Galéria
XXI., Csete Balázs u. 15. Ny.: H.–Cs. 8–16
ANNO 1968 – csoportos kiállítás , II. 21-ig
Csokonai Művelődési Központ
XV., Eötvös u. 64–66. Ny.: H.–V. 9–21
Stefanovits Péter , II. 6–27.
Deák Erika Galéria
VI., Mozsár u. 1. Ny.: Sze.–P. 12–18, Szo. 11–16
Déri Miklós: Portrék , II. 14-ig
Alexander Tinei, Johan Tahon , II. 19.–III. 28.
E-Galéria
V. Falk Miksa u. 8. Ny.: K.–P. 10–18
Madarász Kathy Margit textilművész , III. 5-ig
Erdős Renée Ház
XVII., Báthori u. 31. Ny.: K.–V. 14–18
Nagy József emlékkiállítása , II. 21.–III. 22.
Erin Galéria
IX., Ráday u. 49. Ny.: H.–P. 14–18
Bibekananda Santra: Jelképes mozdulatok , III. 6-ig
Ferencvárosi Pincegaléria
IX., Mester u. 5. Ny.: K.–Szo. 10–18
Lencsés Ida kárpitművész , II. 12-ig
Gábor Éva Mária szobrászművész , II. 18.–III. 12.
Fézsék Galéria
VII., Kertész u. 36. Ny.: H.–P. 14–19
Bak Imre kiállítása , II. 27-ig
Szilágyi Teréz: Megálló , II. 10.–III. 6.
Fiktív Gastrogaléria
VIII., Horánszky u. 27. Ny.: H.–V. 12–24
Reich Gábor grafikus , III. 15-ig
FISE / Fialat Iparművészek Stúdiója Egyesület
V., Kálmán Imre u. 16. Ny.: H.–P. 13–18
Fresh FISHeS 7.2 , II. 10–27.
Francia Intézet
I., Fő utca 17. Ny.: H.–P. 10–18
Bruno Bourel fotókiállítása , III. 10-ig
FUGA / Budapesti Építészeti Központ
V., Petőfi Sándor u. 5. Ny.: H.–V. 10–21
A BME építészhallgatói , II. 7–16.
Kenéz György: Belsőfény , II. 7.–III. 4.
A Metszet folyóirat címlapgrafikái , II. 12.–III. 1.
Tájékadémia és land art alkotótábor , II. 19.–III. 10.
Gaál Imre Galéria
XX., Kossuth L. u. 39. Ny.: K.–V. 10–18
Aknay János és Bohus Zoltán , III. 1-ig
Horváth Péter Kornél , II. 19.–IV. 19.
Galéria 12 Kávézó és Borbár
XII., Hajnóczy J. u. 21. Ny.: H.–Szo. 14–22
Kecskeméti Kálmán fotókiállítása , II. 23.–III. 21.
Galéria 13 Soroksár
XXIII., Hősök tere 13. Ny.: Sze.–P. 14–18
Budahelyi Tibor szobrászművész , II. 26-ig
Galéria Neon
VI., Nagymező u. 47. Ny.: H.–P. 14–18
Ádám Zoltán: Új munkák , II. 16.–III. 6.
Godot Galéria
XI., Bartók Béla út 11–13. Ny.: K.–P. 9–14, Szo. 10–13
Silárd Isaak festőművész , II. 11.–III. 14.
Három Hét Galéria
XI., Bartók Béla út 37. Ny.: K.–P. 11–15, Szo. 11–19
Robitz Anikó: Örök körök , II. 20-ig

Hotel Nemzeti Budapest
VIII., József krt. 4. Ny.: H.–P. 10–17
Horváth Roland: Promenád , II. 25-ig
Iparművészeti Múzeum
IX., Üllői út 33–37. Ny.: K.–V. 10–18
Lechner, az alkotó géniusz , V. 31-ig
Az ősi Kína kincsei , II. 6.–IV. 19.
Józsefvárosi Galéria
VIII., József krt. 70. Ny.: H.–P. 9–18, Szo. 9–13
Kontur András: Kórajzok , II. 7–28.
Jurányi Galéria
II., Jurányi u. 1. Ny.: H.–V. 9–22
Tasnádi József: Azt hiszem, rózsaszín kód rajongó vagyok , III. 1-ig
Kárácsy Szalon
XIII. Pozsonyi út 36. Ny.: bejelentkezésre
Kovács Franciska Mária és Kasai Jnofinn , III. 20-ig
kArton Galéria
V., Álkotmány u. 18. Ny.: H.–P. 13–18
Az InstArt csoport kiállítása , II. 20-ig
K.A.S. Galéria
XI., Bartók Béla út 9. Ny.: H.–P. 12–18
Babinszky Csilla , II. 11.–III. 21.
Kassák Múzeum
III., Zichy-kastély, Fő tér 1. Ny.: Sze.–V. 10–17
Lépsényi Imre: Kollektív ornamentika , III. 1-ig
Kisterem
V., Képiró u. 5. Ny.: K.–P. 14–18
Szegedy-Maszácz Zoltán , II. 13-ig
Klebelsberg Kultúrkúria
II., Templom u. 2–10. Ny.: H.–V. 10–18
Nyerges Pál festőművész , III. 1-ig
Az 1961-ben végzett iparművész osztály kiállítása , II. 12–25.
Dávid Lehel festőművész , II. 11.–III. 4.
Galla Ágnes fotókiállítása , II. 17.–III. 16.
Knoll Galéria
VI., Liszt F. tér 10. Ny.: K.–P. 14–18.30, Szo. 11–14
Nemes Csaba: Nem művészeti közeg , II. 12.–IV. 16.
Koller Galéria
II., Tancsics M. u. 5. Ny.: H.–V. 10–18
Németh Miklós , II. 12.–III. 12.
Kóka Ferenc Művészeti Alapítvány
XIII., Visegrádi u. 6. Ny.: H.–P. 15–19
Beregszászi TiszaArt kiállítása , II. 16.–III. 3.
Körmendi Galéria
V., Falk Miksa u. 7. Ny.: H.–P. 10–17
Orosz Gellért , II. 26-ig
KULTI-Karinthy Szalon
XI., Karinthy Frigyes út 22. Ny.: H.–P. 9–17
Bondor Csilla: Vizió , II. 13-ig
Albert Katalin és Canczaugh Miklós közös kiállítása / Gulácsy Lajos grafikáival , II. 17.–III. 13.
LATARKA Galéria
VI., Andrássy út 32. Ny.: H.–P. 10–18
Léna & Roselli Galéria
V., Galamb u. 10. Ny.: H.–P. 11–18
Veszély Ferenc: A szülő éve , II. 20-ig
Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum
IX., Komor Marcell u. 1. Ny.: K. 10–20, Sze.–V. 10–18
Ciprian Muresan – Egzisztenciátokat szerződés szavatoló , III. 22-ig
Jasmina Cibic: Spielraum – The Nation Loves It , III. 8-ig
Magyar Fotográfusok Háza – Mai Manó Ház
VI., Nagymező u. 20. Ny.: H.–P. 14–19, Szo.–V. 11–19
Az én fotográfiám: G. M. emlékére , II. 6.–III. 16.
Sylvia Plachy: Mikor lesz holnap , II. 15.–IV. 19.
Magyar Nemzeti Galéria
I., Szent György tér 2. Ny.: K.–V. 10–18
Fordulópontok: A 20. század 1914, 1939, 1989 és 2004 tükrében , II. 15-ig
Rippl-Rónai és Maillol – Egy művészbarátság története , IV. 6-ig
Maillol hatása a magyar szobrászatra , IV. 6-ig
Magyar Nemzeti Múzeum
VIII., Múzeum krt. 14–16. Ny.: K.–V. 10–18
Térhatású fényképek a Nagy Háborúból , II. 15-ig
A front felett – Egy repülőszázad fényképei az első világháborúból , II. 15-ig
MAMÚ Galéria
VII., Damjanich u. 39. Ny.: H.–P. 10–18
Szabreál – Szubjektív Realizmus , II. 13-ig
Mazart Galéria
VIII., Elnök u. 1. Ny.: H.–P. 9–17
Szilárd Klára: Szentendre másképp , II. 9.–III. 6.
Memoart Galéria
XIII., Pannónia u. 6. Ny.: bejelentkezésre
Elekes Károly: Mezei történetek , II. 28-ig
MET Galéria
XI., Bólcso u. 9. Ny.: K.–P. 14–18
Képpárok – a MET tagjai , II. 9–27.
Ország László kiállítása , III. 6–19.
MissionArt Galéria
V., Falk Miksa u. 30. Ny.: H.–P. 10–18, Szo. 10–13
Verébics Ágnes: Hairy Gang , II. 14-ig
Molnár Ani Galéria
VIII., Bródy Sándor u. 22. Ny.: K.–P. 12–18
Forgács Péter: Megtörtént, holott nem követtem el , II. 16.–IV. 10.
Műcsarnok
XIV., Dózsa Gy. út 37. Ny.: K.–V. 10–18, Cs. 12–20
Illuminációk , II. 21.–III. 22.
Néprajzi Múzeum
V., Kossuth Lajos tér 12. Ny.: K.–V. 10–18
Kő kövön – Töredékek a magyar vidéki zsidóság kultúrájából , V. 31-ig
Alpern Bernadett: Másra használt kövek , III. 8-ig
Óbudai Társaskör Galéria
III., Kiskorona u. 7. Ny.: K.–V. 15–19
Tökés Réka festőművész: Télikert , II. 10.–III. 8.
Országos Széchényi Könyvtár
I. Szent György tér 4–6. Ny.: K.–Szo. 9–20
Grafikák a Nagy Háborúból , III. 31-ig
Oxygen Wellness / Locavore
I., Naphegy u. 67. Ny.: bejelentkezésre
Údvarhelyi Zsuzsanna: Lélekmaszkok , IV. 27-ig
Pagoda Galéria
XIV., Egressy út 17–21. Ny.: H.–P. 9–17
Lami Bakos Györgyi , II. 28-ig
Park Galéria
MOM Park, XII., Alkotás u. 53. Ny.: H.–V. 7–24
Csontó Lajos: Run with me , IV. 1-ig

Pesterzsébeti Múzeum
XX., Baross u. 53. Ny.: K.–Szo. 10–18
A Nagy Háború. Centenárium kiállítás , III. 29-ig
Petőfi Irodalmi Múzeum
V., Károlyi Mihály u. 16. Ny.: K.–V. 10–18
Csorbá Simon grafikai , II. 28-ig
Csinszka – a modell és múzsa , III. 20-ig
Platán Galéria
VI., Andrássy út 32. Ny.: K.–P. 11–19
Aleksandra Urban és Horror Pista , II. 12-ig
Radnóti Miklós Művelődési Központ / RaM
XIII., Kárpát u. 23. Ny.: H.–V. 9–21
Z. Szabó Zoltán , II. 12.–III. 17.
Raiffeisen Galéria
V., Akadémia u. 6. Ny.: H.–V. 10–18
Szalontai Ábel fotóművész , III. 29-ig
Robert Capa Kortárs Fotográfiai Központ
VI., Rottenbiller u. 8. Ny.: H.–Cs. 11–19, P. 11–21, Szo.–V. 11–19
Kép és képtelenség , III. 1-ig
Tihanyi Anna: Berlin bhf. , III. 14-ig
Scheffer Galéria
XI., Kosztolányi D. tér 4. Ny.: H.–P. 14–18, Szo. 10–13
Kovács-Gombos Gábor festőművész , II. 12.–III. 14.
Stúdió Galéria
VII., Rottenbiller u. 35. Ny.: K., Cs., P. 10–18, Sze. 12–18
Parcella: az FKSE új tagjainak kiállítása , II. 12-ig
Symbol Art Galéria
III., Bécsi út 56. Ny.: H.–V. 12–19
Gaál Tamás szobrászművész , II. 24.–III. 3.
G. Heller Ágnes keramikusművész , II. 10.–VI. 10.
Szatyor Bár és Galéria
XI., Bartók B. út 36. Ny.: H.–P. 10–20
Terepsemlé csoportos kiállítás , II. 12.–IV. 6.
Szél Galéria
III., Szél utca 11–13. Ny.: H.–P. 10–17
fenyvesi Tóth ArTpad , III. 27-ig
Széphárom Közösségi Tér
V., Budapest, Szép utca 1/B. Ny.: H.–P. 10–18
Varga-Amár László és Terebessy L. Föld , II. 26-ig
Szép művészeti Múzeum
XIV., Dózsa Gy. út 41. Ny.: K.–V. 10–18, Cs. 10–22
Rembrandt és a holland arany évszázad festészete , II. 15-ig
Immerdorff. Éljen a festészet , II. 15-ig
Szlovák Intézet
VIII., Rákóczi út 15. Ny.: H.–Cs. 10–16, P. 10–14
Fordulópontok , II. 15-ig
Tat Contemporary Art Gallery
V., Semmelweis u. 17. Ny.: K.– P. 14–19
Benyosszky-Szűcs Domonkos: Metamorphosis – A test csarnokai , II. 6–26.
TOBE Gallery
XIII., Herzen u. 6. Ny.: H.–P. 12–18, Szo. 10–16
Claudia Kraus, Amalia Pereira, Carla Tabora: Élekvirágok , II. 13.–III. 20.
Trafó Galéria
IX., Liliom u. 41. Ny.: K.–V. 16–19
José Bolf: Puha és kemény , II. 18.–III. 22.
TRAPÉZ
V., Henszlmann Imre u. 3. Ny.: K.–P. 14–18
Csakány István , III. 13-ig
Újlipótvárosi Klub Galéria
XIII., Tátra u. 20/b. Ny.: H.–P. 9–17
Mester és Tanítványai: Balance , II. 13-ig
Turcsán Miklós életmű-kiállítás , II. 19.–III. 13.
Vakum Design
III., Lajos u. 126–132. Ny.: H.–P. 10–18
Viktória Marion és Oliver Sin , II. 28-ig
Várkok Galéria
I., Várkok u. 11. Ny.: K.–Szo. 11–18
Ujházi Péter , II. 19.–IV. 18.
Várkok Project Room
I., Várkok u. 14. Ny.: K.–Szo. 11–18
Németh Marcell , II. 19.–III. 21.
Várnegyed Galéria
I., Batthyány u. 67. Ny.: K.–Szo. 11–18
Fővenyi Sándor fotókiállítása , II. 12.–III. 7.
Vigadó
V., Vigadó tér 2. Ny.: H.–P. 10–18
Humánapéták , III. 1-ig
VILTIN Galéria
VI., Vasvári Pál u. 1. Ny.: K.–P. 12–18, Szo. 11–17
Baditz Gyula: No merci , II. 11.–III. 21.
Vintage Galéria
V., Magyar u. 26. Ny.: K.–P. 14–18
Perneczky Archives , II. 24.–III. 20.
Vizivárosi Galéria
II., Kapás u. 55. Ny.: K.–P. 13–18, Szo. 10–14
Erőss István: Természet-művészet , II. 6–26.

VIDÉK

BALASSAGYARMAT
Mikszáth Művelődési Központ, Rákóczi út 50.
Kutak Adrienn , II. 27-ig
Szerbtemplom, Szerb u. 5.
Váradí Brigitta , III. 24-ig
BÉKÉS
Békési Galéria, Széchenyi tér 4.
Kállai Júlia festő – és grafikusművész , III. 8-ig
BÉKÉSCSABA
Munkácsy Mihály Múzeum, Széchenyi u. 7.
Emberek aranyban – Szkita fejedelmi sírok leletei a sztyeppe piramisaiból , IV. 5-ig
Munkácsy Emlékház, Gyulai út 5.
Jakovovits Miklós emlékkiállítás , III. 15-ig
Csabagyöngye Kulturális Központ, Széchenyi u. 4.
Parkas-Pap Éva zsebszobrai , II. 27-ig
A Békéstáji Művészeti Társaság új tagjai , III. 8-ig
Gubis Mihály , III. 10-ig
DEBRECEN
Hal Köz Galéria, Hal köz tér 3.
„halköz béta” – évnvtői kiállítás , II. 14.–III. 21.
Belvárosi Galéria, Kossuth u. 1.
Makoldi Sándor 70 éves , II. 28-ig
Barkó Erika emlékkiállítása és a Debreceeni Alkotó Képzőművészek , II. 21-ig
Újkerti Közösségi Ház, Jenőkö u. 17–19.
Szilágyi Gábor gyűjteménye , II. 20-ig
Háromdimenziós utazás , II. 25.–III. 19.
Csapókerteri Közösségi Ház, Süveg u. 3.
Egymásért – debreceni naiv művészek , II. 20-ig

Nagymacsi Közösségi Ház, Kastélykert u. 39.
Burai István grafikusművész , II. 23-ig
Déri Múzeum, Déri Tér 1.
Weöres 100 – A megmozdult szótár , II. 28-ig
Kölcsy Központ, Hunyadi u. 1–3.
Makovecz Imre művei , III. 1-ig

DUNAÚJVÁROS
Kortárs Művészeti Intézet – ICA-D, Vasmű út 12.
Betuker István: Érzelmi szarolás , II. 27-ig
EGER
Kepes Intézet, Széchenyi u. 16.
II. Országos Akvarell Triennále , III. 15-ig
Szily Géza festőművész , az I. Országos Akvarell Triennále nagydíjasa, III. 15-ig
GÖDÖLLŐ
GIM-Ház, Körösfői u. 15–17.
Fekete György és Schrammel Imre , II. 28-ig
GYŐR
Römer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum, Esterházy-palota, Király u. 17.
Ekler Dezső építész , III. 31-ig
Napóleon-ház, Király u. 4.
Art/Tárlat , II. 28-ig
Römer-terem, Teleki u. 21.
A Demerung Fotósuli , II. 28-ig
Zsinagóga, Kossuth L. u. 5.
A magyar zsidó képzőművészet a 20. század első felében , II. 28-ig
Borsos Miklós Állandó Kiállítóhely, Apor Vilmos tere 2.
Gottlieb Réka – BKF Startup , III. 1-ig
KAPOSVÁR
Vaszary Képtár, Nagy Imre tér 2.
Szekeres Emil festőművész , III. 6-ig
KECSKEMÉT
Magyar Fotográfiai Múzeum, Katona J. tér 12.
Balogh Rudolf haditudósító , II. 28-ig
Katona József Múzeum / Cífrapalota, Rákóczi út 1.
Tóhoku lencevégről – japán fotó , II. 7.–III. 1.
Népi Iparművészeti Gyűjtemény, Serfőző u. 19.
Tóth Menyhért: A Miskei Anteus II. , II. 14-ig

LEÁNYFALU
Aba-Novák Galéria, Mőricz Zs. út 124.
Nagy Gábor: Tájmentszet , II. 14-ig
Gvárdányi Ferenc , II. 21.–III. 14.
MISKOLC
Miskolci Galéria, Rákóczi u. 2.
Gondolatmenet / Szerelemtől – háborún át – szenvedélyig , IV. 25-ig
Szanyi Borbála szobrászművész , II. 20-ig
Herman Ottó Múzeum, Papszer u. 1.
Front és hátsószág, 1914–1918 , III. 15-ig
Teatrúm Pincehelyi Galéria, Déryné u. 3.
Kelemen László és kora , II. 28-ig
Feledy-Ház, Deák tér 3.
Vass Tibor: Itt és itt, ezzel és ezzel , III. 15-ig
PAKS
Paksi Képtár, Tolnai út 2.
Nemes Márton: Megfestett festők , II. 22-ig
Sebestyén Zoltán: Időnyalóka II. , II. 22-ig

PÉCS
Zsolnay Negyed, Zsolnay Vilmos u. 37.
Szj Kamilla képzőművész , II. 13.–III. 8.

– *Zimbabweben születél, Dél-Afrikában tanultál, és Manhattanben, a Columbia Egyetemen doktoráltál. Magyar rokonaid, felmenőid nincsenek. Hogyan kerültél mégis kapcsolatba a magyar művészettel?*

– Művészettörténészként széles az érdeklődési köröm. A magyar művészettel a Böröcz András és Robbin Amy Silverberg által alapított Alma on Dobbin nonprofit alapítványon keresztül ismerkedtem meg, amely az amerikai, az afrikai és a közép-európai művészeti kapcsolatok erősítésében érdekelt. 2008-ban kezdődött együttműködésünk óta a magyar művészet is beke-reült a látóterembe.

– *A New York-i művészeti paletta rendkívül színes és változatos. Mi vonzott a magyar művészetben?*

– Igen, változatos, de egyben „balkanizált” is, magát „balkanizálta”. A MoMA például arra kényszerült az ezredfordulón, hogy kritikusan tekintsen önmagára, és

Dr. Müller Miklós és dr. Jan Keithly gyűjteménye, New York

Jakovits József: Békegalamb (Sztálin békegalambja), 1953–1956
alumínium, 44,5x32x24 cm

felülbírálja saját kánonját, amely kizárólag a párizsi modernizmus és a New York-i iskola prizmáján keresztül tekintett a művészetre. De számot kellett vetnie azzal is, hogy szemlélete kirekeszti a másfajta modernizmusokat. Engem éppen ezek érdekelnek – mit jelentett az, amikor a modernizmus eljutott Afrikába, Kelet-Európába és Argentínába. A kelet-európai modernizmus tanulmányozása jó apropó volt a probléma megközelítéséhez.

– *Miért éppen Jakovits, és miért ebben a galériában?*

– A város egyik legjelentősebb magyar gyűjteménye dr. Müller Miklós biológus professzor tulajdonában van, aki egyben az Alma on Dobbin alapítványnak is tagja. Müller professzor komolyan támogatta a művészt, amikor Amerikába jött. Neki és feleségének, dr. Jan Keithlynek számottevő Jakovits-gyűjteménye van; az ő anyaguk képezi a kiállítás magvát, de jöttek műtárgyak Budapestről, a Jakovits-hagyatékából, és itt élő unokaöccsétől, Nadas Artúrtól is, aki annak idején szintén segítette beilleszkedését. Ezek a művek pótolták a hiányokat. A QCC (Queensborough Community College) Art Gallery része New York város egyetemi hálózatának. Az afrikai gyűjtemény konzultáns kurátoraként lehetőségem adódott arra, hogy itt az Almával együtt rendezzünk tárlatokat, amelyek sorában ez a második. A QCC galériája a nagy presztízsű New York-i városi egye-

Beszélgetés Gary van Wykkel, a New York-i Jakovits-kiállítás kurátorával

Vaktában kilőtt nyílveessző

tem (CUNY) égisze alatt működik, és ennyiben széles körben hozzáférhető. Túl azon, hogy elegáns a galéria, és a hely nem kommersziális – ami szempont volt –, a szomszédságában van egy elsőrangú holokausz-tudatóközpont, s ez szintén emeli a rangját.

– *A kiállítást tudományos igényű, kétnyelvű katalógus kíséri. Mi motivált a könyv megírásában, mi keltette fel a figyelmedet Jakovits iránt?*

– Művészettörténészként mindig az érdekelt, ami kevésbé kutatott, vagy ami kimaradt. Az afrikai művészet szakértőjeként is a kevésbé felkapott területek vonzottak. Például Dél-Afrika művészete, és azon belül is a gyöngyhímezés munkák és a muráliák, nem pedig a félelmetes maszkok, vagy az ősök hatalmas szobrai nagy genitáliákkal és melllel. Továbbá Kelet-Afrika, Tanzánia, amelyről én írtam az első angol nyelvű monográfiát. Ennek kapcsán is voltam Magyarországon, s találtam egy fantasztikus darabot a Néprajzi Múzeum raktárában. Amikor a pop artról írtam, az érdekelt, hogyan maradtak ki a nők a popart-értelmezésünkből: ezért én a nőkre fókuszáltam. Jakovits számomra először az Európai Iskola reprezentánsaként vált érdekessé, amely progresszív és optimista, de kérészerű művészeti csoportosulás volt a világháború után: három évvel később összeúzták. Ez a csoport része a modernizmus nagyobb léptékű kibontásának, amely az elfeledett, kiradírozott történetekről szól, jelen esetben a magyar művészet hozzájárulásáról a modernizmus egészéhez. Tehát amit ki lehetett belőle fejteni, az érdekesebb volt számomra, mint ami eleve adott volt.

– *A könyv hangvételében, megközelítésében és spektrumában számos ponton jelentősen eltér a magyarországi konvencióktól.*

Jakovits-hagyaték, Budapest

Jakovits József: A szent és a profán: I. A hit logikája, 1963
karton, színes papír, kollázs, 48x33 cm

Pszichológiai szemléletmódot alkalmazva elemzed Jakovits személyiségét, jellemvonásait, emberi gyengeségeit, s a történetbe beépítesz olyan aktuálpolitikai vonatkozásokat is, mint például az újonnan emelt emlékművek. Ezek szokatlan, ha nem éppen tabuelemek a hazai művészettörténet-írásban.

– A művészettörténeten belül mindig is vonzott a teória. A psi-

choanalitikus módszer pedig olykor nagyon hasznos, és én alkalmazom is. A művészetet hús-vér emberek csinálják. Sokféle arca lehet aszerint, hogy kinek a keze nyomát hordozza. A művész személyisége lényeges tényező, nem lehet úgy tenni, mintha nem létezne. Az a művészet pedig, amely figyelmen kívül hagyja a történelmet és a politikát, számomra értelmetlen. Ami a politikai vonatkozásokat illeti, mindannyian annak az időnek a termékei vagyunk, amiben és ahol élünk. Ennek én különösen tudatában vagyok, minthogy Dél-Afrikában egy elnyomó rendszerben nőttem fel, ott szereztem művészképzettsé-

anélkül, hogy szembesülnék a ténnyel: ez még mindig jelen van. Ez olyan, mint az antropológiai terepmunka – és ilyenkor antropológus vagyok. Márpedig ha antropológiai munkát végzek, muszáj a jelenről is beszélni. Mert a kultúra eleven, nem halott. Jakovits ugyan halott, de része a kultúrának, ami még él, és amivel ő küzdött, azzal most is küzdenek Budapest utcáin.

– *A másik tabuelem Jaki művészetében és az interpretációban az explicit szexuális tartalom, ami elől te szintén nem térsz ki.*

– Ez a másik dolog, amit értékelek a művészen, hogy mindkét típusú konzervativizmust támadta:

Fotó: Gary van Wyk

Jakovits József installációja magánmúzeumként működő Dob utcai lakása nappalijában

get, és azon kaptam magam, hogy nyílt ellenállásba keveredtem mint olyan művész, akinek a művészete tiltott volt, mert terroristának minősült. Sok politikai kockázatot vállaltam, ezért tudom, hogyan formálta a politika a személyiséget, az életemet és a művészetemet. Ez érdekelt Magyarországgal kapcsolatban is, mert ott a II. világháború után sok alkotó hasonló helyzettel nézett szembe. A történelmünkben közös a totalitarizmus. Ez visszakapcsol Jakovitshoz. Budapestre látogatva érződik a háború lehelete – erősebben, mint Berlinben. Az ország ma hátat fordított annak, ami Európa szellemiségét jelentette, és valami más felé fordult, ami az önkényuralmat idézi, ami zavaró elképzelés és zavaró érzés. Miközben az emberek demonstrálnak, az antiszemita és a romaellenes propaganda is jelen van. Látom, hogy az emberek ezzel küzdenek. Amikor egy templomnál Horthy frissen készült szobrába ütközöm, tudom, hogy ezt hova tegyem. Én olyan társadalomban éltem, ahol az egyház és a hadsereg összefonódott, és ez szörnyű dolgokhoz vezetett. Amikor mindez poszttraumatikus stressz-szindrómákat vált ki belőlem, akkor tudom, hogy ez jelen van. Úgyhogy számomra teljesen mesterkéltnéne arról értekezni, hogy mi történt az Európai Iskola művészeivel, akik a II. világháború szörnyűségeitől megmenekültek és annak hamvai alól bújtak elő, majd rövidesen a totalitarizmus sötét éveibe meneteltek

a kommunistát és a klerikálist is. Én összekapcsolom a falloctrizmust a totalitarizmussal, mert az utóbbit a domináns fallikus logikával feleltetem meg. Ebben az értelemben Jakovits megelőzte korát: megértette, hogy a testpolitika, a szexualitás politikája összejátszik az elnyomó politikával, s hogy a legelnyomóbb és legkonzervatívabb rezsimek leg-

Dr. Müller Miklós és dr. Jan Keithly gyűjteménye, New York

Jakovits József: Életfa, 1958–1960
bronz, 66,3x24x9 cm, öntés: 2005

Fotó: Lisa Brittan

Gary van Wyk

inkább a szexualitástól félnek, mert a szexualitás az abszolút szabadság terrénuma. A fantáziát nem lehet megrendszabályozni. Az Európai Iskola egykori tagjaival és a hozzájuk közel állókkal folytatott beszélgetésekből megtudtam, hogy a magyarok ezzel pontosan tisztában voltak a kommunista időszakban. És a libidójuk csúcsra járt, vagyis intenzív szexuális életet éltek, beleértve a házasságon kívüli szexuális kapcsolatokat is. Ezen a téren legalább nem kontrollálták őket.

– *Katalógus gyanánt nagymonográfiát írtál a művészről, amihez Magyarországon és az Egyesült Államokban is kutattál. Beleástad magad a magyar történelembe, művészettörténetbe, folklórbá, sokakkal készítettél itt is, ott is interjút. A könyv kétnyelvű, angolból fordították magyarra. Ki a közönséged, kinek szánod a könyvet?*

– Tisztában vagyok vele, hogy Jakovits nem Picasso, vagyis nem fogja megváltoztatni a művészet történetéről alkotott képünket, de a története engem nagyon megérintett. Nagy szegénységben élt, szenvedélyes volt a művészete és az eszméi terén, küzdött értük. Tisztelegni akartam előtte és megmutatni, hogy nehéz sorsa ellenére értelmet adott az életének a művészetén keresztül, és érvényes jelentést tudott produkálni a művészetében. Még akkor is, ha a fényes karrierre vonatkozó esetleges elképzelései nem váltak valóra. Nietzsche szerint a jövőbe vaktában kilőtt nyílveesszőről nem lehet tudni, hol landol. Valaki ismeretlen újra felveszi, majd továbbövi. A könyv is egy kilőtt nyílveessző. Azt remélem, New York környékén lesz valaki, aki továbbviszi a benne felvetett témákat, aki érdekelt a modernista kánon bővítésében, és hogy amit írtam, Magyarországon is hozzájárul a Jakovitsról és az Európai Iskoláról szóló közbeszédhez. Bár Jakovits már halott, de megszületett ez a kiállítás, és egy egész könyv csak róla szól, róla beszélgetünk, és az ő élete és művészete kapcsán más dolgokról is: kánonról, Magyarországról, politikáról. Úgy vélem, ő is kilőtt egy nyílveesszőt. Én felvettem, gondolkodtam róla, és aki elolvassa a könyvet, szintén elgondolkozhat róla. Nemcsak a történelmi helyzetről, amiben élt és a küzdelmes, értelmet kereső életéről, hanem arról is, hogy milyen döntéseket hozott, hol futott zátonyra a karrierje, és mit hagyott hátra. Ezek olyan kérdések, amelyekkel mindannyian szembesüzünk. *(A kiállítás február 22-ig tekinthető meg.)*

ANDRÁS EDIT

Leopold Museum, Bécs

Arik Brauer, a szelíd lázadó

Így nevezi a fantasztikus realizmus bécsi iskolájának egyik alapítóját Alexandra Matzner, aki Franz Smola társkurátorral a sokoldalú és máig aktív művész 85. születésnapjára rendezett retrospektív tárlatot jegyezte. Ennek megfelelően 1945-től máig ívelnek a kiállított művek dátumai, sőt minden második hétvégén az idős mester a helyszínen, a látogatók előtt folytatja a teremtes hét napjának bibliai legendáját megörökítő falfestményét.

Brauer ifjúkorában táncos és énekes, dalszerző és költő volt – Párizstól Bécsen át Tel-Avivig –, majd környezetvédelmi és művészettfilozófiai szövegek írója, színpadi díszlet- és jelmeztervező, egyházi és világi belsőépítészeti és kültéri monumentális dekorációk kivitelezője, grafikus, iparművész és szobrász, akadémiai professzor – de mindenekelőtt festő. Képein indulásától tudatosan alkalmazza a középkori kódexek és a perzsa miniatúrák meszerű és dekoratív ábrázolásmódját; témaválasztását – a holokausztt szörnyűségeinek felidézése mellett – leginkább a Biblia történetei és szereplői ihletik.

Piktúrája bipoláris: a paradicsomi gyönyörök olykor Bosch-t idéző halmozásától az Egyiptomból való kivonulás megpróbáltatásain át a szó szoros és átvitt értelmében is „tejjel-mézzel folyó Kánaánig”; a Holdra szállást ünneplő

triptichontól a csernobili atomkatasztrófa kinyitható hármas táblaképig. Algériai tanulmányútján felfedezte a sivatag szépségeit és élvezte a beduin törzsek vendégszeretetét; izraeli éveiben életre szóló tapasztalatokat szerzett az arab–zsíd háborúskodások borzalmairól. A négy alapelem, a négy évszak és az égítetek minduntalan visszatérő vezérmotívumai egyaránt eredményezhetnek negatív vagy pozitív interpretációkat, de a tanulság mindig a humánus felé hajlik. Az 1970-es évektől sorra felidézte a zsidóüldözés olyan ikonikus mozzanatait, mint a jeruzsálemi templom rómaiak általi lerombolása, a spanyol inkvizíció máglyatüze vagy Auschwitz gázkamrái, de művein a mindenét elvesztett, öreg és beteg Jób sem adja fel a reményt. A mazsolás manduláról szóló régi jiddis bölcsődal az éhezők és fázók mai szenvedéseivel való szolidaritásra készíti, a háború és a nyomor elől menekülő mostani bevándorlók pedig a választott nép sok évszázados hányattatására emlékeztetik.

A vitrinekben Brauer lemezborítói és képeskönyvei, falképvázlatai, díszlet- és jelmeztervei, egyedi, figurális fém ékszerei, gyertyatartókészlete, illetve porcelán sakkgarnitúrája és reggelizőszervize, továbbá színes mázú kerámia kissozobrai sorjáznak. *(Megtekinthető február 16-ig.)*

W. I.

Galerie Spectra-Konkret, Graz

Aki újra feltalálta a festészetet

Az európai analitikus festészet úttörőjének, Gianfranco Zappettininek a munkáiból nyílt kiállítás Grazban. A tárlat több mint fél évszázad munkásságába enged betekintést az 1960-as években született művektől a legfrissebb alkotásokig, s így nemcsak Zappettini művészi korszakai, de

az analitikus festészet fejlődése is feltárul a látogatók előtt.

„Eltűnni, vagy újra feltalálni” – Zappettini olvasatában az 1960-as évtized nem kínált harmadik opciót a festészet számára: vagy átengedi a terepet a hagyományos művészeti kommunikáció tárgyas formáival szakító konceptuális irányzatoknak – lemondva ezzel hagyományosan vezető pozíciójáról –, vagy újra felfedezve önmagát ismét a középpontba kerül. Egy új festészeti nyelv kialakításának igénye fogalmazódott meg benne, s nem sokkal később az analitikus művészet elveit elsőként leíró német kritikus és kurátor, Klaus Honnef már azon művészek között tartotta számon, akik az absztrakció új alapjainak lerakásával foglalkoztak. Zappettini hitte, hogy ez a hozzá hasonló

fiatal alkotók feladata, s még több mint fél évszázad elteltével is hűen követi programját – egyre elmélyültebb piktúrát teremtvé.

A genovai születésű mester elsősorban nem festékekkel alkotja műveit, hanem helyette az építőiparból vett anyagokat, illetve olyan műanyag elemeket használ, amelyek a klasszikus festészetben szokatlanok: a nejlontól a műanyag hálón át a kvarcporig, a márványig. Keresi az interakciót minden olyan matéria közt, amelyet a vásznon felhasználhat. Kompozícióival tapintható feszültséget hoz létre, amit a lüktető, „mediterrán” színvilággal és a felhasznált anyagok esszenciájával szabadít fel. A felület líraian finom, vagy drámaian szenvedélyes alakításával műveit kilépteti a síkból, a kép és a relief közötti határmezsgyére helyezve őket. Előszeretettel használ szimbolikát rejtő archaikus geometriai alakzatokat, melyek egymásra rakódnak, s így festményein minden struktúra viszonylagos lesz, átértelmezi a másikat, szenzuális vízióvá oldódik. *(Megtekinthető február 14-ig.)*

SÁNDOR ZSOLT

Tania Bruguera betiltott performansa Havannában

Letartóztatva – két nap alatt háromszor

A múlt év végén, december 17-én Barack Obama amerikai és Raúl Castro kubai elnök bejelentette a diplomáciai kapcsolatok helyreállítását a két ország között. Az utazás megkönnyítése, a kereskedelem élénkítése mellett kubai nagykövetség nyílik az Egyesült Államokban, s nem utolsósorban – ahogy Obama fogalmazott – a kubaiak előtt megnyílik a szabad kommunikáció lehetősége, az Egyesült Államok leveszi Kubát a terrorizmust támogató országok listájáról. A bejelentést megelőző diplomáciai tárgyalások Kanaában és a Vatikáni Városállamban folytak, Ferenc pápa közreműködésével. December 17-én kiengedték a Kubában öt éve fogva tartott Alan Grosst, az Egyesült Államok Nemzetközi Fejlesztési Ügynökségének (USAID) szerződéses alkalmazott-

tól való félelem nélkül elmondhasa a véleményét. Vonuljanak utcára a kubaiak, de ne az embargó végét, hanem a polgári szabadságjogok kezdetét ünnepeljék.

2008-ban, a londoni Tate Modern Turbine Halljában Tania Bruguera Tatlin’s Whisper #5 (Tatlin sottogása) című performansa során a múzeumlátogató közönséget valódi rendőrök irányították, utasították lóhátról. Az akaratokon kívül résztvevővé váló látogatók saját bőrükön tapasztalták meg a hírekből ismerős rendőri beavatkozást. Bruguera számára Tatlin meg nem valósult, grandiózus Internacionálé-tornya a szocialista forradalom hitelességének, monumentalitás iránti vágyainak, kudarcának, frusztrációjának ikonja: az ideológiákból újsághírek lettek, az utópia megvalósítására for-

a Plaza de la Revoluciónról azokat a nőket, akik politikai fogolyként bebörtönzött hozzátartozóik szabadon engedését követelték. Az Aszszonyok fehérben csoport nemzetközileg jobban ismert, mint például Danilo Malidonado, aki Havanna egyik parkjában akarta megtartani performansát 2014 végén, Raúl és Fidel nevű disznóival. Bruguera műveiben a művészet valódi hasznával foglalkozik: lehet-e a művészet hatékony politikai eszköz, segíthet-e a polgári szabadságjogok kivívásában? Hasznos művészetet akar, nem esztétikai gesztusokat. A Tatlin sottogása meg nem valósult formájában is láthatóvá tette a szólásszabadság jelen állapotát Kubában. Bruguera kritikusai közül többen mégis úgy vélik, a művész „valóságshow”-t csinált. Tervezett performansát po-

Tania Bruguera: Tatlin sottogása #6, Havanna, 2009

ját, valamint két amerikai, az Egyesült Államokban pedig cserébe szabadon engedtek három, kémkedésért elítélt kubait.

Az embargónak ugyan vége, de történt-e valódi változás, s mit tehetnek ebben a helyzetben a szólásszabadságért harcoló kubai másként gondolkodók? A kereskedelem felszabadítása együtt jár-e majd a kommunikáció, az információ szabadságával?

Miközben a világ a hidegháború utolsó nyomának eltörléseként értékeli és ünnepli a diplomáciai viszony helyreállítását, Tania Bruguera kubai (részben az Egyesült Államokban élő) művészt tartóztatták. A sajtó bőségesen tudósít a történetekről, kevés elemzés született azonban a helyzet összetettségéről, ellentmondásairól. E kevesek egyike az ugyancsak kubai-amerikai videoművész, Coco Fusco írása performansz, művészet, politika és a kubai nyilvánosság összefüggéséről (The State of Detention. Performance, Politics, and the Cuban Public, e-flux, 2015. január 3.).

December 17-ét követően Tania Bruguera nyílt levélben szólította meg Raúl Castrót, Obama elnököt és Ferenc pápát. Levelében azt feszegeti, mit takar a diplomácia fordulata, vajon szólásszabadságot is jelent-e, s hogyan tovább. Mi lesz azokkal a munkásokkal, akik az embargó éve alatt „a szocialista munka hőseiként” éltek életüket, és most hirtelen a piacgazdaságban találják magukat? Hogyan akarja Raúl Castro elkerülni az egykori szocialista országok politikai rendszerváltás után elkövetett hibáit? Hogyan kerüli el Kuba, hogy gyarmat legyen – ezúttal a piaci világ, az Egyesült Államok gyarmata? Bruguera kubaiként, művészként követeli, hogy mindenki szabadon, a megtorlás-

dított energia pedig olyan gyenge, mint a sottogás. Egy évvel később, 2009-ben a 10. Havannai Biennálé programjaként valósult meg a Tatlin sottogása #6. Akkor az önkéntes jelentkezők felmentek egy emelvényre, mikrofont kaptak, és szabadon, a biennálé nyilvánossága előtt beszélhettek mindarról, amiről akartak. Volt, aki egyszerűen csak sírt a szónoki emelvényen, egyetlen szó nélkül.

Tavaly decemberben, az embargó feloldását követően Bruguera a performanszot Havanna főterére, a Plaza de la Revoluciónra helyezte volna át. Elképzelése szerint az önkéntes résztvevők nyilvánosan beszéltek volna arról, hogyan képzelel el Kuba jövőjét. Miután világossá vált, hogy a performanszhoz semmilyen hivatalos támogatást nem kap, bejelentette, hogy enélkül is megtartja. Számos ellenzéki kinyilvánította támogató szándékát, közülük többeket tartóztattak vagy házi őrizetbe helyeztek. Kubában manapság az aktivisták tartóztatása rövidebb ideig tart, de gyakoribb. Bruguera-t is tartóztatták, összesen háromszor: először, amikor bejelentette, hogy mindenképp megtartja az eseményt; másodsor, amikor sajtótájékoztatót hívott össze; harmadszor pedig, amikor tüntetésen vett részt az előtt a börtön előtt, ahol fogva tartják a szólásszabadságért kiállókat. A vád a közrend megsértése és rendőri intézkedésnek való ellenállás. Közben a nemzetközi sajtó tele volt a művész tartóztatásának hírével, a hollétére vonatkozó találgatásokkal.

Coco Fusco írásából, ahogyan a New York Times elemző cikkéből is, összetett kubai helyzetkép bontakozik ki. A gyülekezési jog Kubában is engedélyhez kötött, 2011-ben erőszakkal távolították el

litikai provokációnak tartják, nem művészi, esztétikai gesztusnak: beavatkozott egy politikai alkufolyamatba, pedig szerintük az volna kíváncsi, hogy a művészet tartsa távol magát a politikától.

A legélesebb kritikát azonban azok fogalmazták meg Bruguera-val szemben, akik szerint akciójának jelentése és hatása egészen más a kubai kontextusban, mint a nemzetköziben. Mindaz, amit performansza, letartóztatása láthatóvá tett, nem új a kubaiak számára, akik tisztában vannak a szólásszabadság helyzetével. Úgy vélik, Bruguera letartóztatása túlságosan is látványosra sikeredett, példátlan nyilvánosságot kapott, és saját szakmai tekintélyét növelte. A nemzetközi sajtó védőpajzsot jelent számára, azaz minimális kockázatot vállalt, s nem teremtett olyan autonóm teret, amelyben a kevésbé ismert kubai művészek hangja is hallhatóvá válhatott volna. Fusco szerint ideje volna, hogy a Kuba antiimperialista retorikáját, különlegességét és relatíve alacsony műpiaci árait kedvelő nemzetközi művészetvilág indignálódott levelek helyett végre komolyan foglalkozzon a közbeszédet és a közteret drákói szigorral kontrolláló, cenzurázó állammal.

Ehhez hozzátehetjük azt, amit a New York Times vet fel: az Egyesült Államok és Kuba közti hirtelen politikai enyhülés árulásként érintette az ellenzékieket – azokat, akik a szabadságjogokat korlátozó kubai állam ellen küzdenek. Az Egyesült Államok az embargó feloldásáért cserébe nem követelt mélyreható politikai változásokat. Kubában sem a cenzúra, sem az elnyomás nem enyhült, csupán annyi történt, hogy ezúttal mindehhez az Egyesült Államok áldását is megkapta.

T. H.

Museo del Novecento, Milano

Klein és Fontana: 1957–1962

1961 novemberében Iris Clert legendás párizsi galériájában készült egy jól sikerült kettős portré, a Nature című kiállítás megnyitóján. A fotón a fiatal Yves Klein látható, finom mosollyal a szája szélén, elegáns csokornyakkendőben, szorosan mellette a fekete nyakkendő, erősen kopaszodó, bajuszos, harminc évvel idősebb mester, Lucio Fontana áll. Szemből meglepedés és optimizmus sugárzik, nem véletlenül, hiszen ekkor már mindketten a csúcsra jutottak.

Fontanának hosszabb volt az útja a sikerhez. Argentínába áttelepült olaszként – akinek már az apja is szobrász volt; az ő műtermében kezdte tanulni a mesterséget – 1927-ben visszatért Itáliába, és az Accademia di Brera növendéke lett. 1934-ben megalapította az olasz absztrakt művészek egyesületét, egy évvel később belépett a párizsi Abstraction-Création csoportba, majd megírta első manifestumát az olasz absztrakt művészetéről. A háború alatt Buenos Airesben élt, ahol az a kérdés foglalkoztatta, hogyan lehet olyan tér-képet létrehozni, amely nemcsak metaforája a térnek, hanem valóban három-, sőt négydimenziós képtér. Egy levélben felfedezőnek nevezte magát: „Mi a felfedezés gyümölcsöző periódusát éljük, mert jó művészeket tudunk magunk mögött. Nem tudjuk megtagadni De Chiricót, Sironit, Campiglit vagy Morandit, akik talán nem modern festők, mégis a hagyomány részei, és az én kutatásaimat is vezették. Ez kezdődött el az 1946-os Fehér manifestummal, amelyben

Lucio Fontana: Ambiente speciale – rekonstrukció

azt mondtam, hogy mi folytonos fejlődést idézünk elő a művészetben a médiumokon keresztül.”

A Manifesto bianco-ban és a Manifesto technico-ban Fontana a szín, a hang, a mozgás és a tér fizikai elemeinek szintéziséről írt, és az optikai-térbeli hatások együttesét térbeli gondolatnak nevezte (concetto spaziale). Idézett levelében megjegyzi még, hogy lyukasztott-hasított vásznait sohasem értették. „Azt mondták, hogy az a vászon, amit megrongálnak, az informel, vagyis formátlan. De ez nem igaz! Én nem tudok csak azért lyukakat csinálni, hogy tönkregyem a képet, én oda csinálók lyukakat, ahol találok valamit.” Nem értett egyet az absztrakt expresszionistákkal, mivel túlságosan spontán gesztusokkal dolgoztak, ő pedig mindig pontosan kalkulált, és képei előállításakor fegyelmezten járt el: „Pollock csinált ugyan valamit a színnel a vásznon, de amit csinált, az posztimpresszionizmus,

Crippa fontosabb volt a kalligrafikus spiráljával.”

Fontana 1951 körül készítette el a Milánói Triennále bejáratí csarnokában a kiállításon rekonstruált Struttura neonját, leghíresebb tér-környezeti művét – egy százméteres neoncsőből készült fénygombolyagot. Hogy a térbeli fényhatásokat felerősítse, a mennyezetet is több helyen átszakította. Milánói barátaival (Burri, Crippa, Joppolo) a televízió által közvetíthető térművészetről ábrándoztak, amely végül naivitásnak bizonyult, de a manifestum megszületett.

Teljesen más módon érdekelte a tér problémája fiatal francia kollégáját, Yves Kleint, aki a misztikus, immateriális teret kutatta, amikor kék, arany, vörös színekkel kísérletezett, hogy a nézőt a térérzet felé terelje. 1958-ban a párizsi Iris Clert galériában létrehozta az akkori évtized legmeghökkenőbb kiállítását. A fehér térben nem volt semmi, csak

egy üres vitrin és egy függöny a bejáratnál. A belépéskor a látogató egy pohár kék italt kapott. „Klein célja az anyagtalanság bemutatása volt, az egyre fokozódó meghatározhatatlanságé, amely akkoriban minden festmény sajátja volt” – írták visszakétként erről az akcióról. De nem volt kevésbé meglepő a kék festékbe mártott élő modellel való festés vagy az üres térbe ugrás sem.

Klein személye megosztotta a művészeket: voltak, akik rajongtak érte, mások sarlatánnak tartották. Fontana kedvelte, ha nem is annyira, mint Piero Manzoni. Így nem meglepő, ha a radikális Klein másik kedvenc működési terepe Milánó volt, az a város, amely az akkori új művészeti trendek központjává vált.

Yves Klein: Kék Vénusz, 1962

vegyes technika, 60x30x20 cm, magányútemény

Foto: Shunk-Kender / Roy Lichtenstein Foundation

Yves Klein és Lucio Fontana a Nature című kiállításon, Iris Clert Galerie, Párizs, 1961

Fontana közvetítésével 1957-ben itt, az Apollinaire galériában állította ki Kék monokrómok (Javaslatok monokrómra) című munkáit. A kiállítást Pierre Restany nyitotta meg, és Dino Buzzati, a híres író lelkes kritikát írt róla. Fontana és Klein személyes barátsága az 1960-as XII. Triennálén mélyült el.

A Museo del Novecento kiállításán a két művész 70 műve látható, egyebek mellett Klein nagy Antropometriája, amelyet a Pompidou Központ ad kölcsön. Vannak munkák milánói gyűjtőktől, Fontana és Bruno Munari kollekciójából, de érkeznek Krefeldből, Nizzából, Torinóból és Rómából is. A két kurátor, Silvia Bignami és Giorgio Zanchetti dokumentumok, fotográfiai, filmek segítségével nemcsak a műveket, hanem a két művész kapcsolatát, valamint a korszak hangulatát és művészeti törekvéseit is igyekszik a közönség elé tárni. *(Megtekinthető március 15-ig.)*

KOVÁCS ÁGNES

Bécs egyik hangulatos kertvárosában, egy ápoltság közepén áll az a neobarokk villa, amelynek földszinti része 1911–1918 között a nagy osztrák festő, Gustav Klimt utolsó műterme volt. Ma még kevés látogatója akad, aminek részben a városközponttól távoli fekvése és az a tény az oka, hogy a közelmúltban nyitották meg, különösebb hírverés nélkül. Másutt már ilyen körülmények között is közkedvelt zárandokhelyé vált volna, Bécs azonban olyan gazdag a festő emlékéért és műveit őrző épületekben, intézményekben, hogy a Klimt-világának keményen meg kell küzdenie az ismertségért. Ehhez most jelentős hátszelet kapott a kulturális örökség megóvásában szerzett érdemekért adható legfontosabb európai elismerés, az Europa Nostra 2014. évi díjazottjaként.

Klimt már élete során kivívott elismertségéből kiindulva akár azt is gondolhatnánk, hogy a reprezentatív épület már az ő idejében is a maihoz hasonló méretű és eleganciájú volt. A valóság azonban más: a mostani háznak csak a földszintje volt meg egy buja gyümölcsöskert közepén álló kerti lak formájában, a festő pedig azt is csupán bérelte. Átalakítására és az emeletráépítésre csak évekkel halála után, 1923-ban került sor egy módos üzletasszony, a kerti lakot Klimtnek bérbeadó Ernestine Werner megrendelésére. A Rudolf Hauk által irányított munkákat a későbbi évtizedekben újabb jelentős átalakítások követték.

Klimt-villa, Bécs, részlet a kiállításból

Az épület sorsa kétségtelen értékei ellenére sokáig bizonytalan volt, mígnem megmentéséért jelentős erőfoktak össze. Klimt életében összesen három saját műtermében dolgozott Bécsben, az első kettő már korábban megsemmisült, és 1966-ban szülőházát is lebontották – a villát végül többek közt éppen erre hivatkozva sikerült megmenteni. Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy az építészeti értő számára maga az épület legalább olyan izgalmas, mint a benne kiállított, Klimt emlékéért megidézett tárgyak: egy olyan építészeti irányzatot képvisel ugyanis – az úgyne-

vezett rózsalovag-stílust –, amelynek nagyon kevés példája maradt fenn napjainkig. E stílus a maga korában, azaz a múlt század húszas éveiben „retrónak” számított, mivel a barokk és a klasszicizmus elemeit hozta vissza az építészetbe az akkoriban divatos irányzatokkal, a szecesszióval vagy a Bauhauszal szemben.

A rekonstrukció irányítói tehát egy majdnem lehetetlen feladatra vállalkoztak: úgy kellett visszacsempészniük az egykori műterem hangulatát, hogy lehetőleg ne törjék meg az épület később kialakított elegáns stílusát, s közben alkalmassá is tegyék

azt a látogatók fogadására, kiszolgálására, a házat működtető alapítvány egyéb rendezvényei, például az évi többtucatnyi koncert számára. A villa mai külső képe az 1923-as állapot rekonstrukciója, míg a belső változások a földszinten az egykori műterem lehetőség szerinti legteljesebb helyreállítását, az emeleten a rendezvényeknek helyet adó közösségi terek kialakítását szolgálták. A műterem rekonstrukciója a fennmaradt korabeli fotók alapján történt. Az elvégzett munka eredményességét jelzi a már említett 2014. évi díj.

Eredeti Klimt-festményekkel a villában nem találkozhatunk, de

Klimt-villa, a művész utolsó műterme, mai formájában

Klimt utolsó bécsi műterme

Rózsalovag-stílus

az egykori műteremben és a szomszédos helyiségekben elhelyezték itt készült művei, köztük legutolsó, befejezetlen alkotásai nagyméretű reprodukcióit. Közülük a Menyasszonyt később alkotói korszakának egyik legfontosabb munkájaként tartja számon a művészettörténet. Javarészt pontos másolatok a rendezési tárgyak is, az eredetiek nagy része magántulajdonban van. A legértékesebbek közülük a Josef Hoffmann által tervezett és a Wiener Werkstättben kivitelezett bútorok – szekrények és ülőgarnitúrák –, amelyeket Klimt barátaitól kapott ajándékba. A könyvespolcok máig őrzik a festő egykori hatalmas könyvtárának néhány, kézírással bejegyzésekkel ellátott darabját. A könyvek iránti szenvedélyes érdeklődés végigkísérte Klimt életét; rengeteget olvasott, visszamelekezők szerint az Isteni színjáték és a Faust mindig a táskájában volt, modelljeinek pedig gyakran idézett Dante és Petrarca műveiből. A japán művészet iránti érdeklődését jelzik a falakat néhol tapétaszerűen borító metszetek.

Gazdag dokumentációs anyag ismerteti meg a villát felkeresőket azokkal az emberekkel is – barátokkal, szeretőkkal, művésztársakkal, gyűjtőkkel és műkereskedőkkel –, akik fontos szerepet játszottak a festő életében. Ha a villa a művészetéről nem is tud újat mondani, Klimt személyét mindenképpen közelebb hozza a látogatóhoz.

E. P.

Megjelent a legfrissebb

HVG Extra Business!

Gondold újra az **üzlet** és a **siker** fogalmát!

Keressd
az újság-
árusoknál!

Sikerre
kényszerítve

Interjú: Malcolm Gladwell

A brandépítés acb-je

A kortárs művész mint üzlet

Milyen a jó üzleti
blog dizájnja?

Nyolcpontos ellenőrző lista

Részletek:

extra.hvg.hu